

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta
Katedra mezinárodního práva

Řešení sporů v rámci WTO

Rigorózní práce

Mgr. Theodor Klán

Praha, září 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne 1. září 2010

.....

Mgr. Theodor Klán

Datum zahájení práce: 30. duben 2010.

Datum ukončení práce: 29. srpen 2010.

Právní stav ke dni: 1. červenec 2010.

Obsah

ÚVOD	1
1. HISTORICKÝ VÝVOJ ŘEŠENÍ SPORŮ PŘED VZNIKEM WTO	3
1.1 GLOBÁLNÍ EKONOMICKÉ POVĚDOMÍ	3
1.2 MEZINÁRODNÍ OBCHODNÍ ORGANIZACE.....	5
1.3 VŠEOBECNÁ DOHODA O CLECH A OBCHODU	8
1.3.1 Rozvoj řešení sporů v 50. letech.....	10
1.3.2 Selhání systému v 60. letech.....	13
1.3.3 Změny v GATT v průběhu 70. let.....	16
1.3.4 Zvýšení aktivity v řešení sporů v 80. letech.....	18
1.3.5 Uruguayské kolo jednání 1989.....	19
2. MECHANISMUS ŘEŠENÍ SPORŮ VE WTO	20
2.1 INSTITUCIONÁLNÍ ROVINA.....	22
2.2 PROCEDURÁLNÍ ROVINA.....	26
2.2.1 Neformální diplomatická jednání.....	26
2.2.2 Iniciační fáze	27
2.2.3 Rozhodčí řízení.....	28
2.2.4 Konzultační fáze	28
2.2.5 Fáze dobrých služeb, smírcího a zprostředkovacího řízení	30
2.2.6 Panelová fáze	30
2.2.7 Fáze odvolacího řízení	37
2.2.8 Implementační fáze.....	39
3. VYBRANÉ ASPEKTY UROVNÁVÁNÍ SPORŮ VE WTO	47
3.1 PRÁVO WTO A APLIKOVANÉ PRÁVO.....	47
3.2 JURISDIKCE PANELŮ WTO DLE DSU	51
3.3 INTERPRETACE	56
3.4 APLIKACE OBECNÝCH PRÁVNÍCH ZÁSAD	60
3.5 RES JUDICATA A ESTOPPEL	62
3.6 ŘÁDNÝ PROCES	65
3.7 BŘEMENO DŮKAZU.....	67

3.8	SOUDNÍ EKONOMIE.....	68
3.9	OBJEKTIVNÍ POSOUZENÍ FAKTŮ A PRÁVNÍCH OTÁZEK	70
3.10	ROLE AMICUS CURIAE V ROZHODOVÁNÍ PANELŮ A ODVOLACÍHO ORGÁNU	75
3.11	NÁKLADY ŘÍZENÍ	79
4.	SROVNÁNÍ SYSTÉMU ŘEŠENÍ SPORŮ VE WTO A NAFTA	80
4.1	INSTITUCIONÁLNÍ ROVINA.....	84
4.2	PROCESNÍ ROVINA	84
4.2.1	<i>Konzultační fáze</i>	85
4.2.2	<i>Panelová procedura</i>	86
4.2.3	<i>Implementace rozhodnutí</i>	89
4.3	SHRnutí SPOLEČNÝCH PRVKŮ	91
4.4	SHRnutí ODLIŠNÝCH PRVKŮ	92
4.5	KONKRÉTNÍ VÝHODY A NEVÝHODY PRO STRANY SPORU V OBOU SYSTÉMECH	94
4.5.1	<i>Úspěšný žalobce</i>	95
4.5.2	<i>Neúspěšný žalovaný</i>	99
5.	ZÁVĚR	103
	SEZNAM ZKRATEK.....	108
	SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ	110
	ABSTRACT	122

Úvod

V průběhu posledních 200 let došlo k dramatickému nárůstu mezinárodního obchodu, který byl základem pro vznik mnoha politických a kulturních pout. Na tuto nepřehlédnutelnou skutečnost státy po druhé světové válce reagovaly společnou snahou o vytvoření systému s pevným rámcem. Pokud před více než 60 lety byla nejdůležitější a nejvlivnější mezinárodní organizací Organizace spojených národů (dále jen "OSN"), již dnes je zjevné, že své pomyslné místo na výsluní postoupila Světové obchodní organizaci (dále jen "WTO"). Právě WTO patří v současnosti mezi nejvlivnější mezivládní formy spolupráce. Dá se bez nadsázky říci, že i přes oslabení svého postavení v době probíhající ekonomické krize, stále drží globální patronát nad mezinárodním obchodem. Tuto skutečnost potvrzují i statistiky, které uvádějí, že 95 procent světového obchodu se uskutečňuje mezi členy WTO.¹ Celková hodnota světového obchodu se od roku 2003, kdy činila² 7249 miliard dolarů, do roku 2007 prakticky zdvojnásobila na 13968 miliard dolarů.

Cílem WTO je usnadňovat ekonomickou spolupráci států a dalších integrovaných ekonomických uskupení.³ WTO má rozvíjet mezinárodní obchod odstraňováním překážek, ať už v podobě snižování tarifů, kvót, nebo identifikací a odstraňováním netarifních bariér. Má vést svět postupnými kroky ke globální liberalizaci obchodu. Spolupráce v oblasti mezinárodního obchodu, která je pro dnešní, stále úžeji propojený svět zcela klíčová, se mezi členy WTO nevyvíjela a nevyvíjí harmonicky. Je provázena nespočtem sporů ve věcech obchodních politik členů a dalších ekonomických uskupení. Aby bylo smluvní společenství životaschopné, musí jeho zakladatelé vznik problémů a sporů od počátku předvídat a uzpůsobit tomu nejen

¹ Pozn. autora: členy se míní nejen státy, ale i mezinárodní organizace – Evropská unie.

² srov. Stoll, P., Schorkopf, F.: WTO: world economic order, world trade law. Martinus Nijhoff Publishers. 2006. s. 2.

³ srov. 191/1995 Sb., Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace, preambule.

ŘEŠENÍ SPORŮ VE WTO

smluvní regulaci obchodních politik, ale i institucionální aparát a procesní postupy, které v případě WTO ztělesňuje mechanismus řešení sporů. Právě procedura řešení sporů ve WTO a v předchozím smluvním rámci, Všeobecné dohody o clech a obchodu (dále jen "GATT 1947"), díky své úpravě získala respekt v právních i politických kruzích. Mnohými autoritami je považován za základní kámen mnohostranného obchodního systému.⁴ Systém řešení sporů sklízel úspěch již za účinnosti GATT 1947 a WTO na jeho odkaz navázala.

Členské státy WTO dodnes uzavírají dohody o ekonomické spolupráci. Jde o zóny volného obchodu, celní unie a jednotný vnitřní trh. WTO se vznikem těchto uskupení počítá.⁵ Tyto ekonomické celky upravují ve svých zakládacích smlouvách proceduru řešení sporů. Úprava je obvykle jednodušší a méně propracovaná, než jak tomu je v případě WTO.⁶ Vhodným příkladem může být Severoamerická dohoda o volném obchodu (dále jen "NAFTA"). Ta sdružuje 3 členské státy WTO – Spojené státy americké (dále jen "USA"), Spojené státy mexické (dále jen "Mexiko") a Kanadu. NAFTA založila jednu z největších zón volného obchodu. Pokud ustanovení NAFTA upravují shodné oblasti obchodu jako právní rámec WTO, tři výše zmíněné státy mají při řešení sporů právo volby, zda budou vzájemné obchodní rozpře řešit v rámci WTO nebo podle NAFTA.

Tato práce má tři hlavní cíle: (i) blíže seznámit s mechanismem urovnávání sporů ve WTO, (ii) provést komparaci řešení sporů ve WTO a podle NAFTA a (iii) potvrdit hypotézu, že je vhodnější řešit spory ve WTO než podle NAFTA.

První kapitola se věnuje důvodům vzniku smluvních uskupení a podrobnému historickému vývoji urovnávání sporů za dobu téměř padesátileté existence GATT 1947 až po vznik WTO.

Kapitola druhá přibližuje institucionální parametry mechanismu urovnávání sporů WTO tak, jak jsou v současnosti nastaveny. V osmi podkapitolách detailně analyzuje jeho procesní stránku. Systém řešení sporů ve WTO zahrnuje mnohem více než jen tyto dvě roviny.

⁴ Pozn. autora: takto se vyjádřil Renato Ruggiero, bývalý Generální ředitel WTO.

⁵ Pozn. autora: některá tato uskupení jsou zřízena a fungují v rozporu s článkem XXIV GATT 1994, nesplňují kritéria a jdou proti smyslu liberalizace.

⁶ Pozn. autora: např. Úmluva zakládající evropskou zónu volného obchodu upravuje konzultace a rozhodčí řízení.

V každém řízení dochází ke zjišťování jurisdikce, interpretaci práva, aplikaci práva a principů nutných k řádnému průběhu řízení. Proto si tato práce ukládá za povinnost podrobně se věnovat v jedenácti podkapitolách vybraným aspektům řízení. Těmito aspekty je vymezení aplikovatelného práva a jeho interpretace, jurisdikce a možnosti jejího výběru, objektivní posouzení faktů a právních otázek, aplikace obecných právních zásad, princip řádného procesu, aplikace principu *res iudicata* a *estoppel*, břemeno důkazu, *Amicus curiae*, princip soudní ekonomie a placení nákladů řízení.

Následně se práce zaměřuje na srovnání řešení sporů ve WTO a podle NAFTA. Činí tak v pěti podkapitolách. První srovnává obě procedury v institucionální rovině, druhá se věnuje rovině procedurální, třetí a čtvrtá shrnuje podobnosti a odlišnosti obou úprav a podkapitola pátá uvádí konkrétní výhody a nevýhody z pohledu obou stran sporu. Pátá, závěrečná kapitola shrnuje obecně závěry vedoucí k potvrzení hypotézy.

1. Historický vývoj řešení sporů před vznikem WTO

Řešení sporů ve WTO se vyznačuje ojedinělou úpravou. Jeho primárním cílem je zajistit členským státům dostatečnou stabilitu a předvídatelnost mezinárodního obchodního systému. Aby bylo možné pochopit dnešní podobu řešení sporů ve WTO, je třeba se poohlédnout zpět do minulosti, k Mezinárodní obchodní organizaci (dále jen "ITO"), GATT 1947 a též k důvodům, které podmínily snahy o jejich vznik.

1.1 Globální ekonomické povědomí

Od 19. století rostl mezinárodní obchod rapidním tempem. Rozvinuté západoevropské státy, v čele s Velkou Británií, si postupně uvědomily, že odstraňování překážek mezinárodního obchodu je pro ně výhodné. Proto mezi sebou uzavřely mnoho

obchodních smluv.⁷ I přes tuto skutečnost evropské státy stále ve vysoké míře užívaly ochranná opatření, jimiž chránily svůj trh a producenty. Růst mezinárodního obchodu v 19. století nebyl zcela bez výkyvů. K výraznému poklesu mezinárodní směny došlo v 70. letech 19. století v souvislosti s hospodářskou krizí. K dalšímu poklesu došlo po vypuknutí první světové války. Na příchod bezprecedentní ekonomické krize na konci dvacátých let minulého století státy reagovaly vlnou ekonomického izolacionismu, který dopad Velké deprese ještě více zhoršoval. Trpěla tak nejen hospodářství jednotlivých států, ale i koneční spotřebitelé.⁸

Politika ekonomického izolacionismu ve svém důsledku podstatně přispěla ke vzniku dalšího ozbrojeného konfliktu. Trpká zkušenost proto vedla světové lídry k přesvědčení, že je nutno vytvořit nový ekonomický řád v globálním měřítku.⁹ Přípravy jeho vzniku sahají do prvních fází druhé světové války. V roce 1941 náměstek ministra zahraničí USA, Sumner Wells ve svém projevu nazvaném *Poválečná ekonomická politika* uvedl, že právě vytváření ekonomických bariér uvedlo svět do situace, ve které se zrovna nachází, tedy do války. Apeloval na poválečný postup opačným směrem, směrem odstraňování překážek obchodu.¹⁰

První setkání zástupců států se konalo na konferenci v Bretton-Wood v New Hamshire v červnu roku 1944. Účastníci se státy dohodly nový systém koordinace mezinárodních finančních vztahů, jenž je tvořen Breton-Woodskými organizacemi – Mezinárodní bankou pro obnovu a rozvoj – Světovou bankou a Mezinárodním měnovým fondem (dále jen "MMF").

V roce 1945 vznikla OSN.¹¹ Článek 55 Charty zakládající OSN zavazuje členské státy k dalekosáhlé koordinaci v ekonomických a sociálních otázkách, protože pojmem *mír* se nerozumí pouze nepřítomnost násilí a napětí, ale zahrnuje také ekonomická

⁷ Pozn. autora: v těchto smlouvách se začíná prvně objevovat doložka nejvyšších výhod, tolik příznačná pro pozdější systém GATT 1947.

⁸ Pozn. autora: snahy o izolaci po zkušenostech z doby Velké deprese jsou v dnešní celosvětové hospodářské recesi o poznání menší.

⁹ Pozn. autora: koncept řádu v mezinárodním ekonomickém právu je obecně užíván, označuje soubor principů, pravidel a institucí, které regulují sociální a ekonomickou činnost, dále srov. Stoll, P., Schorkopf, F.: *WTO: world economic order, world trade law*. Martinus Nijhoff Publishers. 2006. s. 1.

¹⁰ srov. Palmetier, D., C. Mavroidis, P.: *Dispute settlement in the World Trade Organization: practice and procedure*. Cambridge University Press. 2004. s. 1.

¹¹ Pozn. autora: OSN vznikla dne 24. 10. 1945 ratifikací Charty Spojených národů USA, Čínou, Velkou Británií, Francií, Sovětským svazem a většinou ostatních signatářských států.

a sociální hlediska, která účinně zajišťují zachování mírového stavu.¹² V rámci OSN byl ustaven zvláštní orgán, Hospodářská a Sociální rada (dále jen "ECOSOC"). Právě ECOSOC měla v úmyslu vytvořit systém mezinárodního obchodu, který by se podobal Breton-Woodským institucím a současně měl podobu odborné organizace zastřešené OSN. Z toho důvodu ECOSOC svolala konferenci OSN o obchodu a zaměstnanosti, která se konala v Havaně na Kubě a pro daný účel přijala Havanskou Chartu (dále jen "Charta").

1.2 Mezinárodní obchodní organizace

Charta měla v roce 1947 založit ITO. Hlavním důvodem, proč tato mezinárodní smlouva nikdy nevstoupila v účinnost, bylo její odmítnutí Kongresem USA. I přes tento neúspěch Charta žila v jistém smyslu dál. Kapitola osmá Charty obsahovala právní základ urovnávání sporů mezi členskými státy ITO a měla vliv na vývoj v řešení sporů podle GATT 1947 a následně ve WTO.¹³

Osmá kapitola členským státům ITO umožňovala podat písemný návrh nebo vyjádření a ti členové, kterým byl návrh určen, měli tento návrh zvážit. Právo podat návrh ze strany členských států bylo podmíněno (i) porušením Charty, (ii) užitím opatření, která nejsou s Chartou v rozporu, ale z ní plynoucí výhody de facto zrušují nebo zmenšují, nebo (iii) existencí tzv. jiné situace.¹⁴ Řešením měla být primárně dohoda stran sporu. Pokud nedošlo k vzájemné dohodě, druhou možností, jak spor urovnat bylo rozhodčí řízení, jehož závěry měly být pro obě strany sporu závazné. Povinností stran bylo informovat ITO o dosaženém výsledku.¹⁵

V případě, že dohoda nebyla možná pro žádného z účastníků sporu, kterýkoliv účastník mohl věc předložit Výkonné radě.¹⁶ Výkonná rada by věc prošetřila a následně

¹² srov. Simma, B., Mosler, H., Brokelmann, H., Rohde, Ch.: *The Charter of the United Nations: a commentary*. Oxford University Press. 1994. článek 55 bod 2.

¹³ Pozn. autora: tzv. settlement of differences.

¹⁴ srov. článek 93 odst. 1 písm. a, b, c Charty.

¹⁵ srov. článek 93 tamtéž.

¹⁶ Pozn. autora: právní základ Výkonné rady byl upraven ve člancích 78 až 81 tamtéž.

rozhodla, že (i) záležitost buď nevyžaduje žádné projednání, (ii) doporučila by řešit věc konzultací, nebo by (iii) věc postoupila rozhodčímu řízení. Strany sporu by dohodou určily podmínky rozhodčího řízení. V případě, že by Výkonná rada zjistila porušení, požádala by dotčené státy, aby jednaly v souladu s Chartou. V ostatních případech měla poskytnout doporučení pro urovnání sporu. Pokud by byla Výkonná rada přesvědčena, že žádost o nápravu či poskytnutí doporučení nebude dostatečné a těmito nástroji nedokáže zabránit vážné škodě, mohla svým rozhodnutím stěžovatele dočasně zprostit závazků nebo koncesí v rozsahu a za podmínek, které by považovala za dostatečně kompenzační.

Výkonná rada mohla kdykoliv v průběhu zvažování věci postoupit záležitost Konferenci členských států ITO (dále jen "Konference").¹⁷ Pokud strana sporu požádala o přezkum, měla Výkonná rada předat věc Konferenci. Tento přezkum měl politickou povahu a Konference mohla rozhodnutí či doporučení Výkonné rady potvrdit, změnit, nebo zamítnout. Konference byla vybavena stejnými pravomocemi k rozhodování sporů jako Výkonná rada.

Člen ITO, kterému bylo rozhodnutí Konference na újmu, mohl požádat o přezkum Mezinárodní soudní dvůr (dále jen "MSD"). ITO byla rozhodnutím MSD vázána a měla povinnost uvést svá rozhodnutí do souladu s jeho závěry.¹⁸ Členský stát, vůči kterému byly suspendovány koncese nebo jiné závazky, mohl z ITO vystoupit s 60denní výpovědní lhůtou.¹⁹

Charta upravovala proceduru skládající se ze čtyř fází. Strany sporu spolu vedly diplomatická jednání, nebo mohly dohodnout na řešení sporu v rozhodčím řízením.²⁰ Pokud tento první krok nebyl dostatečný, následoval další a to vyšetřování a rozhodnutí Výkonnou radou. Tento krok je možné chápat jako předchůdce panelové procedury. Třetím krokem bylo užití opravného prostředku - odvolání se proti rozhodnutí Výkonné rady ke Konferenci. Krokem čtvrtým bylo odvolání se proti rozhodnutí Konference k MSD. Následující krok byl subsidiární k předchozímu a měl výhradně fakultativní povahu. Celý proces postupně vedl od politických prostředků řešení sporů směrem

¹⁷ srov. článek 85 odst. 1 tamtéž,

¹⁸ srov. článek 96 tamtéž.

¹⁹ srov. článek 95 odst. 4 tamtéž.

²⁰ srov. článek 93-97 tamtéž.

k judiciálním. Nástroje, které měly vést k nápravě, zahrnovaly pozastavení výhod vyplývajících z Charty až po možné vystoupení žalovaného z ITO.

Tarifní koncese, kombinované s právními závazky jako je např. zákaz kvantitativních omezení, nemohou zajistit, aby výhody z liberalizace obchodu nebyly rušeny jiným způsobem. Není totiž možné upravit všechny potenciální restriktce a naopak pozitivně vymezit svobodu v oblastech souvisejících s obchodní politikou. Ustanovení kapitoly osmé Charty právě možnost jiných situací, které ruší výhody, předpokládala.

Pojem *zmenšení nebo zrušení výhod* byl zakotven jako okolnost, která opravňovala poškozeného člena požadovat konzultace. Situace, které mohly nastat a způsobit zmenšení nebo zrušení výhod, Charta vymezovala velice vágně. Předpokládala široké spektrum případů, od flagrantních porušení Charty až po ne zcela jasné situace. Tento pojem spolu s možností vystoupit z organizace byl považován za dostatečný způsob ochrany.

Podle toho, jak probíhalo vyjednávání osmé kapitoly, již samotná procedura byla předmětem neshod mezi účastnicími se státy. První návrh, podporovaný ekonomickými mocnostmi, USA a Velkou Británií, měl umožnit odvolání k MSD pouze za podmínky, že Konference k tomu vysloví souhlas. Zatímco jiné státy s menším ekonomickým významem, jako například Belgie a Nizozemí, byly proti této podmínce a argumentovaly tím, že by se rozhodnutí ITO stala předmětem politiky. Státy nakonec přistoupily k řešení, které bylo kompromisem mezi těmito názorovými proudy (při zachování možnosti odvolání k MSD). Výkonná rada a Konference mohly žádat MSD o poradní stanovisko k právním otázkám.²¹

Charta nikdy nevstoupila v účinnost a ITO tedy nevznikla.²²

²¹ srov. E. Hudec, R.: *The GATT Legal System and World Trade Diplomacy*. Butterworth Legal Publishers. 1990. 3. kapitola, dále srov. článek 96 odst. 1 Charty.

²² srov. s. 59-61 tamtéž, a dále srov. E. HUDEC, R.: *The Role of the GATT Secretariat in the Evolution of the WTO Dispute Settlement Procedure*. In: BHAGWATI, J., HIRSCH, M.: *The Uruguay Round and Beyond – Essays in Honour of Arthur Dunkel*. 1998. s. 102-103.

1.3 Všeobecná dohoda o clech a obchodu

Ačkoliv Charta nikdy nevstoupila v účinnost, byla mezi 23 státy dohodnuta GATT 1947, a na základě *Protokolu o prozatímní účinnosti* začala platit od 1. ledna 1948.²³ Šlo o dočasnou mnohostrannou mezinárodní smlouvu, která převzala většinu z obchodních pravidel obsažených v Chartě. Procedura řešení sporů byla upravena ve člancích XXII a XXIII GATT 1947 a neodkazovala na rozhodčí řízení, ani na možnost přezkumu prostřednictvím MSD. Tvůrci se vyvarovali použití termínu *spor*. Očekávali ale, že se v budoucnu vyskytnou problémy – porušování práv jiných smluvních stran. Je nutno podotknout, že GATT 1947 měla fungovat jen několik let. Dohoda nepředpokládala vznik žádné mezinárodní organizace, jak tomu bylo u Charty a mnohem později u *Dohody o zřízení Světové obchodní organizace* (dále jen "Dohoda o vzniku WTO").²⁴

V době, kdy byla GATT 1947 uzavřena, měla jen několik smluvních stran a postrádala jakoukoliv rozvinutější organizační strukturu. Vznikla Konference ministrů a také stálá rada zástupců. Postupně vznikly různé poradní orgány – výbory. Zaměstnanci Zatímního výboru pro ITO se stali fakticky sekretariátem GATT 1947 (dále jen "Sekretariát", pojem bude užíván i v případě WTO).²⁵

GATT 1947 předpokládala možnost podat podle potřeby tři druhy žalob.²⁶ Prvním a zároveň nejpoužívanějším druhem žaloby byla tzv. *violation complaint*, která byla státy podávána v případě porušení konkrétního ustanovení GATT 1947 ať už přímým konáním, nebo nekonáním. Druhým typem žaloby byla tzv. *non-violation complaint*, kterou státy podávaly, pokud byly zrušeny nebo zmenšeny garantované výhody, aniž by přitom došlo k porušení ustanovení GATT 1947. Těchto žalob bylo v rámci GATT 1947 podáno celkem čtrnáct.²⁷ Třetím druhem žaloby byla tzv. *situation*

²³ srov. 59/1948 Sb., vládní vyhláška ze dne 8. dubna 1948, kterou se uvádí v prozatímní platnost Všeobecná dohoda o clech a obchodu ze dne 30. října 1947.

²⁴ srov. 191/1995 Sb., Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace.

²⁵ srov. Waincymer, J.: *WTO litigation: procedural aspects of formal dispute settlement*. Cameron May. 2002. s. 43. Pozn. autora: oficiální překlad v současné úpravě je "žaloba".

²⁶ srov. článek XXIII odst. 1 GATT 1947.

²⁷ Pozn. autora: i ve WTO je tento druh žaloby výjimečný, srov. např.: *European Communities – Measures Affecting Asbestos and Asbestos-Containing Products*, WT/DS135/AB/R, Appellate Body Report (přijata 5. dubna 2001), s. 17.

complaint, která se mohla týkat jakékoliv jiné situace za podmínky, že trvalo *zrušování nebo zmenšování výhod*.²⁸

Základním postupem při řešení sporů podle GATT 1947 byla diplomatická jednání, která předpokládala článek XXII. Tento článek upravoval zkoumání s porozuměním a jednání s přihlédnutím ke všemu, co mohlo ovlivnit fungování GATT 1947.²⁹ Článek XXIII podrobně upravoval postup v případech, kdy došlo ke zrušení nebo zmenšení výhod. Jednotlivé kroky jsou stanoveny tak, aby následující byly subsidiární k předchozím a použily se v případě, že předchozí kroky nevedly k dosažení řešení.

Prvně se žalobce obrátil s *písemnou námitkou* na žalovaného (potenciálního rušitele), ten jí musel zvážit s porozuměním.³⁰ Následně mohla být věc, na návrh některé ze stran sporu, předána *Smluvním stranám GATT 1947* (kolektivní orgán GATT 1947, dále jen "Smluvní strany"), které věc vyšetřily a poskytly vhodná doporučení. Doporučení mohlo mít také formu rozhodnutí ve věci. Smluvní strany mohly v průběhu vyšetřování věc konzultovat s dalšími smluvními státy a také s jakoukoliv vhodnou mezinárodní organizací, případně s ECOSOC.³¹ Smluvní strany mohly suspendovat koncese nebo jiné závazky podle GATT 1947 jako protiopatření v případě, že tomu odpovídala závažnost situace. Stát, vůči němuž byl tento krok učiněn, měl možnost od GATT 1947 odstoupit s 60denní výpovědní lhůtou.³²

Řešení sporů podle článku XXII a XXIII GATT 1947 se od svého vzniku vyvíjelo jak v otázce procedur, tak judikatury. Pro tento vývoj byl směrodatný posun v interpretaci ustanovení GATT 1947 prostřednictvím precedentských rozhodnutí.

Na počátku byly veškeré spory předkládány k řešení na plenárních schůzích Smluvních stran, konajících se dvakrát ročně. Smluvní strany předkládaly sporné záležitosti předsedovi Smluvních stran (dále jen "Předseda"), aby rozhodl, nebo alespoň poskytl právní názor, zda v předložené záležitosti byla GATT 1947 porušena či nikoli.³³

²⁸ Pozn. autora: tyto druhy žalob jsou užívány i v současném systému WTO.

²⁹ srov. článek XXII odst. 1 GATT 1947.

³⁰ srov. článek XXIII odst. 1 tamtéž.

³¹ srov. článek XXIII odst. 2 tamtéž na ECOSOC přímo odkazuje.

³² srov. poslední věta tamtéž.

³³ srov. Howse, R.: *The world trading system*. Taylor & Francis. 1997. s. 61.

Kupříkladu v roce 1948 státy Beneluxu vznesly stížnost vůči Kubě, která uplatňovala tzv. konzulární daň.³⁴ Diplomatická jednání nepřinesla žádný výsledek. Nizozemská delegace požadovala, aby Předseda rozhodl, zda se doložka nejvyšších výhod vztahuje také na konzulární daň. Předseda rozhodl kladně. Kuba neodkladně oznámila, že se bude rozhodnutím řídit a nebude konzulární daň nadále uplatňovat. Tento způsob rozhodování sporů však trval krátce. Státy předkládaly sporné věci k urovnání také přímo na plenárních schůzích Smluvních stran. Od druhého zasedání Smluvních stran v roce 1948 byly stížnosti překládány podpurným orgánům - pracovním stranám.³⁵

1.3.1 Rozvoj řešení sporů v 50. letech

V průběhu 50. let vznikaly tzv. pracovní strany, které vyšetřovaly a připravovaly výstup z jednání ve formě doporučení. Strany byly vyjednávacími orgány, ustavenými pro úkoly, které nemohly být efektivně prováděny na plenárním zasedání Smluvních stran. Tyto orgány se vyznačovaly menším počtem členů, což byla jejich jednoznačná výhoda. Disponovaly větším časovým prostorem k dostatečně důkladnému vyšetření věci a vyznačovaly se větší neformálností při projednávání sporů. Všechny výhody byly v průběhu dalšího vývoje využity. Členství v těchto skupinách bylo otevřeno všem zainteresovaným smluvním státům. Členové nebyli chápáni jako osobnosti, ale reprezentovali vládu svého státu a jeho obchodní politiku.

Pracovní strany byly složeny ze zástupců protistran a členů zastupujících neúčastnící se smluvní státy.³⁶ Strany přijímaly rozhodnutí na základě konsensu.³⁷ V prvním sporu, který se týkal *brazilských daní*,³⁸ byla neshoda vyřešena pouze v určité části problému, v ostatních částech spor přetrvával. Tam, kde neshoda přetrvávala, zpráva

³⁴ srov. GATT/CP.2/SR.11., 1. prosinec 1948.

³⁵ srov. Hudec, Robert E.: *The Role of the GATT Secretariat. in the Evolution of the WTO Dispute Settlement Procedure*. In: Bhagwati, J., Hirsch, M.: *The Uruguay Round and Beyond – Essays in Honour of Arthur Dunkel*. 1998. s. 104-105, dále srov. A. Zimmermann, T.: *Negotiating The Review of the WTO Dispute Settlement Understanding*. Cameron May. 2006. s. 46.

³⁶ Pozn. autora: šlo o zástupce ekonomicky silných států, které zajišťovaly politickou průchodnost rozhodnutí.

³⁷ srov. http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/disp_settlement_cbt_e/c2s1p1_e.htm [25. 1. 2010].

³⁸ srov. Brazilian internal taxes, GATT/CP.3/42 - II/181.

obsahovala jen seznam protiargumentů. V následujících sporech, které byly řešeny prostřednictvím pracovních stran, se již silněji projevila vůle spory rozhodovat autoritativně.³⁹

K novému posunu vstříc judicializaci rozhodování pracovních stran došlo v případě čilské stížnosti vůči australským podporám.⁴⁰ Byla ustavena pracovní strana složená ze zástupců žalovaného, žalobce a třech členů, kteří nebyli občany dotčených smluvních států. Tito tři členové rozhodli, že čilská stížnost je oprávněná. Pracovní strana připravila zprávu s převažujícím názorem. Austrálie poté předložila své stanovisko a snažila se přesvědčit další smluvní státy, aby zprávu odmítly. Ostatní podnikly kroky proti této snaze.⁴¹ Výsledná zpráva byla nakonec pracovní stranou přijata v nezměněné podobě. Tento spor již de facto rozhodovali na sporu nezúčastnění (a jistým způsobem nestranní) členové strany. Přesto bylo rozhodnutí vydáno formálně pracovní stranou.

V roce 1952 Předseda předložil Smluvním stranám návrh, aby spory byly v budoucnu řešeny prostřednictvím skupiny zvané *panel* (dále jen "Panel", tento termín v textu bude používán i v případě WTO).⁴² Panel se lišil od předchozích pracovních stran zejména svým ustavováním a složením. Žádná ze stran sporu, spolu se zástupci ekonomických velmocí napříště nebyla v Panelu, resp. Panelech, zastoupena.⁴³

Název *Panel* měl vzbuzovat dojem nestrannosti. To z toho důvodu, že členové Panelu měli jednat sami za sebe a vydávat apolitická, nestranná a odborná rozhodnutí.⁴⁴ To však ještě v případě prvních Panelů zcela neplatilo, přestože předseda a další členové byli jmenováni jako jednotlivci, nikoliv jako zástupci smluvních států.⁴⁵ Došlo také ke změnám v řízení. Procedura se formalizovala. Panel byl oprávněn vyslechnout strany

³⁹ srov. A. Zimmermann, T.: *Negotiating The Review of the WTO Dispute Settlement Understanding*. Cameron May. 2006. s. 46.

⁴⁰ srov. J. Trebilcock, M., Howse, R.: *The regulation of international trade*. Routledge. 2005. s. 113.

⁴¹ srov. A. Zimmermann, T.: *Negotiating The Review of the WTO Dispute Settlement Understanding*. Cameron May. 2006. s. 46.

⁴² Pozn. autora: podle zákona č. 191/1995 Sb., Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace, je oficiální překladem "skupina odborníků". Zde však bude užíván termín "panel", protože tento význam lépe vystihuje jeho funkci.

⁴³ Pozn. autora: ekonomicky vlivných států zajišťovali v předchozích pracovních skupinách politickou průchodnost výsledného rozhodnutí.

⁴⁴ srov. s. 47. tamtéž

⁴⁵ Pozn. autora: Předseda jmenoval členy Panelu v součinnosti s Radou a Sekretariátem GATT 1947.

sporu, vydával zprávy i v nepřítomnosti stran a poté mohl tyto zprávy se stranami sporu konzultovat. Rozhodovací činnost spočívala zcela na Panelu. Panel připravil po uskutečnění konzultací závěrečnou zprávu a předložil ji Smluvním stranám ke schválení.⁴⁶ Praxe a všechny výše zmíněné rysy, až na obsazování Panelů, se od roku 1952 do roku 1954 nezměnily.

Je nutno podotknout, že Panely fungovaly bez právního základu. Zprávy Panelů nebyly závazné, byly postupovány Radě GATT 1947 (dále jen "Rada").⁴⁷ Po přijetí zprávy Radou (na základě konsensu), se zpráva stala pro strany sporu závaznou. Rada také mohla vydat vhodná doporučení.⁴⁸

Konsensus vyžadoval, aby obě strany sporu přijaly výsledek šetření. Strana žalující a žalovaná měly možnost rozhodnutí vetovat a úspěšně se vyhnout přijetí a následné závaznosti zprávy. Urovnávání sporů prostřednictvím Panelů si postupně získávalo na oblibě. Požadavek konsensu byl slabinou, která díky častému využívání veta znepokojovala. Smluvní státy postupně přijaly sérií dohod upravujících řešení sporů.⁴⁹ Panely se řídily dalšími pravidly a jejich rozhodování se přiblížilo způsobům judičiálního rozhodování sporů. Další postupná právní regulace procedury (dále označována jako "legalismus") měla nahrazovat nedostatek politické vůle a absenci diplomatické podpory.

Dotčené, neúspěšné státy se ve velkém počtu případů řídily přijatými zprávami. Toto nebylo ani tak způsobeno hrozbou suspendace určitých výhod, jako spíš snahou o zajištění fungování celého systému a dynamiky procesu. Žalovaný stát, který byl ve sporu neúspěšný, si jednoduše nemohl dovolit slepě ignorovat rozhodnutí podepřené právní argumentací. Ignorace mohla vést k ohrožení a možnému narušení právního

⁴⁶ srov. Waincymer, J.: *WTO litigation: procedural aspects of formal dispute settlement*. Cameron May. 2002. s. 73.

⁴⁷ Pozn. autora: Rada vznikla na základě rozhodnutí Smluvních stran, GATT 1947 se o její existenci nezmiňuje.

⁴⁸ srov. H. Jackson, J.: *The World Trading System*. MIT Press. 1997. s. 115, dále srov. H. Jackson, J.: *Sovereignty, the WTO and changing fundamentals of international law*. Cambridge University Press. 2006. s. 139, dále srov. Perdakis, N., Read, R.: *The WTO and regulations of international trade*. International Economics Study Group. Edward Elgar Publishing. 2005. s. 72.

⁴⁹ Například tyto: The 1966 Decision on Procedures, podle článku XXIII GATT 1947, 5. duben 1966, GATT B.I.S.D. (14th Supp) 18 (1966); (2) Understanding Regarding Notification, Consultation, Dispute Settlement and Surveillance, 28. listopad 1979, GATT B.I.S.D. (26th Supp) 210 (1979), (3) The 1982 Decision on Dispute Settlement Procedures, 29. listopad 1982, GATT B.I.S.D. (28th Supp) na 9, 13-16 (1983), (4) The 1984 Decision on Dispute Settlement Procedures, 30. listopad 1984, GATT B.I.S.D. (31st Supp) na 9 -10 (1984), a (5) The 1989 Decision on Improvements to the GATT Dispute Settlement Rules and Procedures, 12. duben 1989, GATT B.I.S.D (36th Supp) na 61 (1989).

rámce, který by neúspěšný žalovaný v budoucnu mohl potřebovat, pokud by byl v jiných sporech v postavení úspěšného žalobce.

Za prvních deset let účinnosti GATT 1947, tedy od roku 1948 do roku 1958, bylo v jejím rámci řešeno cca 53 stížností.⁵⁰ Podle některých názorů bylo první desetiletí obdobím snah o vytvoření efektivnější regulace národních obchodních politik a zároveň na druhé straně také desetiletím chybějící politické podpory mezinárodní regulaci.⁵¹

1.3.2 Selhání systému v 60. letech

V roce 1958 byly přijaty další dodatky k ustanovení o řešení sporů. Tyto dodatky upravovaly souhlas k účastenství třetích stran. V roce 1966 byly přijaty dodatky, označované jako *Procedury 1966*, upravující postupy ve sporech, ve kterých jsou nejméně rozvinuté země stranou sporu.⁵²

Přes všechny tyto změny se snižovalo využívání procedury řešení sporů. Stalo se tak záhy po zavedení v praxi osvědčeného panelového řízení. Na počátku 60. let bylo řešeno pouze 6 sporů.⁵³ Od roku 1963 do roku 1969 nebyla projednána jediná žaloba.⁵⁴ V době, kdy panelová procedura nebyla využívána, docházelo k podstatným změnám ovlivňujícím fungování GATT 1947. První, velice významnou, byl prudký nárůst členů, který způsobil, že většinu hlasů v rozhodování v poměru dva ku jedné držely země rozvojové vůči vyspělým zemím. Tou druhou byla skutečnost, že se začal projevovat vznik Evropského hospodářského společenství (dále jen "EHS") v západní Evropě, které postupně sjednocovalo svojí obchodní a posléze i zemědělskou politiku vůči třetím zemím. Problémy, které se v této době objevovaly, byly řešeny zejména

⁵⁰ srov. A. Zimmermann, T.: *Negotiating The Review of the WTO Dispute Settlement Understanding*. Cameron May. 2006. s. 47.

⁵¹ srov. E. Hudec, R.: *The GATT Legal System and World Trade Diplomacy*. N. H: Butterworth Legal Publishers. 1990. s. 200.

⁵² srov. U. Petersmann, E.: *The GATT/WTO Dispute Settlement System: International Law, International Organizations, and Dispute Settlement*. Martinus Nijhoff Publishers. 1997. s. 80, 178, 203.

⁵³ srov. Trebilcock, J., M. Howse, R.: *The regulation of international trade*. Routledge. 2005. s. 113.

⁵⁴ srov. A. Zimmermann, T.: *Negotiating The Review of the WTO Dispute Settlement Understanding*. Cameron May. 2006. s. 48.

diplomatickým jednáním a to přímo na ministerské konferenci probíhající mezi léty 1963 až 1967.⁵⁵

Příčinou výrazného poklesu v užívání byla skutečnost, že státy pohlížely na existující systém řešení sporů jako na proceduru již neodpovídající situaci panující v mezinárodním obchodu v 60. letech. Rostlo užívání mnohem sofistikovanějších netarifních obchodních překážek, jejichž odstraňování se v rámci GATT 1947 nedalo řešit. Projevovala se zjevná nerovnost vyjednávacích pozic rozvojových zemí. Byla též zřejmá tendence k odvetným opatřením jednostranného charakteru zejména v transatlantických obchodních sporech. Tyto skutečnosti zdůraznily jak hmotněprávní, tak procesní nedostatky mechanismu.⁵⁶

Je nutno zmínit, že snižující se počet řešených sporů šel ruku v ruce se změnou postojů vlád smluvních států. Vlády namítaly vůči proceduře především nedostatek jistého prvku spravedlnosti. Argumentovaly tím, že delší dobu neexistovala reciprocita v pozitivním chování států. Stížnosti za takových podmínek navozovaly nepřátelský a konfrontační dojem.

Příkladem může být jeden ze sporů, ke kterému došlo v období mezi Dillonským⁵⁷ a Kennedyho kolem vyjednávání. Spor přerostl ve stížnost USA vůči EHS, označovaný jako Kuřecí válka.⁵⁸ USA v něm bylo nakonec přiznáno právo jednostranného opatření vůči EHS.

Objevily se i spory vyznačující se judikaturním významem. Tím byla stížnost Uruguaye vůči 15 rozvojovým zemím, které podle Uruguaye užívaly netarifní obchodní překážky vůči uruguayskému vývozu – celkově 562 restrikcí.⁵⁹ V tomto sporu, ve kterém Uruguay nemířila na žádné specifické opatření, Panel vydal tři zprávy, z nichž prvním rozhodnutím byla stížnost zamítnuta z důvodu, že Uruguay nevedla

⁵⁵ Pozn. autora: šlo o tzv. Kennedyho kolo, dále srov. A. Zimmermann, T.: *Negotiating The Review of the WTO Dispute Settlement Understanding*. Cameron May. 2006. s. 48.

⁵⁶ srov. P. Stewart, T.: *The GATT Uruguay Round – A Negotiating History (1986-1992)*. Kluwer Law International. 1993. s. 2679-80.

⁵⁷ První fáze kola probíhala od září 1960 do května 1961, druhá fáze ukončena 1962, pro další podrobnosti srov. Perdíkis, N., Read, R.: *The WTO and regulations of international trade*. International Economics Study Group. Edward Elgar Publishing. 2005. s. 69.

⁵⁸ srov. Walker, H.: *Dispute Settlement: The Chicken War*. The American Journal of International Law. červenec 1964. s. 671-685.

⁵⁹ srov. A. Zimmermann, T.: *Negotiating The Review of the WTO Dispute Settlement Understanding*. Cameron May. 2006. s. 48.

konkrétní argumenty a skutková tvrzení. U dalších Panel vydal zprávu, která se vztahovala k tvrzení, jejichž protiprávnost byla žalovanými připsána. Přestože došlo k provedení části zprávy, Uruguay požádala Panel, aby znovu zasedl a projednal, zda by nebyla na místě autorizace užití odvetných opatření, a pokud ano, tak v jakém rozsahu.⁶⁰ Panel tento návrh zcela odmítl a sdělil, že závisí pouze a výhradně na rozhodnutí Uruguaye, jaké zadostiučinění je podle ní dostačující. Pouze Uruguay je oprávněna předložit takové opatření. V roce 1964 se Uruguay znovu obrátila na Panel se žádostí, aby jí vyhověl ve všech bodech předchozí stížnosti. Panel pouze přezkoumal postup předchozího Panelu a následně žádost zamítl. Panel tak odmítl postavení žalobce ve veřejném zájmu.⁶¹ Uruguayská stížnost navíc přispěla ke vzniku precedentu v oblasti řešení sporů. Byla založena praxe, že pokud se prokáže porušení povinností, presumuje se jasné rušení nebo zmenšování výhod, jestliže žalovaná strana neprokáže opak.⁶²

Uruguayskou stížnost se uvádí do souvislosti s tím, že Uruguay a Brazílie předložily návrhy na změnu článku XXIII GATT 1947. Obě země zamýšlely 3 hlavní změny. 1) zdokonalení technické podpory v průběhu panelového řízení. 2) odlišné způsoby vyšetřování stížností ze strany rozvojových zemí 3) zdokonalení nápravných opatření pro případy neplnění (např. finanční kompenzace či kolektivní odvetná opatření). Tato společná snaha vedla v roce 1966 k rozhodnutí Smluvních stran o ustavení mediační procedury a zakotvení několika dalších modifikací.⁶³

Podle profesora Roberta E. Hudece uruguayské stížnosti a snahy o znovu vyjednávání článku XXIII GATT 1947 směřovaly k bližší identifikaci řízení s požadavky rozvojových zemí o zevrubné vyšetřování a následné vynuucování rozhodnutí, jež však bylo zcela mimo tradiční pružnost práva GATT 1947.⁶⁴

Zvýšení počtu rozvojových zemí, které se v 60. letech staly smluvními stranami GATT 1947, přispělo ke vzniku nerovnovážného stavu v neprospěch vyspělých zemí.

⁶⁰ srov. s. 49 tamtéž.

⁶¹ srov. E. Hudec, R.: *The GATT Legal System and World Trade Diplomacy*. Butterworth Legal Publishers. 1990. s. 240-242.

⁶² srov. H. Jackson, J.: *The World Trade Organization – Constitution and Jurisprudence*. London: Royal Institute of International Affairs. 1998. s. 67.

⁶³ srov. BISD, 14th Supplement, 1966. s. 18.

⁶⁴ srov. E. Hudec, R.: *The GATT Legal System and World Trade Diplomacy*. Butterworth Legal Publishers. 1990. s. 243.

Rozvojové země začaly na úrovni GATT 1947 prosazovat navýšení právních závazků vyspělým státům, samy pro sebe žádaly větší volnost.

Členské státy EHS podporovaly volnější právní úpravu (tato tendence je známá jako antilegalismus) a díky podpoře USA přetrval systém GATT 1947 do značné míry závislý na vyjednávání. Vedle rozvojových zemí se EHS, Japonsko a několik málo méně rozvinutých zemí formují v rámci GATT 1947 jako důležitá a nepřehlédnutelná ekonomická síla. Tyto země odmítaly striktní interpretaci smlouvy, protože v tom viděly možné ohrožení vlastní domácí obchodní politiky.

1.3.3 Změny v GATT v průběhu 70. let

Na počátku 70. let USA opustily svoji antilegalistickou pozici a začaly prosazovat efektivnější vynucování svých práv vyplývajících z obchodních dohod. Především díky USA došlo k častějšímu užívání procedury.⁶⁵ Je nutné zmínit, že smluvní státy nesdílely společný cíl volného obchodu ani obecné prosperity. Tato situace vyžadovala nová pravidla pro obchodní vztahy mezi více než 80 svárlivými členy. Proto byly provedeny změny, jejichž součástí byla i úprava procedury urovnávání sporů. Ta se nicméně rodila velmi těžce. EHS považovalo GATT za fórum pro vyjednávání o případných neshodách mezi smluvními státy. EHS a Japonsko se svojí přetrvávající antilegalistickou pozicí byly proti jakékoli podstatné změně systému. Zdůrazňovaly přednosti flexibility diplomatických nástrojů před rigidní formalizací celého řízení a vyjednávání proto ztěžovaly. Naopak USA, podporovány Švýcarskem a skandinávskými zeměmi, zastávaly postoj, že si řešení sporů žádá reformu. Směrodatným se jevil argument, že řešení sporů založené na ekonomické a politické síle států není schopno vytvořit normativní měřítko, která by byla sto rozlišit dohodu a obcházení pravidel. Z dlouhodobého hlediska takový systém nezajistí rovnovážnou spolupráci v mezinárodním obchodě.

USA například požadovaly právo na automatické ustavení Panelu, zatímco jiné země se k tomuto návrhu stavěly zdrženlivě. Pokud by byly podle těchto zemí zprávy

⁶⁵ Pozn. autora: pro další podrobnosti ohledně vývoje v 70. letech 20. století, srov. Van Bork, P., Howse, R.: *The world trading system*. Taylor & Francis. 1998.

Panelů vyhlášení porušení závazků rutinně k dispozici, bez ohledu na povahu porušení, vlády by v mnoha případech nemusely jednat v souladu se zprávou. Mohla by se tak zvyšovat diskrepance mezi praxí a teorií, resp. tím, že by se smluvní státy stále méně a méně řídily pravidly GATT 1947.

Byly diskutovány i jiné otázky, mimo jiné požadavek notifikace u obchodních opatření, kodifikace obyčejové praxe řešení sporů a role Generálního ředitele.⁶⁶

USA usilovaly o posílení role Panelů úpravou jejich fungování, která by vedla ke zvýšení předvídatelnosti rozhodování. Tyto snahy ze strany USA byly blokovány. Výsledkem jednání se stal dokument, *Ujednání o oznamování, konzultaci, řešení sporů a dohledu* (dále jen "Ujednání"),⁶⁷ který byl přijat 28. listopadu 1979. Ujednání obsahuje přílohu - *Dohodnutý popis obyčejové praxe GATT 1947 v oblasti řešení sporů*. Šlo o kodifikaci do té doby vyvinuté praxe.⁶⁸ Ujednání obsahovalo i znovupotvrzení závazku smluvních států řešit spory vyplývající z GATT 1947 prostřednictvím její procedury.⁶⁹

Ujednání bylo zaměřeno zejména na kodifikaci předchozí praxe a na zdokonalení panelové procedury - stanovení postupů při obsazování Panelů a časový harmonogram řízení. Další ustanovení, týkající se řešení sporů, byla obsažena v dokumentech zvaných *Non-Tariff Measure Codes*, které byly přijaty v rámci Tokijského kola.⁷⁰ Mezi těmito dokumenty bylo také 5 zcela nových dohod⁷¹ obsahujících vlastní postup při řešení sporů.⁷² Tyto nové procedury byly vneseny do ustanovení mnoha smluv. Smluvní strany nově uzavřených dohod si mohly vybrat, který postup k řešení sporu užijí. Výsledkem byla jejich chaotičnost. Procedury byly nadále z velké části nekoordinované - nesjednocené a umožňovaly forum shopping

⁶⁶ srov. Terence, P.: *The GATT Uruguay Round – A Negotiating History (1986-1992)*. Kluwer Law International, 1993. s. 2689.

⁶⁷ srov. *Ujednání o oznamování, konzultaci, řešení sporů a dohledu*, GATT Doc. L/4907, LT/TR/U/1, (28. listopad 1979).

⁶⁸ srov. článek XXIII odst. 2 GATT 1947.

⁶⁹ srov. Waincymer, J.: *WTO litigation: procedural aspects of formal dispute settlement*. Cameron May. 2002. s. 44.

⁷⁰ srov. Terence, P.: *The GATT Uruguay Round – A Negotiating History (1986-1992)*. Kluwer Law International, 1993. s. 2699-703, dále srov. A. Zimmermann, T.: *Negotiating The Review of the WTO Dispute Settlement Understanding*. Cameron May. 2006. s. 50, pozn. autora: též označovány za Tokyo Codes.

⁷¹ Pozn. autora: šlo o tzv. "side agreements".

⁷² srov. Howse, R., Van Bork, P.: *The world trading system*. Taylor & Francis. 1998. s. 140, řešení sporů vycházelo ze standardní panelové procedury.

i průběh dvou řízení o totožné věci současně.⁷³ Zdokonalení procedury nebylo považováno za reformu, ale postupně k ní směřovalo.

1.3.4 Zvýšení aktivity v řešení sporů v 80. letech

V 80. letech se zvyšoval počet sporů urovnávaných prostřednictvím Panelů.⁷⁴ Ne všechny vydávané zprávy byly po právní stránce dostatečně přesvědčivé.⁷⁵ Členové Panelů byli většinou ekonomové nebo diplomaté bez právního vzdělání.⁷⁶ Zvýšená složitost sporů kladla větší nároky na právní kvalitu zpráv. Proto bylo zřízeno právní oddělení jako integrální součást Sekretariátu.⁷⁷ Toto oddělení, fungující jako pomocný orgán Panelů od roku 1983, přispělo ke značnému zdokonalení právních expertíz a zvýšilo důvěryhodnost závěrečných zpráv.

Objevující se problémy s implementací zpráv vedly USA k hledání jednostranných řešení. Úspěch politiky, kterou USA uplatňovaly, potlačoval námitky na nedostatečnost práva GATT 1947. Vznikl všeobecný strach z toho, že USA, které podporovaly GATT 1947 a jeho právní systém, by mohly změnit svojí politiku a odporovat potřebným reformám.⁷⁸

80. léta jsou charakteristická tím, že se vyspělé, ekonomicky silné země (USA, členské státy EHS) méně podřizovaly zprávám Panelů. V citlivých otázkách vlády hojně využívaly právo veta při přijímání zpráv a autorizaci k protiopatřením. Jejich obchodní opatření byla častěji neslučitelná se závazky GATT 1947, než jak tomu bylo u mnohem početnější skupiny rozvojových zemí.⁷⁹

⁷³ srov. http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_settlement_cbt_e/c2s1p1_e.htm#weaknesses [cit. 25. 1. 2010].

⁷⁴ srov. Howse, R., Van Bork, P.: *The world trading system*. Taylor & Francis. 1998. s. 198.

⁷⁵ srov. *Income Tax Practices Maintained By Belgium, L/4424 - 23S/127*, Panel Report (přijata 12. listopadu 1976).

⁷⁶ srov. A. Lowenfeld, F.: *International Economical Law*. Oxford: Oxford University Press. 2002. s. 140.

⁷⁷ srov. U. Petersmann, E.: *The GATT/WTO Dispute Settlement System: International Law, International Organizations, and Dispute Settlement*. Martinus Nijhoff Publishers. 1997. s. 14, 85.

⁷⁸ srov. Howse, R.: *The world trading system*. Taylor & Francis. 1998. s. 198.

⁷⁹ srov. s. 200 tamtéž.

1.3.5 Uruguayské kolo jednání 1989

Na počátku 80. let došlo k prohlubování existujících problémů, mezi které patřila krize zadluženosti, zhoršující se recese a vysoký deficit zahraničního obchodu USA. Všechny tyto skutečnosti byly příčinou rostoucího tlaku na systém GATT 1947. Rozšiřovala se silně protekcionistická nálada.⁸⁰ Aby se předešlo blokování jednání na úrovni GATT 1947, v té době úřadující generální ředitel Arthur Dunkel požádal tzv. *Leutwilerovu skupinu*,⁸¹ aby identifikovala základní příčiny problému, který ovlivnil mezinárodní obchodní systém, aby předložila zprávu, jak tento problém řešit.⁸² Zpráva skupiny se také zabývala řešením sporů. Členové skupiny se zabývali zvláště časovými prolukami v řízení, nedostatkem právních expertíz, intervencí třetích stran vůči dvoustranným kartelovým schémátům. Předmětem zájmu byly i nedostatky v implementaci zpráv Panelů.⁸³ K posílení pravidel a procedury řešení sporů v rámci GATT 1947 mělo přispět vytvoření stálého seznamu nevládních expertů, kteří by předložené případy vyšetřovali, a mělo by dojít ke zdokonalení implementace zpráv.⁸⁴

V průběhu Uruguayského kola⁸⁵ se v otázce reformy procedury vyprofilovaly tři skupiny zemí. Představiteli první z nich byly členské státy EHS a Japonsko. Tyto země si byly vědomy jedné důležité skutečnosti. A to, že ustanovení GATT 1947 neposkytuje soudní urovnání, ale pouze dohodovací proces. Procedura by, podle EHS, měla přispět k odstraňování obchodních bariér než vydávat rozhodnutí. Proto EHS podporovalo zákaz užívání jednostranných obchodních opatření za účelem nápravy obchodních vztahů.⁸⁶

⁸⁰ srov. Croome, J.: *Reshaping the World Trading System: A History of the Uruguay Round*. DIANE Publishing. 1995. s. 1-14.

⁸¹ Pozn. autora: šlo o zvláštní skupinu nevládních expertů, která byla nazvána podle svého předsedy; známější je pro svůj výrok: „*there is no disagreement that countries do not have to accept the products of slave or prison labor.*” Podobná skupina už vznikla v roce 1971 tzv. Skupina tří.

⁸² Pozn. autora: zprávy byly publikovány pod názvem *Obchodní politika pro lepší zítřky* (Dunkel 1987).

⁸³ srov. A. Zimmermann, T.: *Negotiating The Review of the WTO Dispute Settlement Understanding*. Cameron May. 2006. s. 52.

⁸⁴ srov. tamtéž.

⁸⁵ Pozn. autora: Uruguayské kolo bylo zahájeno v roce 1986 v Putna del Este a bylo ukončeno v lednu roku 1995 v Ženevě.

⁸⁶ srov. D. Erskin, H.: *Resolving Trade Disputes: The Mechanism of GATT/WTO Dispute Resolution*. 2004. s. 58.

Druhá skupina států, jejímiž hlavními představiteli byly USA a Kanada, zdůrazňovala, že mnohá ustanovení GATT 1947 jsou dvousmyslná a není k dispozici orgán, který by ustanovení smlouvy autoritativně vykládal. Tyto státy se přikláněly k názoru, že autoritativní výklad ustanovení GATT 1947 není na překážku urovnání sporů dohodou.

Třetí skupina podporovala postupné využívání dohodovacích technik, jako jsou diplomatická jednání, zprostředkovací, smířčí a rozhodčí řízení.⁸⁷

Vyjednávání vedla zejména k posilování pravidel a procedur v řešení sporů. Závazky zdržet se jednostranného jednání a zavedení automatizované procedury patřily mezi nejdůležitější témata. Ve vyjednávací skupině se ke konci roku 1991 dospělo k dohodě. Dosud existující pravidlo konsensu bylo změněno. To znamenalo, že strany sporu by se musely napříště shodnout na tom, že Panel nebude ustaven. Aby zpráva nebyla přijata, obě strany sporu se musely shodnout na jejím nepřijetí. Členové skupiny se též usnesli na vzniku jediného orgánu odpovědného za řešení sporů.⁸⁸

Slabinami, kterými se GATT 1947 vyznačovala, byly zejména pravidelná zpoždění při obsazování Panelů, zdlouhavost panelové procedury, blokáce přijímání zpráv Panelů a vzniklá zpoždění při přijímání doporučení Rady. Z toho vyplývala nejistota ohledně faktických výsledků řízení. Tyto slabiny byly již dlouho známy a byla zde snaha odstranit tato negativa již v průběhu Tokijského kola. Výsledek těchto snah se projevil až ve WTO.

2. Mechanismus řešení sporů ve WTO

WTO byla založena Dohodou o vzniku WTO, která ve svých přílohách 1 až 4 obsahuje 29 smluv a ujednání. Mezi nejdůležitější přílohy patří *Všeobecná dohoda*

⁸⁷ srov. Document MTN.GNG/NG13/1, ze dne 10. dubna 1987, no. 6.

⁸⁸ srov. Croome, J.: *Reshaping the World Trading System: A History of the Uruguay Round*. DIANE Publishing, 1995. s. 126.

o *clech a obchodu z roku 1994* (dále jen "GATT 1994") spolu s 12 dohodami týkajícími se obchodu se zbožím,⁸⁹ *Všeobecná dohoda o obchodu se službami* (dále jen "GATS"),⁹⁰ *Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví* (dále jen "TRIPS"), *Ujednání o pravidlech a řízení při řešení sporů* (dále jen "DSU") a *Vícestranné obchodní dohody*⁹¹ (dohody ve všech přílohách spolu s Dohodou o vzniku WTO budou v textu dále označovány jako "Dohody WTO"). První čtyři zmíněné dohody spolu s dohodami o obchodu se zbožím jsou *všeobecnými mnohostrannými obchodními dohodami*, které tvoří páteř systému WTO a které museli přijmout všichni členové. Zbývající, *vícestranné obchodní dohody* jsou závazné pouze pro ty členy, kteří se stali jejími signatáři. Podle článku 3 odst. 3 Dohody o vzniku WTO, je řešení sporů jedním z klíčových prvků WTO.

Úprava řešení sporů je soustředěna zejména v DSU, jeho přílohách a dodatcích.⁹² Další úprava je obsažena ve člancích 3 a 4 Dohody o vzniku WTO, které stanoví, že WTO spravuje systém řešení sporů a Generální rada vykonává funkci orgánu odpovědného za řešení sporů. Články XXII a XXIII GATT 1994 upravují konzultační fázi řízení, obsahují právní základ stížností, resp. žalob (violation complaint, non-violation complaint a situation complaint)⁹³ a implementační ustanovení. Další úprava se nachází v *Pravidlech chování a Pracovním řádu pro Odvolací orgán*. K obecné proceduře DSU přistupují zvláštní (dodatkové) postupy řešení sporů, která jsou uvedeny jednak ve druhém dodatku k DSU a také ve *vícestranných obchodních dohodách*. Protože jde o zvláštní dodatková řízení, aplikují se přednostně před obecnou úpravou.

Tato kapitola se soustředí na institucionální zajištění systému a postup při urovnávání sporů.

⁸⁹ Pozn. autora: je obsažena v příloze 1A, přílohou GATT 1994 je Marakéšský protokol a ujednání o výkladu článků GATT 1994.

⁹⁰ Pozn. autora: přílohou je Marakéšský protokol GATS a 2. protokol z roku 1995 týkající se specifických finančních závazků.

⁹¹ Pozn. autora: jde o Dohodu o vládních zakázkách a Dohodu o obchodu civilními letadly. Mezinárodní dohoda o obchodu mléčnými výrobky a Mezinárodní dohoda o obchodu hovězím masem pozbyly platnosti v roce 1997.

⁹² srov. dodatek 1 – seznam Dohod WTO, dodatek 2 - zvláštní a dodatková pravidla a řízení, obsažená v Dohodách WTO, dodatek 3 – pracovní postupy, dodatek 4 – konzultační skupiny expertů, příloha 3 – mechanismus přezkoumávání obchodní politiky.

⁹³ Pozn. autora: tyto tři druhy žalob byly již vymezeny u GATT 1947.

2.1 *Institucionální rovina*

Řešení sporů je svěřeno pěti orgánům: Orgán pro řešení sporů (dále jen "DSB"), Panely, Odvolací orgán, Sekretariát a Generální ředitel.

Z této pětičky patří DSB mezi nejdůležitější. Jde o orgán reprezentující všechny členy WTO. Lze konstatovat, že jde o Generální radu,⁹⁴ která se schází pod jiným názvem a vykonává povinnosti uložené DSU. DSB je odpovědný za fungování procedury. Mezi jeho hlavní pravomoci patří ustavování Panelů, přijímání zpráv Panelů a Odvolacího orgánu, dohled nad prováděním zpráv a doporučení, které DSB přijal. DSB také autorizuje suspendace koncesí a dalších závazků vyplývajících z Dohod WTO.

DSB se schází „*tak často, jak to bude nezbytné pro uskutečňování jeho funkcí.*“⁹⁵ Obvykle tak činí každý měsíc, ale může se sejít také mimořádně na základě žádosti některého člena WTO. DSB rozhoduje o předložených záležitostech konsensem. Podle ustanovení Dohody o vzniku WTO⁹⁶ to znamená, že rozhodnutí je přijato, jestliže se žádný přítomný člen nepostaví výslovně proti navrženému řešení.

DSB však není pouze orgánem, který ustavuje Panely. Provádí také další činnosti související s přijímáním vydaných zpráv a doporučení (např. dohled nad implementací zpráv). Je také fórem, na kterém jsou diskutovány různé aspekty probíhajících řízení.

DSB může rozhodnout, že Panel neustaví, nebo že závěrečnou zprávu odmítne. Tato pravomoc je téměř neuskutečnitelná, protože DSB v těchto věcech rozhoduje na základě tzv. negativního konsensu. To znamená, že bude dosaženo konsensu o tom, že Panel ustaven nebude, nebo že zpráva Panelu či Odvolacího orgánu nebude přijata. Negativní konsensus má zásadní význam ve vztahu k úspěšnému žalobci. Ten by se při rozhodování o přijetí zprávy vědomě vzdával své výhodné pozice přiznané zprávou Panelu nebo Odvolacího orgánu. DSB má svého předsedu (dále jen "Předseda DSB"), který je zvolen na základě konsensu všech členů WTO. Předseda DSB plní

⁹⁴ Jde o jeden ze tří hlavních orgánů – Generální rada vykonává většinu pravomocí v době, kdy nezasedá Konference ministrů, dále srov. článek 4 odst. 3 Dohody o vzniku WTO.

⁹⁵ srov. článek 2 odst. 3 DSU.

⁹⁶ srov. článek 9, poznámka 1 Dohody o vzniku WTO.

úkoly související s fungováním DSB: předsedá zasedáním, informuje o žádostech, které byly členy WTO předloženy. Ve specifických sporech, předpokládaných DSU, Předseda DSB stanoví pravidla řízení.⁹⁷ Ve sporu, kterého se účastní rozvojový členský stát, má také pravomoc prodloužit dobu, po kterou probíhají konzultace a to za podmínek článku 12 odst. 10 DSU.

Druhým významným orgánem, jehož existence dokládá návaznost DSU na GATT 1947, je Panel. Panely jsou složeny ze tří členů, pokud se strany sporu nedohodnou na početnějším obsazení – tedy na pěti členech.⁹⁸ Členy Panelů jsou obvykle vládní nebo nevládní experti, vládní úředníci, diplomaté, zástupci akademické obce, kteří jsou jmenováni ad hoc. Sekretariát vede, pro účel sestavování Panelů, seznam těchto expertů⁹⁹ a další seznamy zřízené podle jednotlivých Dohod WTO (dále jen "Seznam"). Členské státy mohou pravidelně navrhnout jména osob k zařazení do Seznamu. Mohou tak činit za podmínky, že uvedou informace o navrhovaných osobách, zejména znalost mezinárodního obchodu a odvětví, nebo erudici v předmětu některé z Dohod WTO. Na základě návrhů členů po uděleném souhlasu DSB jsou nominované osoby zapsány na Seznam. Seznam u každé zapsané osoby uvádí její odbornost a specializaci. Z tohoto Seznamu jsou Sekretariátem vybíráni a navrhováni členové Panelů.¹⁰⁰

Strany sporu schvalují Sekretariátem nominované obsazení Panelu. Pravidlem je, že občané států, které se účastní sporu, nesmí být členy Panelu, který spor projednává.¹⁰¹ Žalobce ani žalovaný nesmí nominaci nijak oponovat, ledaže tak činí z přesvědčivých důvodů. Jestliže se strany sporu nedohodnou na obsazení, požádají Generálního ředitele, aby tak učinil.¹⁰² Členové Panelů mají vykonávat své povinnosti nezávisle a podle svých schopností.¹⁰³ Náklady vznikající členům jsou hrazeny Generální radou z rozpočtu WTO v souladu s kritérii stanovenými na základě

⁹⁷ srov. článek 1 odst. 2 DSU.

⁹⁸ srov. článek 8 odst. 5 DSU.

⁹⁹ Pozn. autora: byl založen 30. listopadu 1984 (BISD 31S/9).

¹⁰⁰ srov. článek 8 odst. 4 DSU.

¹⁰¹ srov. odst. 2 tamtéž, strany sporu si mohou sjednat výjimku z tohoto pravidla, jak se již stalo, srov. Van Den Bossche, P.: *The law and policy of the World Trade Organization: text, cases and materials*. Cambridge University Press, 2005. s. 235.

¹⁰² srov. článek 8 odst. 7 DSU.

¹⁰³ srov. odst. 9 tamtéž.

doporučení Výboru pro rozpočet, finance a správu.¹⁰⁴ Další pravidla, která musí členové dodržovat, jsou uvedena v Pravidlech chování.¹⁰⁵

Odvolací orgán je stálým orgánem. Jeho existenci předpokládá článek 17 odst. 1 DSU a byl zřízen Orgánem pro řešení sporů rozhodnutím WT/DSB/1 z 20. února 1995. Již podle názvu je orgánem přezkumu věcí, které byly předmětem řízení před Panelem. Je složen ze sedmi osob. Jeho členové musí být odborníci v oboru práva, mezinárodního obchodu a mnohostranných obchodních smluv. Jsou jmenováni na dobu čtyř let. Tato doba může být maximálně jednou prodloužena o další čtyři roky.¹⁰⁶ Členové musí být zcela nezávislí, nesmí být napojeni na žádnou z vlád, nevládní organizaci, ani jinou soukromou osobu.¹⁰⁷ Zároveň mají článkem 17 odst. 3 DSU uloženou zvláštní povinnost a to, že musí být k dosažení kdykoliv a v krátké lhůtě a budou znalí dění, pokud jde o řešení sporů ve WTO.¹⁰⁸ Jsou jmenováni DSB tak, aby široce reprezentovali členstvo WTO.

Členové volí ze svého středu předsedu na dobu jednoho roku. Předseda může být znovu zvolen, ale nesmí být ve funkci déle než dva po sobě jdoucí volební období. Na rozdíl od panelové procedury DSU nebrání členům, aby se účastnili na případu, který se týká státu, jehož jsou státními příslušníky. Na každém případě se podílí pouze 3 členové, kteří tvoří divizi. Divize má svého předsedu, který provádí administraci odvolacího řízení, předsedá jejímu zasedání a koordinuje přípravu zpráv. Další pravidla, která mají členové dodržovat, jsou obsažena v Pravidlech chování.¹⁰⁹

Sekretariát je orgánem, který se do značné míry podílí na řešení sporů.¹¹⁰ Má rozhodující vliv na obsazení jednotlivých Panelů.¹¹¹ Funguje také jako určitý rejstřík podání a žádosti¹¹² a poskytuje administrativní podporu Panelům a jejich

¹⁰⁴ srov. odst. 11 tamtéž.

¹⁰⁵ srov. Document, WT/DSB/RC/1, http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/rc_e.htm, [cit. 25. 1. 2010].

¹⁰⁶ srov. článek 17 odst. 2 DSU.

¹⁰⁷ srov. odst. 2 a 3 tamtéž.

¹⁰⁸ Pozn. autora: funkce člena Odvolacího orgánu není chápána jako činnost na plný úvazek, proto bylo patrně nutno zajistit přítomnost členů tímto ustanovením.

¹⁰⁹ srov. WT/AB/WP/5, Working Procedures for Appellate Review, (účinná od 1. ledna 2005), Annex II (Rules of Conduct for the Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes).

¹¹⁰ srov. článek 27 DSU.

¹¹¹ srov. článek 8 odst. 4 a 6 tamtéž.

¹¹² srov. článek 12 odst. 6 tamtéž.

členům. Do administrativní podpory je zahrnuta i příprava návrhů panelových zpráv. Tím je schopen výrazně ovlivňovat výsledek panelové fáze a čelí kvůli tomu časté kritice.¹¹³ Sekretariát podle ustanovení o preferenčním zacházení je v určitých případech povinen rozvojovým a nejméně rozvinutým členským státům poskytovat právní experty.¹¹⁴ Zaměstnanci Sekretariátu jsou podřízeni a odpovídají Generálnímu řediteli.

Generální ředitel může aktivně nabídnout dobré služby, smíří nebo zprostředkovací řízení *ex offio*, může být také o své služby stranami sporu požádán. Nicméně ingerence z jeho strany není státy využívána. Jmenuje členy Panelu za podmínek článku 8 odst. 7 DSU a rozhodce podle článku 21 odst. 3 písm. c DSU.¹¹⁵

Konzultační skupiny expertů jsou dalšími subjekty, které se mohou procedury účastnit.¹¹⁶ Jejich účast byla převzata z ustanovení NAFTA a stala se součástí přípravných rozhovorů nad DSU v roce 1994. Článek 13 odst. 2 DSU a její čtvrtá příloha přiznává každému Panelu právo na informace od kterékoliv vhodné osoby. Článek 13 odst. 1 DSU explicitně uvádí možnost Panelu konzultovat věc se skupinou expertů. Některé Dohody WTO uvádějí konzultaci se skupinou expertů buď jako možnost, nebo jako povinnost.¹¹⁷ Konzultace se skupinou expertů je v praxi zřídka kdy využívána. Panely se obracejí spíše na jednotlivé odborníky. Tak se již stalo ve sporu *EC – Hormones*, kdy Odvolací orgán potvrdil právo Panelu žádat stanoviska vícera odborníků než ustavovat expertní skupinu, pokud to Panel pokládá za užitečné a vhodné.

V poslední řadě jsou mnohdy subjektem řízení také rozhodci.¹¹⁸

¹¹³ srov. Stoll, P., Schorkopf, F., Steinmann, A.: *WTO: world economic order, world trade law*. Martinus Nijhoff Publishers. 2006. s. 79.

¹¹⁴ srov. článek 27 odst. 2 DSU.

¹¹⁵ Pozn. autora: blíže k těmto článkům následující podkapitole.

¹¹⁶ srov. článek 13 odst. 2 a přílohu 4 tamtéž.

¹¹⁷ srov. Dohoda o technických překážkách obchodu, Dohoda o užití sanitárních a fyto-sanitárních opatření.

¹¹⁸ srov. článek 21 odst. 3, písm. c, článek 22 odst. 6, 7 a článek 25 tamtéž.

2.2 *Procedurální rovina*

Postup při urovnávání sporů se skládá z několika přesně definovaných a časově vymezených fází.¹¹⁹ Pro vyčerpávající popis zde budou zmíněny i způsoby v DSU nepředpokládané – zde označené za *neformální*, ale v praxi přirozeně využívané. I po razantní revizi původního mechanismu GATT 1947, DSU užívá jak politické, tak judiciální techniky, které mají zabezpečit efektivní fungování celého systému.¹²⁰ Cílem DSU je zajistit, aby bylo dosaženo vykonatelného rozhodnutí ve lhůtě 12 měsíců.¹²¹

2.2.1 **Neformální diplomatická jednání**

Každý spor, který vzniká mezi státy či skupinami států, není v mezinárodním právu řešen automaticky formálními mechanismy DSU. Způsoby, které jsou v DSU upraveny, by se daly nazvat formálními (a to i přesto, že obsahují diplomatická vyjednávání, smírčí řízení, dobré služby a jiné alternativní způsoby urovnávání). Spory vzniklé z Dohod WTO mají být řešeny primárně podle DSU. Je však všeobecně přijímáno, že pokud se poškozený stát na základě diplomatického jednání (nebo jiných alternativních metod urovnávání sporů) dohodne se státem porušujícím závazky na odstranění sporného opatření, popř. si spolu vyjasní situaci, nezahájí formální proceduru. Pokud se nepodaří spor vyřešit prostým diplomatickým jednáním, poškozený člen iniciuje (ač nemusí, protože jde o právo, nikoliv povinnost) řízení podle DSU.

¹¹⁹ Pozn. autora: někteří autoři rozdělují na 3 fáze: konzultace, panelová a odvolávací procedura, implementace; dále srov. Stoll, P., Schorkopf, F., Steinmann, A.: *WTO: world economic order, world trade law*. Martinus Nijhoff Publishers. 2006. s. 79.

¹²⁰ srov. U. Petersmann, E.: *The GATT/WTO Dispute Settlement System: International Law, International Organizations, and Dispute Settlement*. Martinus Nijhoff Publishers. 1997. s. 183.

¹²¹ srov. článek 20 DSU.

2.2.2 Iniciační fáze

Iniciační fáze není v DSU upravena. Obsahují ji právní řády jednotlivých členských států. Zahraniční literatura nepřikládá této fázi zvláštní pozornost. Zabývá se až vznesenou stížností na úrovni WTO. Otázka zahájení řešení sporu je však velmi užitečná pro celkové umístění procedury v širším obchodně politickém kontextu. Charakteristické je, že k řešení sporů podle DSU mají přístup pouze vlády. Soukromé subjekty, např. vývozci, dovozci a spotřebitelé, nemají právo předkládat své stížnosti.¹²² Soukromé, právnické a fyzické osoby se procedury DSU účastnit nemohou.¹²³ Přesto jsou nejvíce ovlivněny obchodními opatřeními jiných členů WTO. Zahájení sporů podle DSU vyžaduje jednoznačně vládní rozhodnutí.

Evropská unie (dále jen "EU") má svůj postup upraven v nařízení o obchodních překážkách z roku 1994,¹²⁴ který existuje souběžně s národními procedurami členských států EU.¹²⁵ Tyto procedury zahrnují různé druhy cizích sporných jednání, přípustné druhy stížností, určení pravomoci, kdo rozhoduje, zda bude předložena stížnost a soudní přezkum. Dalším, pravděpodobně nejznámějším obchodně politickým instrumentem je zákon o obchodu 1974 USA a jeho článek 301, který zahrnuje postup při inicializaci řízení ve WTO.¹²⁶

Pouze několik málo zemí uveřejnilo způsob, kterým společnosti nebo přední zástupci průmyslu mohou žádat vlády, aby zahájily postup podle ustanovení DSU.¹²⁷ V případě zemí, které postup nezveřejnily, zůstává otázkou, zda rozhodnutí o zahájení procedury leží primárně v rukou vlád, které mají širokou diskreční pravomoc takové rozhodnutí učinit. Tento fakt může být také interpretován jako jasné znamení, že vlády nejsou ochotny omezit se v rozhodování o svých obchodních politikách tím, že by do nich nechaly zasahovat soukromý sektor.

¹²² Pozn. autora: Tato skutečnost vyplývá z obecného mezinárodního práva.

¹²³ Pozn. autora: kromě situace, kdy předkládají stanovisko jako přítel soudu, více v 3. kapitole.

¹²⁴ srov. nařízení 3286/1994.

¹²⁵ srov. například nařízení rady ES č. 356/95; OJ L41 z 23 února 1995.

¹²⁶ Pozn. autora: Je předmětem nespočtu článků vztahujících se k řešení sporů ve WTO, např. srov. P. Stewart, T.: *The GATT Uruguay Round – A Negotiating History (1986-1992)*. Kluwer Law International. 1993. s. 557.

¹²⁷ srov. A. Zimmermann, T.: *Negotiating The Review of the WTO Dispute Settlement Understanding*. Cameron May. 2006. s. 60.

2.2.3 Rozhodčí řízení

Bez ohledu na to, zda strany sporu zmíněné způsoby urovnávání využijí, mohou využít alternativu - rozhodčí řízení, zakotvené ve článku 25 DSU. Základem pro rozhodčí řízení je dohoda stran. Rozhodce je jmenován Generálním ředitelem na základě dohody. Závěry arbitráže musí být v souladu s Dohodami WTO, vydané rozhodnutí je pro strany sporu závazné a vynutitelné podle ustanovení DSU. Rozhodnutí může obsahovat stejná ustanovení o rušení nebo zmenšení výhod a aplikují se na ně také ustanovení o vyrovnání a suspendaci koncesí a jiných závazků. Proti rozhodnutí není možné podat opravný prostředek – např. odvolat se k Odvolacímu orgánu. Pokud si strany sporu chtějí zajistit vzájemně přijatelné řešení, mohou se vyhnout quasi-judiciálnímu řešení sporu v podobě panelového a odvolacího řízení. Dohoda o řešení sporu v rozhodčím řízení má podobu mezinárodní smlouvy. Rozhodčí nález musí být v souladu s Dohodami WTO. Tento druh řešení není v praxi téměř vůbec využíván. Proto u něho zůstává mnoho teoretických otázek (zejména pokud jde o implementaci rozhodnutí) nezodpovězeno.¹²⁸ Důvodem, proč arbitráž nepatří mezi „oblíbené“ způsoby urovnávání sporů, je její bilaterální povaha – řízení je vhodné pro spory mezi dvěma členy. Do mnoha sporů je často zapojeno více členů WTO a proto preferují konzultace a navazující panelovou proceduru.

2.2.4 Konzultační fáze

Pokud se vláda žalujícího státu rozhodne řešit obchodní spor ve WTO, její postup se řídí ustanovením článku 4 DSU. Jde o ryze politický nástroj. Pro první fázi řešení jakýchkoliv neshod DSU ukládá stranám sporu povinné konzultace. Žalobce má právo požádat žalovaného, aby spolu jednali za účelem nalezení vzájemně přijatelného řešení. Žádost o konzultaci musí být druhé straně předána v písemné podobě.

Obsahovými náležitostmi žádosti jsou důvody konzultace a její právní základ.¹²⁹ Žádost má být též oznámena DSB. Žalovaný je povinen na žádost odpovědět do 10 dnů

¹²⁸ Pozn. autora: problematicky se jeví analogické užití článku 21 a 22 DSU.

¹²⁹ srov. článek 4 odst. 4 DSU, právním základem je článek XXII a XIII GATT 1994, který upravuje tři druhy žalob.

a má vstoupit do konzultací do 30 dnů od jejího obdržení. Konzultace probíhají naprosto důvěrně a musí být vedeny oběma stranami v dobré víře.¹³⁰

Pokud se třetí stát domnívá, že má na dané záležitosti vážný zájem a konzultace jsou vedeny podle článku XXII GATT 1994,¹³¹ může DSB státům účastnících se na konzultacích zájem třetího státu oznámit. Třetí stát se automaticky připojí ke konzultacím, pokud žádný z účastnících se států nevznese námitku. Pokud však bude z jejich strany vznesena námitka, může tento třetí stát požadovat jen vlastní konzultace. V případě, že základem žádosti o konzultace byl článek XXIII GATT 1994, třetí státy se ke konzultacím připojit nemohou. Účasti třetího státu se využívá zejména z taktického hlediska, pokud si žalovaný přeje přítomnost a patrně i podporu třetího státu. V případě, že žalobce nechce, aby se kromě žalovaného státu účastnil konzultací kterýkoliv jiný členský stát, užije pro žádost článek XXIII.¹³²

Dospějí-li konzultující státy k vzájemně přijatelnému řešení,¹³³ oznámí tuto skutečnost DSB.¹³⁴ DSU přirozeně upřednostňuje urovnání sporu dohodou.¹³⁵ Podmínkou zůstává, že tato řešení jsou v souladu s Dohodami WTO.¹³⁶

Pokud se žalovaný odmítne účastnit konzultací nebo se strany sporu neshodnou na žádném vzájemně přijatelném řešení do 60 dnů od podání žádosti o konzultace, žalobce má právo požádat DSB, aby ustavil Panel.¹³⁷ Zvláštní úprava existuje ve sporech, v nichž jde o naléhavé případy, nebo týká-li se zboží, které rychle podléhá zkáze. V takových sporech se konzultace zahajují do 10 dnů od obdržení žádosti a v případě, že nebudou ukončeny do 20. dne po dni obdržení žádosti, může žalující stát požádat DSB o ustavení Panelu.

¹³⁰ srov. článek 4 odst. 6 tamtéž, dále srov. spor *Korea – Taxes On Alcoholic Beverages*, WT/DS75/R, WT/DS84/R, Panel Report (přijata 17. září 1999), ve kterém Panel stanovil, že zveřejnění informací získaných v průběhu konzultací v dalších řízeních není porušením důvěrnosti, dále srov. *European Communities – Anti-Dumping Duties on Imports of Cotton-type Bed Linen from India*, WT/DS141/R, Panel Report, (přijata 30. října 2000).

¹³¹ nebo článku XXII odst. 1 GATS či odpovídajícího ustanovení jiné smlouvy.

¹³² srov. článek 4 odst. 11 DSU.

¹³³ Pozn. autora: navržená a nepřijatá řešení sporu nejsou brány.

¹³⁴ srov. článek 3 odst. 6 DSU.

¹³⁵ srov. odst. 7 tamtéž.

¹³⁶ srov. odst. 5 tamtéž.

¹³⁷ srov. článek 4 odst. 3, článek 4 odst. 7 tamtéž, výjimečně jsou delší lhůty aplikovatelné v případech, ve kterých stranou žalovanou stanou rozvojové země; srov. článek 12 odst. 10 tamtéž.

2.2.5 Fáze dobrých služeb, smírčího a zprostředkovacího řízení

DSU stranám výslovně umožňuje, aby před samotným začátkem kvazijudiciálního panelového řízení dobrovolně využily dobré služby, smírčí nebo zprostředkovací řízení.¹³⁸ Zmíněné způsoby řešení mohou být dle DSU¹³⁹ užity kdykoliv v průběhu řízení a nebrání ustavení Panelu. Je-li poskytování dobrých služeb, smírčí nebo zprostředkovací řízení skončeno, může žalobce podat DSB návrh na ustavení Panelu a iniciovat tak zahájení panelového fáze.

Shodnou-li se obě strany sporu na využití dobrých služeb, smírčího anebo zprostředkovacího řízení v 60denní lhůtě po obdržení žádosti o konzultace, musí žalobce vyčkat uplynutí této lhůty, než předloží žádost o ustavení Panelu.¹⁴⁰ Žalobce může žádat o ustavení Panelu již v průběhu 60denní lhůty, pokud se obě strany shodnou, že tyto alternativní metody selhaly. Strany se také mohou dohodnout na pokračování v některé z metod a mohou využít tyto alternativy i v době, kdy již řízení před Panelem probíhá.¹⁴¹ Generální ředitel může sám stranám sporu aktivně nabídnout alternativní metody *ex offo*.¹⁴² Jde o klasické politicko-vyjednávací instrumenty, jak dosáhnout urovnání.¹⁴³

2.2.6 Panelová fáze

Žádost o ustavení Panelu musí být podána DSB dle ustanovení článku 6 odst. 1 a 2 DSU. Předkládá se v písemné podobě a má obsahovat podrobnosti o tom, jak byly konzultace vedeny,¹⁴⁴ pokud vůbec vedeny byly.¹⁴⁵ Dále uvádí opatření, která jsou

¹³⁸ Pozn. autora: míní se tím panelová procedura a jednání před Odvolacím orgánem, které je pro DSU tak typické.

¹³⁹ srov. článek 5 odst. 3 DSU.

¹⁴⁰ srov. odst. 4 tamtéž.

¹⁴¹ srov. odst. 5 tamtéž.

¹⁴² srov. odst. 6 tamtéž.

¹⁴³ srov. U. Petersmann, E.: *The GATT/WTO Dispute Settlement System: International Law, International Organizations, and Dispute Settlement*. Martinus Nijhoff Publishers. 1997. s. 183.

¹⁴⁴ Pozn. autora: vyvinulo se obyčejové pravidlo, že se uvádí v žádosti i místo a čas konzultací.

¹⁴⁵ Pozn. autora: V případě, že žalovaný odmítl se konzultací účastnit.

předmětem žaloby a práva žalobce, která jsou dotčena.¹⁴⁶ Opatření nemusí být namítáno jako celek. Postačí, pokud je žalobcem namítána pouze jeho část.¹⁴⁷ Žádost má být dostatečně konkrétní.¹⁴⁸ K ustavení Panelu obvykle dochází na druhém zasedání DSB, kdy je žádost součástí jeho agendy. Mezi prvním a druhým zasedáním proto existuje další časový prostor, který může být stranami sporu využit ke konzultacím.

Na druhém zasedání DSB záleží na rozhodnutí žalobce, zda bude na ustavení Panelu trvat. Na usnášení se užívá procedura negativního konsensu. To znamená, že Panel se neustaví za předpokladu, že s jeho neustavením obě strany sporu souhlasí.¹⁴⁹

Panel rozhoduje spor. V praxi to znamená přípravu a vydání zprávy.¹⁵⁰ Pro tento účel Panel provede objektivní posouzení věci, které spočívá v posouzení skutkových a právních okolností celého případu.

Ve sporech, kterých se jako strana sporu účastní rozvojová země, je Panel obsazen alespoň jedním občanem rozvojové země, pokud si to tento stát žádá.¹⁵¹

Panelová fáze zahrnuje nejprve podání písemných stanovisek obou stran a jejich slyšení.¹⁵² Každá ze stran obvykle vyhotovuje a Panelu předává dvojí podání – písemné vysvětlení a poté stanovisko vyvracející tvrzení protistrany. První podání předkládá žalobce. Činí tak obvykle dva až tři týdny před žalovaným. Podání vyvracející tvrzení protistrany je oběma stranami předáno Panelu současně.

Podání stran jsou svojí povahou důvěrnými dokumenty a Panely s nimi také musí náležitě zacházet. Strany sporu mají, na základě článku 18 odst. 2 DSU a judikaturního výkladu, právo zveřejnit obsah vlastních podání a stanovisek.¹⁵³

¹⁴⁶ srov. *Guatemala — Anti-Dumping Investigation Regarding Portland Cement from Mexico*, WT/DS60/AB/R, Appellate Body Report (přijata 25. listopadu 1998), bod 75.

¹⁴⁷ srov. *European Communities — Trade Description of Sardines*, WT/DS60/R, Panel Report (přijata 19. června 1998), bod 7.34.

¹⁴⁸ Pozn. autora: nutnost přesnosti žádosti byla uvedena ve sporu *United States — Countervailing Duties on Certain Corrosion-Resistant Carbon Steel Flat Products from Germany*, WT/DS213/R, Panel Report (přijata 3. července 2002).

¹⁴⁹ srov. článek 6 odst. 1 DSU.

¹⁵⁰ srov. článek 7 tamtéž.

¹⁵¹ srov. článek 8 odst. 10 tamtéž.

¹⁵² Pozn. autora: podle článku 12 odst. 6 DSU se stanoviska ukládají u Sekretariátu, nejdříve tak činí žalující strana, pak žalovaná, ledaže Panel stanoví, že zprávy mají být předloženy současně.

¹⁵³ srov. *Argentina — Definitive Anti-Dumping Duties on Poultry from Brazil*, WT/DS241/R, Panel Report (přijata 22. dubna 2003), bod 7.13-7.16.

Členové WTO mohou též požádat strany o zveřejnění shrnutí informací, které nejsou důvěrné. Ke splnění této povinnosti není stanovena žádná lhůta ani nelze uložit sankci za její nesplnění.¹⁵⁴ Panely mají právo požadovat informace a technickou pomoc od kohokoliv, koho považují za kompetentní osobu.¹⁵⁵ DSU Panelům výslovně přiznává právo požadovat poradní stanovisko od odborníků přezkumných skupin.¹⁵⁶ Také mohou požádat o poradní stanovisko i jiné expertní skupiny, které existují na základě dalších Dohod WTO.¹⁵⁷

V průběhu panelové fáze jsou obě strany motivovány k hledání vzájemně přijatelného řešení. Do jejího konce mají Panely se stranami vést pravidelné konzultace a poskytnout jim přiměřenou možnost nalézt vzájemně uspokojivé řešení.¹⁵⁸ Panely jsou také oprávněny pozastavit vlastní postup na dobu 12 měsíců. Podmínkou je, že žalobce požádá o přerušování řízení za účelem vyjednávání řešení se žalovaným. Pokud by byla činnost Panelu pozastavena na dobu překračující 12 měsíců, jeho pravomoc propadá.¹⁵⁹

Jakmile Panel obdrží obě první písemná podání, stanoví datum zasedání, na kterém obě strany vyslechne. Je nutno zmínit, že podle DSU se strany mohou dostavit na zasedání Panelu pouze za podmínky, že byly pozvány.¹⁶⁰ Zasedání, které se koná v prostorách Sekretariátu v Ženevě, trvá přibližně několik dnů.¹⁶¹ Po obdržení druhých podání se koná další zasedání Panelu, na kterém nejdříve promlouvá žalovaný a po něm žalobce. Po obdržení všech stanovisek, námitek a poté co proběhnou první dva zasedání, Panel vyhotoví dokument – tzv. mezitímní zprávu.

DSU upravuje dva výstupy Panelů – mezitímní a závěrečnou zprávu. Mezitímní zpráva obsahuje jednak skutkové okolnosti případu, jednak jednotlivé argumenty obou stran sporu. To je velice podstatné, zejména pokud je na celý proces nahlíženo z optiky

¹⁵⁴ srov. článek 18 odst. 2 DSU.

¹⁵⁵ srov. článek 13 odst. 1 DSU a dále srov. *Argentina — Measures Affecting Imports Of Footwear, Textiles, Apparel And Other Items*, WT/DS56/AB/R, Appellate Body Report (přijata 27. března 1998), bod 84.

¹⁵⁶ srov. článek 13 odst. 2 DSU a příloha 4 DSU, pozn. autora: Panel určuje zadání, které se expertní skupině předloží a výsledná poradní zpráva expertní přezkumné skupiny není pro Panel nijak závazná.

¹⁵⁷ Pozn. autora: jde např. o článek 15 odst. 2 GATT 1994, článek 11 odst. 2 SPS, článek 14 odst. 2, odst. 3 TBT.

¹⁵⁸ srov. článek 11 DSU.

¹⁵⁹ srov. článek 12 odst. 12 tamtéž.

¹⁶⁰ srov. bod 2 Pracovních postupů, DSU.

¹⁶¹ srov. Van Den Bossche, P.: *The law and policy of the World Trade Organization: text, cases and materials*. Cambridge University Press. 2005. s. 262.

stran. Strany sporu si tak mohou ověřit, zda jsou ve zprávě obsaženy všechny relevantní argumenty z jejich podání a zda je Panel správně pochopil. Pro státy je mezitímní zpráva určitou pojistkou. Pokud se uváděné argumenty neshodují s těmi, které strany uvedly ve svých podáních, mohou zprávu připomínkovat. Po těchto připomínkách Panel uvede do mezitímní zprávy svůj právní závěr a doporučení a znova zprávu předloží stranám. Ty mají opět příležitost předložit písemné žádosti o zpřesnění a konkretizaci zprávy. Panel také může na návrh stran zasednout za jejich účasti a řešit námitky ke zprávě osobně. Praxe stran je v této fázi řízení různá. Některé státy se snaží aktivně spolupracovat s Panelem na odstraňování skutkových a argumentačních nepřesností, jiné státy čekají se svými námitkami až na odvolací řízení (samozřejmě se to týká jen právní roviny, kterou je Odvolací orgán oprávněn řešit). Dá se obecně říci, že tento institut přispívá ke zkvalitnění výstupů Panelů.

Panel ve sporu *EC – Asbestos* se ve své závěrečné zprávě zmínil o mezitímní zprávě a uvedl, že právě v této části řízení má být věnována mimořádná péče skutkové přesnosti resp. mezitímní zpráva má obsahovat dostatečná a přesná skutková zjištění. Tato zjištění totiž v následné fázi, fakultativním odvolacím řízení, již nemohou být doplněna či uvedena na pravou míru. Pokud by se následně zjistilo, že skutková zjištění nejsou dostatečná nebo přesná, mohl by být Panel nařčen z nedostatečného zhodnocení faktů (což by mohlo vést k *denegatio iustitiae*). Strany sporu sice mohou uvádět námitky týkající se zprávy, nemohou však uvádět nové, dříve neuvedené, právní argumenty a důkazy.¹⁶² Přestože článek 15 DSU nezakazuje uvádět nové skutečnosti, došlo k odklonu v názoru Panelu ve sporu *US – 1916*, ve kterém Panel uvedl, že strany sporu mohou předkládat nové argumenty, ale pouze tehdy, pokud přímo souvisejí s žádostí o přehodnocení konkrétní části mezitímní zprávy.¹⁶³

V již zmíněném sporu *Mexico – HFCS* Mexiko namítalo, že se mezitímní zpráva zabývala z větší části argumenty USA než Mexika. Panel tuto námitku odmítl s tím, že tato skutečnost není v relevantní pro to, jak Panel argumenty obou stran bude brát v úvahu. Námitky, které strany Panelům předkládají, by se měly týkat konkrétních částí

¹⁶² srov. *Mexico – Anti-Dumping Investigation Of High Fructose Corn Syrup (HFCS) From The United States*, WT/DS132/R, Panel Report (přijata 28. ledna 2000), bod 6.2.

¹⁶³ srov. *United States – Anti-Dumping Act Of 1916*, WT/DS136/R, Panel Report (přijata 31. března 2000), bod 5.18.

zprávy, neměly by namítat zprávu jako celek. Tuto námitku by Panel jistě odmítl, jak se již stalo ve sporu *Australia – Salmon*.

Panel navíc stanoví stranám lhůtu, ve které mohou vznést námitky. Pokud tak neučiní, je mezitímní zpráva považována *ex lege* za zprávu závěrečnou a Panel ji následně rozešle všem členům WTO.¹⁶⁴

O závěrečné zprávě se DSU zmiňuje ve svém článku 12 odst. 7. Článek uvádí, že Panel uvede nález ve věci, použitelnost příslušných ustanovení, základní odůvodnění učiněného nálezu a v poslední řadě doporučení. Tato zmínka o náležitostech závěrečných zpráv je velice stručná. Praxe je v tomhle ohledu mnohem bohatší. Zpráva obsahuje prvky, které jsou obecně vyžadovány národními soudními orgány. Na začátku zprávy je úvod. Poté se zpráva věnuje skutkovým okolnostem případu, následně uvádí nároky stran a jejich argumentaci. Pokud se řízení účastní i třetí strana, pak se zpráva zabývá i její argumentací. Následně zpráva uvádí nález Panelu a je ukončena závěrem, který je tvořen rozhodnutím ve věci a doporučením. Původní závěrečná zpráva je psána až na výjimky vždy v angličtině, posléze se překládá do dalších jazyků.¹⁶⁵ DSU neuvádí, jak má být zpráva koncipována. Proto struktura zprávy závisí na uvážení Panelu. Panely mají zprávy vydávat také s vědomím možného odvolání k Odvolacímu orgánu.

Zpráva se zabývá veškerými argumenty, které strany předložily. To přispívá ke stále se zvyšujícímu rozsahu zpráv a růstu jejich složitosti. Tento trend je způsoben složitostí práva WTO a snahou Panelů vydávat opravdu komplexní zprávy. Správně shrnout veškeré argumenty stran je složitou činností, zejména i proto, že výsledné zprávy jsou stále mnohem stručnější než samotná písemná podání stran sporu.

V řízení se Panely musí zabývat veškerými body svého zadání (*terms of reference*), v opačném případě může jít o právní pochybení. Pokud se některou otázkou nemíní zabývat, musí důkladně uvážít, zda je na místě uplatnění principu soudní ekonomie. Pokud tedy bude shledáno porušení Dohody WTO na jednom právním základě, Panel se již nebude zabývat alternativním právním základem pro

¹⁶⁴ srov. článek 15 odst. 2 DSU.

¹⁶⁵ srov. *European Communities – Measures Affecting Asbestos and Asbestos-Containing Products*, WT/DS135/AB/R, Appellate Body Report (přijata 12. března 2001), – celé řízení včetně vydané zprávy bylo vedeno ve francouzštině.

totožné porušení. Stejně tak se Panel nebude blíže zabývat nároky, u kterých žalobce měl břemeno důkazu a neunesl jej. Panel proto pouze poznamená, že důkazní povinnost nebyla splněna. Panely se mohou nároky a tvrzením protistran zabývat v různém rozsahu. To ovšem neznamená, že by rozsah, ve kterém zpráva jednotlivými nároky a tvrzeními zabývá, odpovídal míře, v jaké jsou brány Panely v potaz. Je zcela na uvážení Panelů, jaké pozornosti bude ze strany Panelů jednotlivým nárokům ve zprávě věnováno. Panel se musí zabývat všemi vznesenými výjimkami (o těch blíže v další kapitole), stejně tak se zabývá výslovně uvedenými nebo dovozenými argumenty. Pokud Panel neprovede objektivní zhodnocení skutečností a právních otázek, pak takové pochybení může podstatně přispět k úspěšnému odvolání. Tento názor potvrdil Odvolací orgán ve sporu *EC – Poultry* a ve sporu *EC – Hormones* šel dokonce ve své konkretizaci dál a uvedl, že jde o jednání, kterým Panel např. zkresluje skutečnosti, úmyslně ignoruje a zkresluje předložené důkazy. Všechna tato jednání zpochybňují dobrou víru ze strany členů Panelu. Panely by se neměly pouštět ani do příliš obecných komentářů, poněvadž by tak mohly překročit své zmocnění stanovené ve článku 11 DSU o objektivním zhodnocení, které se má týkat pouze věci samé.

Nálezy by měly být odůvodněny tak, aby v odvolacím řízení nebyly vyvráceny. Proto Panely musí znát způsob *smýšlení* Odvolacího orgánu – jeho metodologii, právní názory vyjádřené v jeho judikatuře na rozličná procesní i hmotněprávní témata. Odůvodnění mají, v případě chybějícího doporučení, poskytovat indicie, jak by měl neúspěšný žalovaný uvést opatření, která byla předmětem sporu, do souladu s právem WTO. Odůvodnění je jistě velice významným prvkem, přihlédneme-li ke skutečnosti, že zprávy Panelů a potažmo Odvolacího orgánu plní v praxi funkci precedentu. Odůvodnění zvyšují vnější legitimitu (vůči všem členům WTO) procedury a přispívají ke většímu respektu WTO jako organizaci.

Mezitímní a závěrečná zpráva jsou považovány za důvěrné dokumenty do doby, než jdou rozeslány všem členům WTO. Důvěrnost u závěrečných zpráv obvykle nemá dlouhého trvání a jejich obsah často uniká do médií.¹⁶⁶ Ve velmi výjimečných případech, kdy Panel považoval za nutné, byla přijata zvláštní pravidla týkající

¹⁶⁶ srov. van den Bossche, P.: *The law and policy of the World Trade Organization: text, cases and materials*. Cambridge University Press. 2005. s. 268.

se ochrany důvěrnosti předkládaných informací. Tak se stalo ve sporech *Brazil – Aircraft* a *Canada – Aircraft*.¹⁶⁷ Ve druhém sporu došlo k vytvoření tzv. *data room*, tedy místností v prostorách diplomatických misí, ve kterých byly dokumenty uloženy a k nimž byl omezen přístup. Procedura upravovala výměnu důvěrných informací i jejich navrácení a zničení.

Po vydání mezitímní zprávy se koná zasedání Panelu. Mohou se konat také další zasedání, pokud jsou podle Panelu nutná.¹⁶⁸

Stejně jako v průběhu konzultací i v průběhu panelové procedury požívají třetí státy WTO určitých práv.¹⁶⁹ Pokud oznámí DSB svůj vážný zájem na záležitosti, mohou mít před Panelem slyšení a Panel bude na jejich stanovisko ve své zprávě reagovat (dále označovány za "Třetí strany"). Třetí strany mají také právo obdržet podání obou stran sporu nejpozději do prvního zasedání Panelu a mohou také požadovat ustavení vlastního Panelu.¹⁷⁰ Zvláštní pravidla se týkají sporů, které zahrnují více žalobců.¹⁷¹

Pokud nedojde v průběhu panelového řízení ke shodě nad řešením, závěrečná zpráva je vydána do 6 měsíců, ve vyjimečných případech do 9 měsíců.¹⁷² Porady Panelu jsou neveřejné a přípravě zprávy nesmí být strany sporu přítomny. Návrhy či postoje vyjádřené členy Panelu jsou zcela anonymní.¹⁷³

Zjistí-li Panel, že obchodní opatření žalovaného jsou v rozporu s Dohodami WTO, doporučí žalovanému, aby uvedl obchodní politiku do souladu se svými závazky. Panel také může navrhnout možné způsoby provedení zprávy. Pokud žádná ze stran neoznámí svůj úmysl požádat o přezkum, DSB se bude zprávou zabývat po uplynutí 20

¹⁶⁷ srov. *Canada – Measures Affecting the Export of Civilian Aircraft*, WT/DS70/R, Panel Report (přijata 14. srpna 2000), Annex 1 (Procedures Governing Business Confidential Information) a dále srov. *Brazil – Export Financing Programme for Aircraft*, WT/DS46/R, Panel Report (přijata 14. dubna 1999), Annex 1 (Procedures Governing Business Confidential Information).

¹⁶⁸ srov. článek 12 tamtéž a pracovní postupy uvedené v dodatku 3 tamtéž.

¹⁶⁹ Pozn. autora: míní se tím třetí členské státy WTO.

¹⁷⁰ srov. článek 10 tamtéž.

¹⁷¹ srov. článek 9 tamtéž.

¹⁷² srov. články 12 odst. 7 a 12 odst. 9 tamtéž.

¹⁷³ srov. článek 14 tamtéž.

dnů od jejího rozeslání a přijme ji (nejpozději do 60 dnů od distribuce), ledaže dojde ke konsensu o tom, že zpráva přijata nebude.¹⁷⁴

2.2.7 Fáze odvolacího řízení

Strany sporu mají právo se proti závěrečné zprávě odvolat do doby než je přijata. Aby bylo zahájeno odvolací řízení, musí strana oznámit DSB svůj zájem na odvolání a předložit návrh na zahájení odvolacího řízení.¹⁷⁵ Návrh obsahuje krátké stanovisko popisující právní vady závěrečné zprávy.¹⁷⁶ DSU třetím stranám nepřiznává právo na odvolání. Přísluší jim ale právo na předložení písemného stanoviska a slyšení u Odvolacího orgánu za podmínky, že již v průběhu panelového řízení oznámili DSB svůj podstatný zájem na dané věci.¹⁷⁷

Za přezkum je odpovědný Odvolací orgán, který je stálý. Odvolání je omezeno na přezkum právních otázek a interpretace.¹⁷⁸ V tomto stádiu již nedochází ke zjišťování a hodnocení skutkových okolností. DSU také nepřiznává Odvolacímu orgánu pravomoc, aby nařídil Panelu došetření dalších skutečností. Pokud bylo v průběhu odvolacího řízení dosaženo vzájemně přijatelné dohody, může odvolatel odvolání vzít zpět oznámením Odvolacímu orgánu. Ten posléze vyrozumí DSB.¹⁷⁹

Postup v odvolacím řízení je svázán několika lhůtami. Do 10 dnů od podání návrhu na odvolání předá odvolatel DSB své podání s podrobnějšími informacemi.¹⁸⁰ Do 25 dnů ode dne podání návrhu může druhá strana předat DSB své vyjádření.¹⁸¹

¹⁷⁴ srov. článek 16 odst. 4 tamtéž. Podle GATT 1947 byl nutný konsensus o zprávě Panelu, aby nabyla právní závaznosti.

¹⁷⁵ srov. článek 17 odst. 4 tamtéž.

¹⁷⁶ srov. pravidlo 20, WT/AB/WP/5, Working Procedures for Appellate Review, (účinná od 1. ledna 2005).

¹⁷⁷ srov. článek 17 odst. 4 tamtéž, dále srov. pravidla 24 a 27, WT/AB/WP/5, Working Procedures for Appellate Review, 2005.

¹⁷⁸ srov. článek 17 odst. 6 DSU.

¹⁷⁹ srov. Yang, G., Mercurio, B., Li, Y.: *WTO dispute settlement understanding: a detailed interpretation*. Kluwer Law International. 2005. s. 202.

¹⁸⁰ srov. WT/AB/WP/5, Working Procedures for Appellate Review, (účinná od 1. ledna 2005), pravidlo 21.

¹⁸¹ srov. pravidlo 22 tamtéž.

Do 30 dnů od podání návrhu se koná ústní jednání.¹⁸² S podáními stran sporu zachází Odvolací orgán, stejně jako Panely, důvěrně. Je však povinen poskytnout veškeré informace obsažené v podáních všem stranám sporu. Strany jsou též oprávněny zpřístupnit svá stanoviska veřejnosti. Členové WTO mohou požádat strany o informace obsažené ve svých podáních, která nejsou důvěrná. Pro splnění této povinnosti není stanovena žádná lhůta a to je považováno za jeden z nedostatků snižujícího transparentnost procedury.¹⁸³ Další pravidla jsou upravena v Pracovních postupech pro odvolací řízení.¹⁸⁴

Odvolací orgán má ve lhůtě 60 dnů (po podání návrhu na odvolání proti zprávě) vypracovat svoji závěrečnou zprávu.¹⁸⁵ Pokud se opozdí, musí své zdržení i spolu s odůvodněním oznámit DSB. Zpoždění by nemělo přesáhnout 90 dnů, i když i takové situace již nastaly. Např. ve sporu *US – Steel* člen divize zesnul v průběhu řízení.¹⁸⁶

Odvolací orgán ve své zprávě rozhodnutí Panelu potvrdí, zruší nebo změní.¹⁸⁷ Stejně jako v případě Panelů, také závěrečné porady Odvolacího orgánu jsou důvěrné a příprava zprávy probíhá bez přítomnosti stran.¹⁸⁸ Postoje vyjádřené ve zprávě podléhají anonymitě.¹⁸⁹ Přesto se od anonymity v Panelové proceduře liší. Na rozdíl od zprávy Panelu, ve které není jeho obsazení uvedeno, zpráva Odvolacího orgánu jeho složení uvádí. Patrně proto, že Odvolací orgán je stálým tělesem. Žádná osoba není s kteroukoliv částí zprávy jakkoli spojena.

Přestože rozhodují o daném případě členové divize, radí a konzultují své závěry i s ostatními členy Odvolacího orgánu za účelem zajištění konzistentní judikatury. Divize přijímá závěrečnou zprávu na základě konsensu. V situacích, kdy konsens není

¹⁸² srov. pravidlo 27 tamtéž.

¹⁸³ srov. článek 18 odst. 2 DSU.

¹⁸⁴ srov. WT/AB/WP/5, Working Procedures for Appellate Review, 2005.

¹⁸⁵ Pozn. autora: V případech zahrnující zboží rychle podléhající zkáze, může být řízení urychleno, dále srov. článek 17 odst. 5 DSU ve spojení se článkem 4 odst. 9 DSU, srov. také přílohu I. k WT/AB/WP/5, Working Procedures for Appellate Review, 2005.

¹⁸⁶ Pozn. autora: lhůta 90 dnů byla se souhlasem stran prodloužena nad její horní hranici a byl doplněn člen divize, srov. Yang, G., Mercurio, B., Li, Y.: *WTO dispute settlement understanding: a detailed interpretation*. Kluwer Law International. 2005. s. 213.

¹⁸⁷ srov. článek 17 odst. 13 DSU.

¹⁸⁸ srov. odst. 10 tamtéž.

¹⁸⁹ srov. odst. 11 tamtéž.

možný, rozhodují členové divize většinou hlasů.¹⁹⁰ Kolegialita hraje ve fungování Odvolacího orgánu životně důležitou úlohu.¹⁹¹

Jakmile je zpráva vyhotovena a rozeslána všem členům WTO, DSB jí přijme do 30 dnů od dne její distribuce. Odmítnuta bude v případě, že dojde ke konsensu o jejím nepřijetí.¹⁹²

Celková doba od ustavení Panelu do přijetí vydané zprávy nepřesáhne 9 měsíců a v případě odvolání jeden rok. Tyto lhůty jsou stanoveny pouze pro případ, že se strany neshodnou na řešení. Panel i Odvolací orgán mohou ve složitých sporech rozhodnout o prodloužení lhůt.¹⁹³ Zprávy Panelů a Odvolacího orgánu nemají vést k rozšiřování či zmenšování práv a závazků, které členům z Dohod WTO plynou.¹⁹⁴

2.2.8 Implementační fáze

Jestliže Panel či Odvolací orgán dojde k závěru, že byla užitá obchodní opatření, která jsou v rozporu s některou z Dohod WTO, uvede tuto skutečnost ve své zprávě.

V implementaci záleží do jisté míry na druhu žaloby, na kterou odkazoval žalobce v žádosti o konzultace. GATT 1994 předpokládá 3 druhy žalob, a to: *situation, non-violation a violation complaint*. Tyto žaloby byly již popsány v první kapitole věnující se GATT 1947. V případě jejich prvních dvou druhů Panelu nebo Odvolací orgán ve zprávě doporučí *vzájemně uspokojivou úpravu*. Rozsah vzájemně uspokojivé úpravy i pojem samotný se jeví velice vágní. Proto na návrh některé ze stran může být jeho obsah v rozhodčím řízení konkretizován. Strany ale nebudou vydaným rozhodnutím vázány.¹⁹⁵

V případě *violation complaint*, shledá-li Panel nebo Odvolací orgán obchodní opatření žalovaného porušením některé z Dohod WTO, doporučí žalovanému, aby

¹⁹⁰ srov. WT/AB/WP/5, Working Procedures for Appellate Review, (účinná od 1. ledna 2005), pravidlo 3.

¹⁹¹ srov. pravidlo 4 tamtéž.

¹⁹² srov. článek 17 odst. 14 DSU.

¹⁹³ srov. článek 12 odst. 9 a článek 17 odst. 5 tamtéž.

¹⁹⁴ srov. článek 19 odst. 2 tamtéž, blíže v kapitole 3 této práce.

¹⁹⁵ srov. článek 26 odst. 1 písm. c tamtéž.

vedl svoji obchodní politiku do souladu se závazky, které mu z Dohod WTO vyplývají. Zároveň může navrhnout způsob, jak toto porušování odstranit.

Vydané zprávy mohou obsahovat doporučení, která jsou chápána jako diplomatický instrument. Jejich právní základ spočívá v článku 19 odst. 1 DSU. Je obligatorní náležitostí zprávy, pokud opatření, které je předmětem sporu, je v době vydání zprávy užíváno. V opačném případě ho zpráva obsahovat nemusí.¹⁹⁶ Podstatou doporučení je, že neúspěšnému žalovanému radí, aby uvedl opatření do souladu s právem WTO. Na první pohled by se zdálo, že adresátem je žalovaný. Tím je však primárně DSB.¹⁹⁷ Právě DSB na základě doporučení vyzve ve svém rozhodnutí o přijetí zprávy žalovaného k uvedení své obchodní politiky do souladu. Doporučení je tak pro příjemce rozhodnutí DSB závazné.

Součástí doporučení je v některých případech i návrh, jak doporučení provést. Návrhy mají usnadnit provádění doporučení, ale jsou jen nezávazným vodítkem. Podle některých názorů strana, která návrh provede, má být považována za stranu, která své jednání uvedla do souladu s právem WTO. Návrh může být vydán jednak na žádost, jednak ex offo. Panely nemají, podle judikatury, povinnost žádostem žalovaného o vydání návrhu vyhovět.¹⁹⁸ Návrh je obligatorní součástí zprávy jen za podmínky, že tak stanoví aplikovatelná Dohoda WTO.¹⁹⁹

Žalovaný, jehož obchodní opatření byla shledána v rozporu se závazky, jedná s DSB o provedení doporučení. Je obecným pravidlem, že závěrečná zpráva, resp. její doporučení má být provedeno okamžitě, nebo v přiměřené době.²⁰⁰ Za tím účelem je formálně stanovena tzv. rozumná lhůta (dále jen "RPT"), tedy lhůta ve které má dojít k provedení zprávy. (i) Žalovaný může délku RPT navrhnout, takový návrh však podléhá schválení DSB. (ii) Pokud ke schválení nedojde, mohou strany sporu uzavřít

¹⁹⁶ srov. Matsushita, M., J. Schoenbaum T., C. Mavroidis, P.: *The World Trade Organisation: Law, Practice, and Policy*. Oxford University Press. 2006. s. 146.

¹⁹⁷ srov. s. 147 tamtéž.

¹⁹⁸ srov. *European Communities – Anti-Dumping Duties on Malleable Cast Iron Tube or Pipe Fittings from Brazil*, WT/DS219/R, Panel Report (přijata 7. března 2003), bod 8 odst. 11.

¹⁹⁹ srov. např. článek 4 odst. 7 Dohody o subvencích a kompenzačních opatřeních.

²⁰⁰ srov. článek 21 odst. 3 tamtéž.

dohodu o RPT. (iii) A pokud ani tímto způsobem není RPT určena,²⁰¹ stanoví se závazně v rozhodčím řízení v době 90 dnů po přijetí zprávy.²⁰²

Pro toto rozhodčího řízení není stanoven počet rozhodců a obsazení rozhodčího tělesa mají plně v gesci dotčené státy.²⁰³ Pokud se však nedohodnou na obsazení ve lhůtě 10 dnů od předložení věci rozhodčímu řízení, vybere rozhodce Generální ředitel. Ten tak učiní v 10denní lhůtě, ve které přijímá nominace od stran sporu a konzultuje s nimi svůj výběr. Generální ředitel obvykle vybírá z členů původního Panelu nebo divize, která spor rozhodovala, protože taková osoba je s ním obvykle dobře obeznámena. V takovém postupu lze vidět aplikaci principu hospodárnosti a snahu se o co nejúčelnější využívání volných kapacit. S touto praxí se lze jen ztotožnit. Arbitráž je zahájena ustavením rozhodčího tělesa (jmenováním rozhodce nebo rozhodců) a pokračuje předkládáním písemných podání ze strany účastníků řízení (původního žalobce a žalovaného). Zároveň se obvykle v průběhu rozhodčího řízení koná slyšení stran sporu, které vysvětlují své postoje. Neúspěšný žalovaný navrhne RPT a odůvodní její délku. Úspěšný žalobce se naopak snaží vyvracet argumenty protistrany a navrhanou délku zkrátit. Na závěr rozhodce (nebo rozhodci) vydá zprávu zohledňující relevantní okolnosti daného případu.²⁰⁴ Implementační lhůta určená v rozhodčím řízení nemá, až na výjimečné případy, přesáhnout 15 měsíců.²⁰⁵ V době krátce po vzniku WTO byla v rozhodčím řízení stanovována maximální, 15 měsíců trvající RPT. Takový stav se zdál mnoha úspěšným žalobcům v rozporu se článkem 21 DSU, který vyžaduje bezodkladné provedení doporučení a rozhodnutí. Týkalo se to sporů *Japan – Alcoholic Beverages*, *EC – Bananas* a *EC – Hormones*.²⁰⁶ Prvním případem, ve kterém došlo ke stanovení kratší, 12 měsíční RPT je *Indonesia – Automotive Industry*.²⁰⁷ Přestože se určení RPT prostřednictvím rozhodčího řízení

²⁰¹ srov. tamtéž.

²⁰² Pozn. autora: rozhodce určí Generální ředitel ve lhůtě 20 dnů od předložení věci rozhodčímu řízení.

²⁰³ Pozn. autora: není zde možná intervence Generálního ředitele.

²⁰⁴ Pozn. autora: konkrétní okolnosti případu jsou blíže vysvětleny v rozhodčím nálezku ve sporu *Canada – Protection of Pharmaceuticals Products*, DSU WT/DS114/13, 21. 3(c) Arbitration (vydána 18. srpna 2000), bod 47 až 50.

²⁰⁵ srov. tamtéž a dále srov. odst. 4 tamtéž, který stanoví max. lhůtu 18 měsíců.

²⁰⁶ Pozn. autora: rozhodčí tribunál ve sporu *EC – Hormones* vytvořil předpoklad pro stanovování kratších implementačních lhůt.

²⁰⁷ srov. *Indonesia – Certain Measures Affecting the Automotive Industry*, WT/DS54/15, WT/DS55/14, WT/DS59/13, WT/DS64/12, 21. 3(c) Arbitration (vydána 7. prosince 1998).

užívá, ve většině případů dochází k stanovení RPT na základě vzájemné dohody stran.²⁰⁸

DSB dohlíží na provádění přijatých zpráv. Pokud DSB nerozhodne jinak, implementace zprávy a doporučení je součástí jeho agendy po dobu 6 měsíců od stanovení RPT.²⁰⁹ V této době je žalovaný povinen písemně informovat DSB o provádění zprávy nejpozději 10 dnů před každým jeho zasedáním, na kterém bude implementace projednávána.²¹⁰

Může dojít k situaci, že se strany sporu neshodnou na tom, zda byla přijatá zpráva dostatečně provedena, či zda vůbec došlo k implementaci. Tuto situaci předvídá článek 21 odst. 5 DSU, který stanoví, že se spor předloží původnímu Panelu. Jedná se o tzv. *následný problém*,²¹¹ který je důsledkem nejasného výkladu implementačních pravidel.²¹² Spor se řeší postoupením věci původnímu Panelu (tzv. Panel posuzující slučitelnost) stanovenému v článku 21 odst. 5 DSU. Panel většinou nerozhoduje o původním opatření, ale o opatření novém, které původní opatření nahradilo a mělo vést k provedení zprávy. Před panelem proto neplatí zákaz uvádění nových skutečností, právních argumentů a vznášení nových nároků. Někteří autoři dospívají ve svých úvahách k závěru, že mandát Panelu dle článku 21 odst. 5 DSU je omezen výhradně na *nové obchodní opatření*. Panel takové opatření přezkoumává z hlediska argumentů a nároků vznesených u původní žaloby i nároků a argumentů vznesených v řízení před tímto panelem.

Nezodpovězenou otázkou po jistou dobu zůstávalo, ke kterému časovému okamžiku má Panel posuzovat slučitelnost předmětných obchodních opatření. Odpověď poskytly dvě zprávy Panelů ustavených podle článku 21 odst. 5 DSU ve sporech *Australia – Salmon*²¹³ a *US – Shrimp*. V prvním sporu se Panel vcelku vágně zmiňuje o *době po uplynutí RPT*. V druhém potvrdil očividnou nejasnost ohledně stanovení

²⁰⁸ srov. Yang, G., Mercurio, B., Li, Y.: *WTO dispute settlement understanding: a detailed interpretation*. Kluwer Law International. 2005. s. 237.

²⁰⁹ srov. odst. 6 tamtéž.

²¹⁰ srov. tamtéž.

²¹¹ srov. Matsushita, M., J. Schoenbaum T., C. Mavroidis, P.: *The World Trade Organisation: Law, Practice, and Policy*. Oxford University Press. 2006. s. 118.

²¹² srov. s. 118 tamtéž.

²¹³ srov. *Australia – Measures Affecting Importation of Salmon*, WT/DS18/AB/R, Appellate Body Report (přijata 6. listopadu 1998).

rozhodného okamžiku a uvedl, že okamžikem pro posuzování je den následující po dni, kterým uplynula RPT.

Pokud jde o délku řízení, Panel má 90 dnů na vydání zprávy o tom, zda žalovaný doporučení provedl či nikoliv.²¹⁴ Přestože se DSU o odvolání proti těmto zprávám nezmiňuje, Odvolací orgán toto právo stranám sporu přiznal ve sporu *Brazil – Export Financing Programme for Aircraft*.²¹⁵ Výsledná zpráva Panelu a Odvolacího orgánu týkající se slučitelnosti může povinnému žalovanému poskytnout další doporučení jak původní zprávu vhodně provést.²¹⁶ Otazník se nad judikaturou přiznaným opravním prostředkem přesto vznáší. Došlo tímto k rozšíření práv a povinností členů WTO?²¹⁷

Článek 22 odst. 2 DSU přiznává úspěšnému žalobci právo, aby požadoval po žalovaném vyrovnání nebo požádal DSB o autorizaci pozastavení koncesí a dalších závazků (dále jen "SCOO") vůči žalovanému. Před tím, než DSB může rozhodnout o autorizaci SCOO, musí uplynout 20 dnů od vypršení RPT, ve které žalobce vyjednává s žalovaným o možném vyrovnání. Vyrovnání je upraveno článkem 22 odst. 1 DSU, je peněžité a založeno dohodou obou stran. Pokud se na vyrovnání nedohodnou, žalobce může požádat (je to jeho právo) DSB o autorizaci SCOO. DSB autorizuje SCOO do 30 dnů od vypršení RPT, nebo rozhodne konsensem o zamítnutí žádosti v souladu s článkem 22 odst. 6 DSU.²¹⁸ DSU přirozeně upřednostňuje plnou implementaci.²¹⁹

Užití SCOO je druhem dovoleného odvetného opatření, které má donutit neúspěšného žalovaného uvést své jednání do souladu se svými závazky. Ve skutečnosti jde o snížení úrovně vzájemné reciprocity v obchodních vztazích. Funguje zde efekt věžňova dilematu.²²⁰ V případě, že oba státy své závazky plní, sdílejí srovnatelné výhody. Pokud jeden ze států přestane své závazky plnit a druhý plní nadále, porušitel se dostává větších výhod, než při řádném plnění. Pokud však oba státy přestanou vůči

²¹⁴ Pozn. autora: v případě, že nelze vydat rozhodnutí do 90 dnů, Panel oznámí tuto skutečnost DSB a uvede důvody zpoždění.

²¹⁵ srov. *Brazil – Export Financing Programme for Aircraft*, WT/DS46/R, Panel Report (přijata 14. dubna 1999).

²¹⁶ srov. *European Communities – Regime for importation, Sale and Distribution of Bananas*, WT/DS27/ECU, 21.5 Arbitration (vydána 12. dubna 1999), bod 6.154.

²¹⁷ Pozn. autora: autor této práce se přiklání k názoru, že k rozšíření práv členů WTO došlo.

²¹⁸ Pozn. autora: zde je znova o užití negativní konsensus.

²¹⁹ srov. článek 22 odst. 1 DSU.

²²⁰ Pozn. autora: jde druh problému řešený v teorii her, autoři: Merrill Flood, Melvin Dresher.

sobě řádně plnit závazky, které oba mají, sdílejí srovnatelné nevýhody vzájemného neplnění. Úspěšný žalobce se musí rozhodnout, zda SCOO povede ke způsobení újmy žalovanému. Sám si ale uvědomuje, že tím způsobí újmu své ekonomice – při zvýšení cen dovážených produktů má SCOO negativní dopad na spotřebitele. Rozhodnutí žalovaného uvést své jednání do souladu s relevantní Dohodou WTO je politickým rozhodnutím, zohledňujícím především vnitrostátní politické zájmy.

Podle pravidel o protiopatřeních stanovených v článku 22 odst. 3 DSU, má dojít k užití SCOO v oblasti hospodářství, ve kterém dochází k porušování závazků vyplývajících z Dohod WTO. Pokud žalobce nepovažuje SCOO za účinnou, může požádat o autorizaci SCOO v jiných oblastech hospodářství upravených stejnou smlouvou nebo, za velmi vážných okolností, i podle jiných Dohod WTO.²²¹ Rozsah a dopad SCOO má odpovídat rozsahu a dopadu rušených či zmenšovaných výhod.²²²

Pokud by žalovaný namítal, že navrhovaný rozsah SCOO je protiprávní, či že pravidla o *křížovém protiopatření*²²³ nebudou dodržována,²²⁴ předloží věc závaznému rozhodčímu řízení.²²⁵ Rozhodčí řízení bude vedeno původním panelem, pokud jsou jeho členové stále k dispozici. V opačném případě Generální ředitel jmenuje rozhodce. Rozhodčího řízení se účastní primárně úspěšný žalobce a neúspěšný žalovaný, popřípadě i třetí státy WTO, pokud by byly přesvědčeny o tom, že jejich zájmy mohou být sporem dotčeny. K účastenství třetích států na rozhodčím řízení již došlo například ve sporu *EC – Hormones*, kterém rozhodce uznal, že zájmy USA a Kanady mohou být řízením dotčeny a dovolil jejich účast (účastnit se jednání, uvádět stanoviska a přijímat podání obou stran). Na druhou stranu již došlo i k nepřipuštění účastenství, a to ve sporu *Brazil – Aircraft* v případě Austrálie.

Rozhodce (nebo rozhodci) bude v tomto řízení posuzovat, zda navrhovaný a užívaný rozsah SCOO je v souladu s Dohodami WTO, zda je užití SCOO vůbec dovoleno a zda bylo řádně postupováno.²²⁶ Podkladem pro rozhodnutí se užívá

²²¹ srov. odst. 3 tamtéž.

²²² srov. odst. 4 tamtéž.

²²³ Pozn. autora: Jde o výše uvedenou suspendaci koncesí a jiných závazků v jiném sektoru hospodářství.

²²⁴ Pozn. autora: Pravidla jsou uvedena výše v textu částečně zmíněna, další jsou v článku 22 odst. 3 DSU.

²²⁵ srov. článek 22 odst. 7 tamtéž.

²²⁶ srov. *European Communities – Regime for Importation, Sale and Distribution of Bananas*, WT/DS27/ARB, 22.6 Arbitration (vydána 19. dubna 1999), bod 4.1 a 4.2.

oprávněnou stranou navržený postup výpočtu rozsahu SCOO. Výpočty, které mohou být mnohdy velmi složité, jsou uvedeny v metodologickém dokumentu. Žalobce nesmí v průběhu rozhodčího řízení užívat SCOO.²²⁷ Rozhodčí řízení proběhne v době 60 dnů po dni, kterým došlo k uplynutí lhůty. Vydané rozhodnutí je závazné a konečné. Na rozdíl od Panelu posuzujícího slučitelnost, se proti němu nelze odvolat. Rozhodce bezodkladně informuje o svých závěrech DSB, který na jejich základě SCOO povolí či nikoliv. Pokud Dohoda WTO užití SCOO zakazuje, DSB je nepovolí.²²⁸

V minulosti i dnes je potenciálně problematická souvztažnost článků 21 odst. 5 a 22 odst. 6 DSU, které upravují proceduru u Panelu posuzujícího slučitelnost a rozhodčího řízení a autorizaci SCOO. Ustanovení obou článků nejsou dostatečně jasná a neexistuje žádné ustanovení, které by určovalo posloupnost těchto dvou institutů v řízení. Tento spor se v právních a politických kruzích začal označovat jako *sequencing debate*.²²⁹ Na jedné straně vykrytalizoval názor, že by nejdříve mělo dojít k aplikaci článku 22 odst. 6 – tedy k rozhodčímu řízení a autorizaci SCOO a až následně by měl spor řešit Panel posuzující slučitelnost. Hlavním zastáncem tohoto názoru byly USA, které v prvních letech účinnosti DSU byly výhradně úspěšným žalobcem.²³⁰ Na druhé straně stála ES, která podporovala variantu opačnou, tedy prvně využití Panelu dle článku 21 odst. 5 a v případě zjištění porušení následné užití rozhodčího řízení dle článku 22 odst. 6. Příčinou odlišného názoru byla skutečnost, že ES stála často na straně neúspěšného žalovaného a proto se snažila výhodnější interpretací posílit svoji procesní pozici. Tyto dva odlišné právní názory vedly téměř k zablokování celé procedury. Řešením se stala *ad hoc* oboustranná dohoda stran sporu o postupu podle těchto dvou článků. První dohoda byla uzavřena ve sporu *Australia – Salmon* a stala se jistou *předlohou* pro podobné dohody v následných sporech. Dohoda předpokládala nejdříve aplikaci článku 21 odst. 5 a následně, bez ohledu na odvolání proti tomuto rozhodnutí,

²²⁷ srov. tamtéž a odst. 7 tamtéž.

²²⁸ srov. článek 22 odst. 5 tamtéž.

²²⁹ srov. Yang, G., Mercurio, B., Li, Y.: *WTO dispute settlement understanding: a detailed interpretation*. Kluwer Law International. 2005. s. 274.

²³⁰ srov. *European Communities – Regime for The Importation, Sale and Distribution of Bananas*, WT/DS27/AB/R, Appellate Body Report (přijata 9. září 1997).

zahájení rozhodčího řízení podle článku 22. odst. 6.²³¹ V tomto směru již byly členy WTO navrženy úpravy DSU.²³²

Aplikace SCOO trvá pouze po dobu, kdy jsou obchodní opatření v rozporu s právem WTO.

Všeobecně se přijímá, že rozsah protiopatření má kompenzovat ztráty, které vzniknou v budoucnu, tedy od okamžiku, kdy uplyne RPT. Toto potvrdili rozhodci v rozhodčím řízení podle článku 22 odst. 6 DSU ve sporu *EC – Hormones*.²³³ Nicméně se objevily i případy, ve kterých se praxe od původního názoru odklonila. Příkladem může být spor *Australia – Automotive Leather II*, ve kterém Panel uvedl, že ustanovení DSU (konkrétně článek 19 odst. 1 a článek 3 odst. 7) ve spojitosti s článkem 4 odst. 7 Dohody WTO o subvencích a vyrovnávacích opatřeních (dále jen "SCM")²³⁴ neomezuje náhradu pouze na ztráty v budoucnu. Pro zpřehlednění celé situace je nutno připomenout, že zpětná náhrada vzniklých škod není skutečností, která by byla v právu GATT 1947 neznámá a neobvyklá. Za účinnosti GATT 1947 bylo Panely vydáno 5 zpráv, ve kterých Smluvní strany doporučily náhradu škody vzniklé od okamžiku přijetí protiprávních obchodních opatření.²³⁵ Ustanovení článku 19 DSU zpětnou nápravu nezakazuje a obyčejové mezinárodní právo užívání retroaktivní náhrady *podporuje*. Podle některých autorů se proto vnucuje myšlenka, že Panely neuvžívají zpětnou náhradu hlavně z důvodu, že pouze plnění do budoucna může zajistit efektivní a rychlou implementaci zpráv.²³⁶

Chtějí-li státy využít implementačních ustanovení DSU, musí být protiprávní jednání žalovaného zjištěno v řízení podle DSU orgány WTO. Účelem těchto ustanovení je zamezit jednostranným prohlášením ze strany členských států WTO,

²³¹ srov. Palmeter, D., C. Petros, M.: *Dispute Settlement in the World Trade Organization - Practice and Procedure*. The Hague. London. Boston. Kluwer Law. 2004. s. 284.

²³² srov. *Proposal to Amend Certain Provisions of the Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes (DSU) Pursuant to Article X of the Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization*, WT/GC/W/410 (předložena 29. září 2000).

²³³ srov. *European Communities – Measures Concerning Meat and Meat Products*, WT/DS26/ARB, 22.6 Arbitration (vydána 12. července 1999), bod 28.

²³⁴ srov. *Australia – Subsidies Provided to Producers and Exporters of Automotive Leather*, WT/DS126/AB/R, Appellate Body Report (přijata 16. června 1999).

²³⁵ srov. Matsushita, M., J. Schoenbaum, T., C. Mavroidis, P.: *The World Trade Organization: Law, Practise, and Policy*. Oxford University Press. 2006. s. 186.

²³⁶ srov. tamtéž.

že některá obchodní opatření jsou v rozporu s Dohodami WTO. Pokud by k nim docházelo, přispívalo by to k podkopávání důvěryhodnosti WTO a výsadního oprávnění orgánů WTO určovat soulad konkrétních obchodních politik s Dohodami WTO a následně užívat nástroje vedoucí k implementaci zpráv.

3. Vybrané aspekty urovnávání sporů ve WTO

3.1 Právo WTO a aplikované právo

Aby bylo možné spory rozhodovat, musí se prvně stanovit, podle kterých pramenů práva a jakého okruhu těchto pramenů tak mohou činit orgány WTO. Pro účely vymezení aplikovatelného práva je prvně nutno vymezit kategorii práva WTO. Je všeobecně přijímán názor, že právem WTO se nemyslí veškerý okruh norem mezinárodního práva, ale pouze jejich ohraničená množina v rámci WTO.²³⁷ Právo WTO, jeho *acquis*, se skládá zejména z Dohody o vzniku WTO, její příloh, dále pak aktů WTO jednajících jako mezinárodní organizace, GATT 1947 a rozhodnutí orgánů GATT 1947 včetně zpráv Panelů GATT 1947. V rámci práva WTO se rozlišuje mezi Dohodami WTO, které byly vymezeny na začátku druhé kapitoly, a z nichž vzniklé spory spadají do jurisdikce Panelů a Odvolacího orgánu, a ostatním právem WTO, které není v Dohodách WTO obsaženo.²³⁸ Dohody WTO můžeme též nazvat *primárním právem*. Lze se jich dle DSU tudíž dovolat před orgány WTO.

Koncese nebo dodatky k Dohodám WTO, učiněné členskými státy, jsou považovány za součást těchto Dohod.²³⁹ Zůstává proto otázkou, jaké je postavení

²³⁷ srov. Pauwelyn, J.: *Conflict of Norms in Public International Law*. Cambridge University Press. 2003. s. 40.

²³⁸ srov. tamtéž.

²³⁹ srov. *European Communities – Custom Classifications of Certain Computer Equipments*, WT/DS62/AB/R, 67, 68, Appellate Body Report (přijata 22. června 1998), bod 84, dále srov. s. 42.

odvozeného, *sekundárního*²⁴⁰ práva vznikajícího v rámci WTO. Mezi sekundární právo se řadí rozhodnutí orgánů WTO, např. rozhodnutí Předsedy DSB, zprávy Panelů a Odvolacího orgánu a jejich Pracovní postupy.

Jednou z klíčových otázek DSU je, podle jakého práva se spory rozhodují, které prameny práva a jaký jejich okruh je brán v úvahu. Odpověď se podle některých názorů částečně skrývá ve skutečnosti, že DSB má jurisdikci omezenou na urovnávání sporů vyplývajících z Dohod WTO. DSB tudíž není schopno aplikovat jiné právní normy než ty, které jsou obsaženy v Dohodách WTO.²⁴¹ Je nutné důsledně odlišovat, jaké normy mohou Panely a Odvolací orgán aplikovat od otázky, které spory mohou rozhodovat. Základním rozdílem mezi jurisdikcí a aplikovatelným právem je, že jurisdikce je spojena s právním základem nároku. Jurisdikce Panelů a Odvolacího orgánu je striktně omezena na spory vznikající z Dohod WTO.²⁴²

Aplikovatelným právem se myslí právo, kterým mohou strany sporu podporovat svá tvrzení. Odvolací orgán se jasně vyjádřil ve sporu *EC – Hormones*: „*i přesto, že Panely nesmí řešit nároky, které nespadají do zadání sporu, žádné ustanovení v DSU neomezuje Panel ve volném užívání argumentů předložených stranami sporu a není mu zakázáno vytvářet vlastní právní argumentaci k podpoření svých nálezů a závěrů ve sporné věci.*“²⁴³ To znamená, že otázka aplikovatelného práva je na jurisdikční otázce nezávislá.

Panely a Odvolací orgán povinně užívají aplikovatelné právo.²⁴⁴ Na něj se dá pohlížet jako na právo v užším a širším smyslu. V užším smyslu je myšleno primární právo WTO tak, jak bylo již vymezeno výše. Tato koncepce je podporována mnohými autoritami.²⁴⁵

²⁴⁰ srov. De Búrca, G., Scott, J.: *The EU and the WTO: legal and constitutional issues*. Oxford. Portland. OR: Hart Publishing. 2003. s. 97.

²⁴¹ srov. blíže Oliviera, B.: *The Relation Between WTO Law And Public International Law: The APPLICABLE LAW IN Dispute Settlement AT THE WTO*. London. 2005.

²⁴² srov. článek 1 odst. 1 DSU.

²⁴³ srov. *European Communities - Measures Affecting Meat and Meat Products*, WT/DS26/AB/R, Appellate Body Report (přijata 16. ledna 1998), bod 156.

²⁴⁴ srov. Marceau, G.: *Conflict of Norms and Conflicts of Jurisdictions: The Relationship between the WTO Agreement and MEAs and other Treaties*. 35 *Journal of World Trade* 2001. s. 1082, také srov. článek 7 odst. 1 DSU.

²⁴⁵ srov. Trachman, J.: *The Domain of WTO Dispute Resolution*. 40 *Harvard International Law Journal* 1999. s. 7, dále srov. Marceau, G.: *A Call for Coherence in International Law: Praises for the Prohibition Against “Clinical Isolation” in WTO Dispute Settlement*. 33 *Journal of World Trade* 1999. s. 87.

Progresivnější názorový proud však považuje toto pojetí za příliš restriktivní, nezhledňující dlouhodobou praxi Panelů a Odvolacího orgánu.²⁴⁶ Tvrdí, že se mají užít i ty prameny mezinárodního práva, které mají vliv na spory vznikající z Dohod WTO (tedy i sekundární právo WTO a právo mimo rámec WTO) – jde o právo v *širším smyslu*.²⁴⁷

Otevřenost Panelů a Odvolacího orgánu v užívání dalších norem mezinárodního práva může být značně důležitá. Dochází ke vtahování různorodých, nicméně relevantních hodnot do rozhodování.²⁴⁸ Protože členové WTO výslovně nevyloučili aplikaci ostatních mezinárodních smluv a dalších pramenů, mohou být tyto prameny zohledněny.

Obecné mezinárodní právo tak může být do procedury vtaženo ve třech různých podobách:

Formou právních principů, které přispívají k řešení procedurálních otázek, které nebyly zcela jasně a pozitivně zodpovězeny.²⁴⁹ Příkladem může být účast dalších osob na panelové proceduře a v odvolacím řízení - přijímání stanovisek osob s postavením *Amicus curiae* Panelem a Odvolacím orgánem.²⁵⁰ Přestože DSU ani další Dohody WTO výslovně nepřiznávají Panelům ani Odvolacímu orgánu pravomoc užívat principy procesního práva např. soudní ekonomie, právo na právní ochranu, řádný zákonný postup, otázka jejich užívání není nijak sporná a aplikace je považována za implicitní pravomoc, bez které by Panely a Odvolací orgán mohly svojí funkci jen stěží vykonávat.²⁵¹

Druhou formou je užití pravidel smluvní interpretace k výkladu Dohod WTO. Toto se vztahuje na interpretační pravidla obsažená ve Vídeňské úmluvě o smluvním

²⁴⁶ srov. Bartels, L.: *Applicable Law in WTO Dispute Settlement Proceedings*. 35 *Journal of World Trade* 2001. s. 499-500.

²⁴⁷ srov. Pauwelyn, J.: *Conflict of norms in public international law: how WTO law relates to other rules of international law*. Cambridge University Press. 2003. s. 456.

²⁴⁸ srov. Trebilcock, M., Howse, R.: *The regulation of international trade*. Routledge. 2005. s. 113. s. 74.

²⁴⁹ srov. Elias, O. A., L. Lim, C.: *General Principles of Law, "Soft" Law and the Identification of International Law*. 28 *Netherlands Yearbook of International Law* 3 (1997). s. 4-44.

²⁵⁰ srov. L. Lim, C.: *The Amicus Brief Issue at the WTO*. 4 *Chinese Journal of International Law* 85 (2005). s. 99, 105 a 108.

²⁵¹ srov. Lauterpacht, H.: *Private Law Sources and Analogies of International Law: With Special Reference to International Arbitration*. Longmans 1927. London. s. 215-96.

právu (dále jen "VCLT"),²⁵² zejména články 31 a 32. Zatímco se mohlo zdát nejasné, zdali Panel a Odvolací orgán disponoval tímto oprávněním při vzniku WTO, po vyjádření Odvolacího orgánu ve věci *US – Gasoline* již dnes není sporu o tom,²⁵³ že pravidla WTO nemohou být vykládána v úplné izolaci od obecného mezinárodního práva. Toto vyjádření je založeno na výslovném odkazu na obyčejová interpretační pravidla mezinárodního práva v DSU.²⁵⁴

Třetí formou je aplikace norem obecného mezinárodního práva. Aplikovatelnost je možné chápat ve dvou rovinách: (i) zda mohou být práva a povinnosti vyplývající z obecného mezinárodního práva před orgány WTO vůbec vzneseny, a to dokonce pokud jsou v rozporu s normami WTO. (ii) A pokud ano, zdali mohou převážet nad normami WTO.²⁵⁵

Podle některých je možné se těchto norem dovolávat jako obrany proti nárokům, nebo jako ospravedlnění přijatých opatření, která nejsou v souladu s Dohodami WTO. Tvrzení je založeno na předpokladu, že Dohody WTO neomezily smluvní způsobilost členů. Členové tak mohou mimo rámec WTO nadále uzavírat smlouvy, které budou modifikovat jejich závazky stanovené v Dohodách WTO. Orgány WTO by proto měly být oprávněny užívat tyto smlouvy, jinak by smluvní způsobilost států byla podstatně omezena (alespoň z hlediska orgánů WTO).²⁵⁶

Dalším možným řešením je aplikace článku 3 odst. 2 DSU, který inkorporuje výkladová obyčejová pravidla, umožňuje interpretaci závazků vyplývajících z Dohod WTO ve světle ostatních mezinárodněprávních norem. Tím by mohlo být mezinárodní právo považováno nejen za podpůrný interpretační prostředek, ale též za aplikovatelné právo a uznávanou praxi.²⁵⁷ Dva níže uvedené způsoby řešení, které v rámci systému

²⁵² srov. č. 15/1988 Sb.

²⁵³ srov. *United States – Standards for Reformulated and Conventional Gasoline*, WT/DS2/AB/R, Appellate Body Report, (přijata 20. května 1996), bod 17.

²⁵⁴ srov. L. Lim, C.: *Law and Diplomacy in World Trade Disputes*. 6 Singapore Journal of International & Comparative Law 436 (2002). s. 470-71, dále srov. článek 3 odst. 2 DSU.

²⁵⁵ srov. Gao, H.: *The Mighty Pen, the Almighty Dollar, and the Holy Hammer and Sickle: An examination of the conflict between trade liberalization and domestic cultural policy with special regard to the recent dispute between the US and China on restrictions on certain cultural products*. 2 Asian Journal of WTO and International Health Law and Policy 313. 2007. s. 333-36.

²⁵⁶ srov. s. 335 a 336 tamtéž.

²⁵⁷ srov. *European Communities – Measures Affecting the Importation of Certain Poultry products*, WT/DS69/AB/R, Appellate Body Report (přijata 13. července) bod 79, mezinárodní smlouva byla považována za doplňkový výkladový prostředek.

WTO existují, mohou umožnit integraci práva WTO i ostatního mezinárodního práva (zejména ve vztahu lidským právům a právu životnímu prostředí). Ve sporu *US – Shrimp*²⁵⁸ Odvolací orgán vyložil pojem *vyčerpatelných přírodních zdrojů* ve světle Úmluvy o biologické rozmanitosti a Úmluvy o mořském právu a dalších dvou úmluv.²⁵⁹ Na základě tohoto výkladu Odvolací orgán shledal opatření USA (žalovaného) v souladu se článkem XX písm. g GATT 1994, za účelem ochrany vyčerpatelných přírodních zdrojů.

Orgány WTO aplikují obecné principy mezinárodního práva. Aplikace principů není v Dohodách WTO výslovně uvedena. Stvrzuje ji ale dlouhodobá aplikace ze strany orgánů WTO.²⁶⁰ Potvrzuje se tak, že státy mají omezenou schopnost vyvázat se z mezinárodního práva a platí zde domněnka nemožnosti derogace.²⁶¹ I přes existenci zvláštního systému, jímž WTO zcela jistě je, se obecné mezinárodní právo aplikuje v mnoha podobách.

3.2 *Jurisdikce Panelů WTO dle DSU*

Základem jurisdikce, jako hmotněprávního základu pro řešení sporů je článek 1 DSU,²⁶² který stanoví:

„1. Pravidla a řízení podle tohoto Ujednání se použijí na spory předložené na základě ustanovení, týkajících se konzultací a ustanovení o řešení sporů podle dohod, uvedených v dodatku 1 k tomuto Ujednání (dále v tomto Ujednání uváděných jako "uvedené dohody"). Pravidla a řízení podle tohoto Ujednání se budou uplatňovat též na konzultace a řešení sporů mezi Členy, týkající se jejich práv a závazků podle ustanovení Dohody o zřízení Světové obchodní organizace (dále v tomto Ujednání

²⁵⁸ srov. *United States – Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products*, WT/DS58/AB/R, Appellate Body Report (přijata 6. listopadu 1998), bod 129.

²⁵⁹ Meziamerická úmluva o ochraně a zachování mořských želv, Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů.

²⁶⁰ Pozn. autora: k aplikaci obecných principů blíže v podkapitole 3.4.

²⁶¹ srov. Bronckers, M.: *More Power to the WTO?* 4 *Journal of International Economic Law* 2001. s. 56.

²⁶² srov. *The Results of the Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations*. Cambridge University Press. 1999. s. 354-379.

uváděné jako "Dohoda o WTO") a tohoto Ujednání posuzovaných samostatně nebo společně s jinou uvedenou dohodou.“

Výše zmíněný článek ve spojení s článkem 23 DSU vymezuje jurisdikci DSB ve všech věcech porušení Dohod WTO. Členové WTO jsou oprávněni podat návrh na zahájení řízení podle DSU, pokud jiný člen užívá opatření, která ruší nebo zmenšují výhody garantované některou z Dohod WTO.²⁶³

Nemusí jít pouze o aplikaci opatření, která jsou s některou z Dohod WTO v rozporu, ale i o opatření, která jsou sice se zmíněnými dohodami v souladu, ale přesto ruší nebo zmenšují garantované výhody,²⁶⁴ nebo brání dosažení cíle dohod.²⁶⁵ Orgány WTO nemohou rozhodovat o nárocích, které nejsou kodifikovány v Dohodách WTO, třebaže jde o pravidla mezinárodního ekonomického práva.²⁶⁶ Pokud jde o osobní a časovou jurisdikci, vztahuje se jen na členy WTO a události, ke kterým došlo po 1. lednu 1995.²⁶⁷

Panely mají i tzv. incidenční jurisdikci,²⁶⁸ která slouží: (a) k určení, zda mají jurisdikci rozhodovat spor (hmotněprávní prvek) a pokud ano, zda se jejího výkonu zdrží, (b) interpretaci stanovisek předložených stranami za účelem zjištění právního základu sporu a určení nároků (odkazem na některou z Dohod WTO). Tím je založena jurisdikce Panelu. (c) Rozhodovat veškeré záležitosti spojené s vlastním rozhodováním věci.

Pro stanovení jurisdikce je pro Panel klíčové zadání. Ve sporu *Brazil – Desiccated Coconut*²⁶⁹ Odvolací orgán vyjádřil názor, že zadání pro Panel je důležité

²⁶³ srov. KWAK, K. – MARCEAU, G.: *Overlaps And Conflicts Of Jurisdiction Between The Wto And Rtas. Conference on Regional Trade Agreements World Trade Organisation.* 2002. http://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/sem_april02_e/marceau.pdf, s. 3.

²⁶⁴ Pozn. autora: na tuto skutečnost lze reagovat žalobou na zrušení nebo zmenšení garantovaných výhod, aniž by přitom došlo porušením ustanovení Dohod WTO (non-violation).

²⁶⁵ Pozn. autora: pro tuto situaci se užívá žaloba v ostatních situacích – tzv. situation complaint.

²⁶⁶ srov. Pauwelyn, J.: *Conflict of Norms in Public International Law.* Cambridge University Press. 2003. s. 443-444.

²⁶⁷ Pozn. autora: jde o datum vstupu Dohody o zřízení WTO v platnost.

²⁶⁸ srov. Oliviera, B.: *The Relation Between WTO Law And Public International Law: The APPLICABLE LAW IN Dispute Settlement AT THE WTO.* London. 2005. s 6.

²⁶⁹ srov. *Brazil – Measures Affecting Desiccated Coconut*, WT/DS22/AB/R, Appellate Body Report (přijata 21. února 1997), dále srov. *India – Patent Protection for Pharmaceutical and Agricultural Chemical Products*, WT/DS79/R, Panel Report (přijata 22. září 1998) bod 92: „the AB stated that the specific provision which was violated has to be mentioned, not only the agreement“, dále srov. *United States – Measure Affecting Imports of Woven Wool Shirts and Blouses From India*, WT/DS33/AB/R, Appellate Body Report (přijata 23. května 1997): “the AB held that a panel need only to address those claims which must be addressed in order to resolve the matter in issue in the dispute.”

ze dvou důvodů: (i) naplňuje podmínku řádného procesu, poskytuje stranám sporu dostatečné informace o nárocích, o právním základu sporu a dává žalovanému příležitost bránit se žalobě; (ii) odkaz na ustanovení některé z Dohod WTO zakládá jurisdikci Panelu.

Jurisdikce orgánů WTO nepřekáží jiným tribunálům, vzniklým na základě smluv zakládajících zóny volného obchodu (dále jen "ZVO"), k výkonu jejich jurisdikce.²⁷⁰ ZVO obvykle upravují práva a povinnosti smluvních států souběžně s Dohodami WTO. Smluvní státy ZVO inkorporují ustanovení Dohod WTO buď odkazem, nebo je přímo reprodukují. ZVO mnohdy obsahují ustanovení, která omezují právo svých smluvních států předkládat spor jiným soudním nebo rozhodčím orgánům, nebo vylučují užití vlastních orgánů, pokud spor již byl předložen jiným orgánům k řešení sporů, např. orgánů WTO.²⁷¹

Pokud je jurisdikce potvrzena, Panel ji vykonává. Vhodným případem může být spor *Soft Drinks*²⁷² mezi USA a Mexikem. Panel a Odvolací orgán v něm vymezují jurisdikci podle práva WTO. V daném případě Mexiko trpělo omezujícími opatřeními kladenými USA na mexický cukr v rámci režimu NAFTA. Panel podle kapitoly 20 NAFTA měl za úkol přezkoumat, zda jsou opatření ze strany USA vůči dovozu mexického cukru v souladu s NAFTA. Mexiko se pokoušelo po dobu 5 let vynutit práva na kvóty dle NAFTA, nicméně bez úspěchu. USA blokovaly ustavení panelu NAFTA.²⁷³ Mexiko z toho důvodu přistoupilo k užití odvetných opatření a zdanilo dovoz amerického cukru. USA toto opatření namítly ve WTO. Mexiko připustilo, že Panel má v daném případě jurisdikci, podle Mexika ji ale nemůže vykonávat, protože probíhá řízení podle kapitoly 20 NAFTA. Mexiko namítalo překážkou litispendence. Tento případ byl podle Mexika v úzké souvislosti s řešeným případem na fóru NAFTA a proto požadovalo, aby Panel vyčkal výsledků řízení podle NAFTA. Panel ale rozhodl, že výkon jurisdikce nemůže odmítnout.²⁷⁴ Tvrzení Panelu

²⁷⁰ Pozn. autora: např. NAFTA, OFTA, MERCOSUR.

²⁷¹ srov. Pauwelyn, J.: *Conflict of Norms in Public International Law*. Cambridge University Press. 2003. s. 443.

²⁷² srov. *Mexico – Tax Measures on Soft Drinks and Other Beverages*, WT/DS308/AB/R, Appellate Body Report (přijata 6. března 2006), bod 40.

²⁷³ Pozn. autora: mezi USA a Mexikem nedošlo ke shodě nad seznamem osob, USA proceduru úmyslně blokovaly, k tomuto důvodu blíže v kapitole 4.

²⁷⁴ srov. příloha B tamtéž.

podpořil i Odvolací orgán, který uvedl, že Panel nemohou odmítnout jurisdikci, která byla jednou potvrzena. Navíc Panel a Odvolací orgán odmítly přezkoumávat slučitelnost opatření USA s NAFTA tvrzením, že DSU neposkytuje právní základ k rozhodování sporů podle jiných smluv než Dohod WTO. Odvolací orgán také uvedl, že se v budoucnu bude vyjadřovat k okolnostem, které by Panelům zamezily rozhodnout ve věci samé. Odvolací orgán si tak výslovně nechal do budoucna pootevřená zadní vrátka pro možné překážky rozhodnout.

Kolize jurisdikcí je problematikou veskrze aktuální. Souvisí s principem litispendence, pokud probíhají dvě různá řízení s totožnými účastníky a v totožné věci. Souvisí též s principem res iudicata a estoppel, kdy tribunály rozhodují o věcech již rozhodnutých ve stejném nebo jiném obchodním režimu.

Spor *Softwood Lumber* je případem, který stále připomíná všeobecnou hrozbu možné kolize jurisdikcí a též res iudicata.²⁷⁵ Došlo k souběžnému vydání zpráv orgánů WTO a doporučení panelu NAFTA. Panel rozhodl, že dovoz kanadského dřeva hrozil způsobením škody americkým výrobcům. Nicméně mimořádný odvolávací výbor se ztotožnil s zprávou panelu NAFTA²⁷⁶ a uvedl, že důkazy nepotvrzují nebezpečí vzniku škody. Bylo vydáno rozhodnutí podle NAFTA ve prospěch Kanady a rozhodnutí orgánů WTO ve prospěch USA. Protože nebyla splněna podmínka totožnosti stran sporu (řízení podle NAFTA se účastnily soukromé osoby), aplikace principu res iudicata nebyla možná. Tento spor nicméně patří mezi případy, u kterých se doktrína možnou aplikací res iudicata zabývala.²⁷⁷

Objevují se i situace, kdy se člen WTO rozhodne svůj nárok uplatnit ve dvou jurisdikcích. V té první, mimo rámec WTO, bude vydáno rozhodnutí v jeho neprospěch a následně iniciuje řízení podle DSU a nárok opře o ustanovení některé z Dohod WTO. Tato situace se stala ve sporu *Argentina – Poultry*.²⁷⁸

²⁷⁵ srov. *United States – Final Countervailing Duty Determination With Respect To Certain Softwood Lumber From Canada*, WT/DS257/R, Panel Report (přijata 23. srpna 2003).

²⁷⁶ Pozn. autora: spor probíhal podle kapitoly 19 NAFTA.

²⁷⁷ Pauwelyn, J.: *Adding Sweeteners to Softwood Lumber: The WTO-NAFTA 'Spaghetti Bowl' is Cooking* (2006). 9 J. Int'l Econ. L. 197. s. 1.

²⁷⁸ srov. *Argentina – Definite Anti-Dumping Duties on Poultry from Brazil*, WT/DS241/R, Panel Report (přijata 19. května 2003).

Přesah jurisdikcí a odporujících, resp. protirečících si rozhodnutí se stal hrozbou ohrožující legitimitu mezinárodního obchodního systému. Tento problém bohužel přetrvává. Řešením, jak předcházet kolizím jurisdikcí, je výslovná úprava ve smlouvách a užití interpretace.²⁷⁹ Pokud v těchto smlouvách neexistují žádná kolizní ustanovení, vychází se ze dvou principů – *lex specialis derogat generalis* a *lex posterior derogat priori*.²⁸⁰ Proto by mezinárodní tribunál mohl rozhodnout tak, že jurisdikce orgánů smlouvy, která poskytuje pro rozhodnutí ve věci samé podrobnější pravidla, převáží nad jurisdikcí, která předmět sporu upravuje v obecnější rovině. Pokud si strany ve smlouvě dohodnou zvláštní ustanovení pro určité kategorie sporů, měla by se uplatnit domněnka, že jde o *lex specialis*. Jurisdikce orgánu, který se o toto ustanovení opírá, převáží nad jurisdikci obecnou. Proto některé bilaterální ZVO v určitých případech mohou převážet v jiných nikoliv. V případě ZVO mezi Ománem a USA²⁸¹ (dále jen "OFTA"), mluví ve prospěch jurisdikce OFTA jak speciální ustanovení, tak pozdější datum jejího uzavření.

Vylučovací klauzule mohou podstatně přispět k odstranění problému s kolizemi jurisdikcí a předcházet tak situacím umožňujícím forum shopping. Jestliže se jedna strana sporu rozhodne, kterému tribunálu předloží svoji stížnost, její volba vylučuje užití jiného tribunálu. NAFTA takovou klauzulí disponuje a je blíže popsána v následující kapitole. Otázka je, zda Panely WTO dají klauzulím ZVO relevanci s ohledem na rozsah aplikovaného práva. Právním základem pro to, aby Panel WTO mohl posuzovat klauzule ZVO je článek XXIV odst. 5 GATT 1994, který uvádí:

„Proto ustanovení dohod WTO nezabraňují vytvoření celní unie nebo zón volného obchodu nebo sjednání prozatímní dohody, nutné k vytvoření celní unie nebo oblasti volného obchodu mezi územími smluvních stran:“

Členské státy mohou řešit své spory ad hoc jmenovanými rozhodci zcela mimo WTO. Například na základě dohody ve věci porušení práv a povinností vyplývajících z Dohod WTO. Tato arbitráž by nebyla prostředkem řešení sporů v rámci WTO a rozhodčí nález by nebylo možné vynutit prostředky, které DSU nabízí.

²⁷⁹ srov. Pauwelyn, J.: *Adding Sweeteners to Softwood Lumber: The WTO-NAFTA Spaghetti Bowl' is Cooking* (2006). 9 J. Int'l Econ. L. 197. s. 11.

²⁸⁰ srov. *Vienna Convention on the Law of Treaties*, 23 May 1969, 1155 U.N.T.S. 331, článek 30.

²⁸¹ Pozn. autora: *U. S. – Oman Free Trade Agreement*, Omán je členem WTO.

Konflikty jurisdikcí orgánů regionálních obchodních dohod a WTO jistě nebudou utuchat, stejně tak se budou stále nabízet příležitosti k forum shopping. Státy na celém světě uzavřely již stovky těchto dvoustranných a vícestranných smluv upravujících oblasti obchodu, které jsou zároveň regulovány Dohodami WTO. Každý stát je obvykle smluvní stranou alespoň jedné ZVO. Státy si vybírají fórum s ohledem na bližší vztah té které mezinárodní smlouvy k danému problému. Mohou si vybrat mezi mezinárodními soudy, tribunály a ad hoc rozhodčími řízeními, které se liší typem náhrad, mírou publicity, výší nákladů řízení, délkou projednávání a požadavky na osoby rozhodců a soudců. Tato různorodost přispívá k jurisdikční soutěži (z hlediska států k forum shopping). Soutěž jurisdikcí je umocněna tím, že členové WTO nejsou fakticky povinni řešit porušování Dohod WTO prostřednictvím WTO. Státy upřednostní jiné fórum před orgány WTO z politických i ekonomických důvodů. Například i proto, že náhrada za porušení práv dotčeného státu může být větší nebo efektivnější, pokud je nařízena jiným orgánem pro řešení sporů.

I když není pravděpodobné, může nastat situace, kdy bude řízení zastaveno z důvodu, že WTO nemá jurisdikci v rozhodování o nároku, nebo nebude považovat za vhodné svoji jurisdikci vykonávat.

3.3 *Interpretace*

Interpretace právních norem patří při rozhodování sporů mezi jednu z hlavních činností Panelů a Odvolacího orgánu. V dnešních zprávách se dostává způsobům interpretace odpovídající pozornosti. Nebylo tomu tak vždy. Za existence GATT 1947 se Panely nezabývaly vysvětlováním metod užívaných při výkladu práva. Až do začátků 80. let minulého století Panely ignorovaly existující *travaux préparatoire*, které jsou považovány obyčejovým právem za doplňkový výkladový prostředek.²⁸² Od roku 1983,

²⁸² Pozn. autora: tuto skutečnost podporuje i fakt, že většina smluvní států GATT 1947 nestála u zrodu této smlouvy.

tedy od vzniku právního oddělení, byla ve větší míře aplikována metoda systematického výkladu.²⁸³

Existuje několik pohledů na účel výkladu. Výklad má zjistit záměr smluvních stran, protože ten se odráží v textu; podle jiných má interpretace vyložit význam ustanovení smluv; dále má být zjištěn účel textu a interpretací se mu dostává jistých právních účinků.²⁸⁴ Tyto tři přístupy by se měly užívat rovnoměrně, protože závislost výkladu na některém z těchto přístupů, jenž je na újmu ostatním, je v rozporu s judikaturou MSD.²⁸⁵

Zprávy Panelů a Odvolacího orgánu jsou autoritativním výkladem zavazujícím *inter partes* v konkrétním případě. Strany sporu jsou vázány přijatými zprávami. Tyto zprávy *a contrario* nezavazují ve formální rovině členy, kteří se sporu neúčastnili, ani Panely a Odvolací orgán při rozhodování budoucích sporů. Zprávy mají v každodenním fungování organizace faktický vliv na výklad a formování práva WTO a v konečném důsledku i na samotné řešení sporů. Panely a Odvolací orgán pravidelně odkazují na své předchozí zprávy, tzv. *ustálenou judikaturu*. Činí tak prostřednictvím slovních spojení „*jak již bylo poznamenáno*“, „*jak již bylo rozhodnuto*“ či „*je ustáleným principem, že*“. Ve sporech, ve kterých je třeba projednávaný případ odlišit od předchozích, již rozhodnutých, oba orgány ozřejmí důvod. I samotní členové ve svých podáních odkazují na obsah předchozích zpráv přijatých DSB. Zprávy Panelů a Odvolacího orgánu tvoří významnou část *acquis*, ve které se do značné míry soustředí vývoj práva WTO. Přijaté zprávy zakládají legitimní očekávání, že v podobných případech budou orgány WTO rozhodovat podobně. Zajišťují kontinuitu a přiměřenou dynamiku.

Panely a Odvolací orgán se řídí interpretačními pravidly obsaženými v člancích 31 a 32 VCLT. Tato praxe byla potvrzena již v roce 1996 Odvolacím orgánem ve sporu

²⁸³ srov. U. Petersmann, E.: *The GATT/WTO Dispute Settlement System: International Law, International Organizations, and Dispute Settlement*. Martinus Nijhoff Publishers. 1997. s. 113.

²⁸⁴ srov. Sinclair, I.: *The Vienna Convention on the Law of Treaties*. Manchester University Press. 1984. s. 115.

²⁸⁵ srov. Aust, A.: *Modern Treaty Law and Practice*. Cambridge University Press. 2000. s. 185.

US – Gasoline.²⁸⁶ Ten označil článek 31 odst. 1 VCLT za obecné interpretační pravidlo.²⁸⁷

VCLT ve článku 31 stanoví:

- (1) „Smlouva musí být vykládána v dobré víře, v souladu s obvyklým významem, který je dáván výrazům ve smlouvě v jejich celkové souvislosti, a rovněž s přihlédnutím k předmětu a účelu smlouvy.
- (2) Pro účely výkladu smlouvy se kromě textu, včetně preambule a příloh, celkovou souvislostí rozumí:
 - a. každá dohoda vztahující se ke smlouvě, k níž došlo mezi všemi stranami v souvislosti s uzavřením smlouvy;
 - b. každá listina vyhotovená jednou nebo více stranami v souvislosti s uzavřením smlouvy a přijatá ostatními stranami jakožto listina vztahující se ke smlouvě.
- (3) Spolu s celkovou souvislostí bude brán zřetel:
 - a. na každou pozdější dohodu, týkající se výkladu smlouvy nebo provádění jejích ustanovení, k níž došlo mezi stranami;
 - b. na jakoukoliv pozdější praxi při provádění smlouvy, která založila dohodu stran, týkající se jejího výkladu;
 - c. na každé příslušné pravidlo mezinárodního práva použitelné ve vztazích mezi stranami.
- (4) Výraz bude chápán ve zvláštním smyslu, potvrdí-li se, že to bylo úmyslem stran.“

Výše uvedená ustanovení článků 31 VCLT se objevují téměř ve všech zprávách Panelů a Odvolacího orgánu. Článek 32 je užíván velice zřídka.

Obvyklé významy slov se mají vykládat ve světle předmětu a účelu Dohody WTO a jsou vodítkem pro analýzu ostatních Dohod WTO. Ve sporu *EC – Computer*

²⁸⁶ srov. *United States – Standards for Reformulated and Conventional Gasoline*, WT/DS2/AB/R, Appellate Body Report (přijata 29. dubna 1996), s. 17.

²⁸⁷ srov. s. 17 tamtéž a dále srov. U. Petersmann, E.: *The GATT/WTO Dispute Settlement System: International Law, International Organizations, and Dispute Settlement*. Martinus Nijhoff Publishers. 1997. s. 111.

*Equipment*²⁸⁸ Odvolací orgán uvedl, že obvyklý význam slov není výsledkem čistě gramatické analýzy.²⁸⁹ Článek 31 odst. 3 (c) umožňuje zohlednit další relevantní normy mezinárodního práva, které jsou mezi stranami aplikovatelné. Obyčejová pravidla interpretace nepopisují způsob samotného výkladu.²⁹⁰

Článek 31 odst. 3 písm. a stanoví: „*Spolu s celkovou souvislostí bude brán zřetel:*

a) na každou pozdější dohodu, týkající se výkladu smlouvy nebo provádění jejích ustanovení, k níž došlo mezi stranami;“

Souvislost s jinými normami mezinárodního práva slouží k určení obvyklých významů pojmů normy, která je vykládána. Článek 31 odst. 3 písm. a neodkazuje přímo na aplikaci dalších relevantních norem. Slovní spojení „*bude brán zřetel*“ znamená, že určité právo není přímo aplikovatelné v daném případě, a to ani jako pravidlo, které by bylo pro výklad směrodatné. Vhodným příkladem interpretace je zpráva Odvolacího orgánu ve věci *US – Shrimp*, kdy Odvolací orgán přihlédl k několika mezinárodním environmentálním smlouvám za účelem nalézt význam slov užitých v GATT 1994.²⁹¹ Stále zůstává sporné, zdali se může přihlédnout jen ke smlouvě, jejímiž smluvními stranami je jak žalovaný, tak žalobce, či postačí, aby smluvní stranou byl některý z nich, nebo zda nemusí být ani jedna strana stranou smlouvy. Pro tento problém dosud neexistuje konečné východisko. Panel ve věci *US – Tuna Dolphin* upřednostnil první interpretaci, kterou se ale Odvolací orgán nezabýval.²⁹²

Pro interpretaci je velice významný článek 3 odst. 2 DSU, který explicitně přejímá mezinárodní obyčejová pravidla výkladu. Ten uvádí, že „*Doporučení a rozhodnutí DSB nemohou rozšířit nebo zmenšit práva a závazky předvídané*

²⁸⁸ srov. *European Communities – Custom Classification of Certain Computer Equipment*, WT/DS62/AB/R, Appellate Body Report (přijata 5. června 1998).

²⁸⁹ srov. Sinclair, I.: *The Vienna Convention on the Law of Treaties*. Manchester University Press. 1984. s. 121. dále srov. Maki, P.: *Interpreting GATT using the Vienna Convention on the Law of Treaties: a Method to Increase Legitimacy of the Dispute Settlement System*. 9 Minnesota Journal of Global Trade 2000. s. 354, 358-359.

²⁹⁰ srov. Sinclair, I.: *The Vienna Convention on the Law of Treaties*. Manchester University Press. 1984. s. 117.

²⁹¹ srov. *United States – Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products*, WT/DS58/AB/R, Appellate Body Report (přijata 6. listopadu 1998), bod 130, smlouvy byly uvedeny v předchozí podkapitole.

²⁹² srov. Trebilcock, M., Howse, R.: *The Regulation of international trade*. Third edition. Routledge. 2005. s. 134.

uvedenými dohodami“ a je úzce spojen se článkem 3 odst. 9 DSU, který přiznává členům WTO právo obrátit se na Konferenci ministrů s žádostí o výklad. Ta má pravomoc k výkladu Dohody o vzniku WTO a mnohostranných Dohod WTO.²⁹³ Výklad bude přijímán tříčtvrtinovou většinou všech členů WTO.

Jakýkoliv interpretační exces DSB mohou členové WTO korigovat dvojím způsobem:

- a) přijetím dodatků k mnohostranným Dohodám WTO; a nebo
- b) přijetím interpretace částí mnohostranných Dohod WTO.

Dodatky se přijímají na základě článku 10 Dohody o vzniku WTO. Článek 3 odst. 2, odst. 9 DSU a článek 10 Dohody o vzniku WTO upřednostňují legální výklad před judiciálním. Pokud by tomu bylo naopak, Panely a Odvolací orgán by mohly rozšiřovat a zmenšovat práva a závazky. Členové by za účelem zachování původního výkladu museli často přistupovat ke změně původních ustanovení smluv a neměli možnost zajistit legální výklad. Souhlas se změnou Dohod WTO při takovém počtu smluvních stran by byl jen stěží možný.

Smluvní strany nadále disponují oběma možnostmi, jak ovlivnit interpretaci smluv. Je však nutné zmínit, že interpretační pravomoc Konference ministrů za existence WTO nebyla dosud využita. Za účinnosti GATT 1947 došlo k přijetí 6 dodatků, z nichž poslední byl přijat v roce 1965. Z toho vyplývá, že oba instituty upravené v Dohodě o vzniku WTO mají povahu *ultima ratio* a k jejich využití bude docházet jen velice zřídka.²⁹⁴

3.4 Aplikace obecných právních zásad

V první podkapitole, věnující se okruhu práva WTO, tato práce uvádí, že aplikace obecných právních principů, resp. zásad je jeden ze způsobů, jakým obecné

²⁹³ Pozn. autora: výklad vícestranných Dohod WTO se přijímá podle ustanovení těchto dohod.

²⁹⁴ Pozn. autora: pokud by došlo k např. k porušení článku 3 odst. 2 DSU.

mezinárodní právo vniká do rozhodování sporů. Důvod, proč tomu tak je, je již zmíněná nedokonalost smluv. Prakticky veškeré smluvní instrumenty v mezinárodním právu trpí podobnou nedokonalostí vyplývající z jejich povahy a to tím, že jsou obecné, resp. vágní. Spory poté vznikají právě při střetu konkrétní reálné situace s obecným ustanovením smluv. To si následně vyžaduje jisté vyjasnění a zpřesnění jejich ustanovení. Zde je nutné připomenout hmatatelný doklad, že státy předpokládaly tuto potřebu při aplikaci smluvního rámce WTO – článek 3 odst. 2 DSU, který stanoví, že ustanovení Dohod WTO mají být vykládána v souladu s obyčejovými interpretačními pravidly mezinárodního práva. Právě orgány WTO aplikují obecné právní principy, aby překlenuly procedurální mezery v aplikaci DSU. Například jde o princip řádného procesu, břemene důkazu, práva na spravedlnost, soudní ekonomie a hospodárnosti apod. Někteří autoři poznamenávají, že WTO se hlásí k právním principům jak v článku 3 odst. 1 DSU, tak již samotnými odkazy na právo na soudní ochranu a procesní spravedlnost v jednotlivých Dohodách WTO, na národní úrovni např. článek X GATT 1994, na mezinárodní, resp. mezivládní úrovni článek 13 ADA.²⁹⁵ Důležitější je, že právě tato náležitá aplikace procesní spravedlnosti přispívá k důkladnější realizaci principu řádného procesu, přístupu k právní pomoci a progresivní konkretizaci pravidel WTO. Právě tyto zmíněné skutečnosti jsou velice významné zejména v mezinárodním ekonomickém právu, kde tlaky lobbistických skupin a jiných, mnohdy výlučně ziskuchtivých subjektů kolidují se zájmy neekonomickými (např. životní prostředí, lidská práva) a se zájmy spotřebitelů. Existence rozdílu mezi podrobnou právní úpravou postupu orgánů WTO na straně jedné a obecnými právními zásadami, které na straně druhé mají vnášet rovnováhu do systému řešení sporů, je, podle některých, základní podmínkou pro vznik a udržení koherentního, efektivního a zejména spravedlivého právního systému.²⁹⁶ Proto Odvolací orgán shledal nutnou aplikaci stále širšího okruhu principů (dobrá víra, zákaz zneužití práva, řádný proces), které zahrnují i principy specifické pro řešení sporů ve WTO, např. transparentnost, nediskriminace a přiměřenost.²⁹⁷

²⁹⁵ srov. Sacerdoti, G., Yanovich, A., Bohanes, J.: *The WTO at ten: the contribution of the dispute settlement system*. Cambridge University Press. 2006. s. 100.

²⁹⁶ srov. tamtéž.

²⁹⁷ s. 101. tamtéž.

Zvyšující se úlohu obecných právních zásad aplikovaných v řešení sporů lze odůvodnit a ospravedlnit zejména třemi důležitými skutečnostmi: (a) Právo WTO nekonstituuje, jak již bylo dříve v této práci uvedeno, tzv. *Self-contained regime*; (b) obecné principy, jak národního, tak mezinárodního práva jsou všeobecně uznávány a považovány za nezbytný prvek právních systémů co do realizace jejich základního účelu – zajištění bezpečnosti a předvídatelnosti chování dotčených subjektů. V případě WTO jde o zpřesnění a vyjasnění z povahy věci vágního obsahu Dohod WTO; (c) WTO a její právní rámec je součástí většího ekonomického systému, tak jak uvádí Dohoda o vzniku WTO ve své preambuli, orgány WTO se tak snaží udržovat soulad a soudržnost s širším mezinárodním ekonomickým právním systémem, národní právní řády nevyjímaje. Proto Panel a Odvolací orgán ve svých rozhodnutích odkazují na judikaturu MSD a dalších mezinárodních soudních orgánů, jako důkazu existence jimi aplikovaného a v daném případě (procesně) relevantního právního principu.²⁹⁸

Poslední zmíněný důvod užívání obecných právních zásad, ač to na první pohled není zřejmé, je do jisté míry kontroverzní. Snaha po větší soudržnosti a souladu s širším obecným mezinárodním právem ve svých důsledcích pomáhá vtahovat nové hodnoty do řešení ekonomických sporů – jde zejména o všeobecné uznání lidských práv či ekologie. Příkladem mohou být spory *US – Hormones*, *US – Shrimp* a *EC – Tariff Preferences*. V těchto sporech Odvolací orgán odkázal na mezinárodní smlouvy uzavřené mimo rámec WTO, aby stanovil jistý *standard* a uvedl kontext, ve kterém bude interpretovat práva a povinnosti vyplývající z Dohod WTO.

3.5 *Res judicata a estoppel*

Překážka věci rozsouzené je zásadou, která se projevuje u nově zahájeného řízení ve vztahu k závaznému rozhodnutí vydanému v již ukončeném řízení. Státy se obecně snaží chovat dle soudních rozhodnutí (nebo proti nim alespoň otevřeně neprotestují). Princip věci rozsouzené ovlivňuje osud stížnosti či žaloby podané po vydání závazného soudního rozhodnutí, nebo rozhodnutí či zprávy v kvazisoudním řízení. Proto, aby

²⁹⁸ srov. *United States – Measures Affecting The Cross-Border Supply of Gambling and Betting Services*, WT/DS285/AB/R, Appellate Body Report, (přijata 7. dubna 2005), bod 6.473, n. 914.

se princip aplikoval, musí být splněny tři podmínky: (a) totožnost stran sporu, (b) totožnost věci, (c) právní důvod žalobního petitu musí být identický s předešlým návrhem.²⁹⁹ I přesto, že jde o zásadu mezinárodního práva, je předmětem nekonzistentní praxe ze strany mezinárodních tribunálů. V jednotlivých případech mnohé z nich zjišťují, zda je dodržena podmínka dlouhodobé a konsistentní aplikace a existence právního názoru, že je praxe považována státy za právně závaznou.³⁰⁰ Právně dlouhodobá a konsistentní aplikace není považována za samozřejmost. Státy se někdy vzdávají účinků překážky *res iudicata* a souhlasí s novým rozhodováním ve věci již rozsouzené před dalším orgánem.³⁰¹

Příkladem mohou být zprávy orgánů WTO. Princip *res iudicata* by se u přijatých zpráv ve vztahu k orgánům ZVO měl určitě uplatnit.³⁰² Základem nároků podle OFTA a NAFTA jsou ustanovení, která se v podstatě shodují s některými ustanoveními Dohod WTO (např. v případě narušení principu národního zacházení).

Vedle principu *res iudicata* by Panely mohly argumentovat i aplikací principu vyloučení věcí tzv. *collateral estoppel*. Na základě tohoto principu by mohla být z rozhodování vyloučena otázka již jednou rozhodnutá.³⁰³ To samé platí v případě panelů NAFTA a jiných orgánů řešící spory podle ZVO.

Princip *estoppel* se aplikuje tehdy, pokud se navrhovatel pokouší zahájit řízení o otázce, která již byla v předchozím řízení dostatečně objasněná a navrhovatel měl plnou a spravedlivou příležitost se tohoto řízení účastnit. Podle některých autorů jde o princip odpovídající *res iudicata*, který však postrádá podmínku skutkové shody a totožnosti účastníků (na straně žalovaného a žalobce).³⁰⁴ Pokud by se princip *estoppel* měl aplikovat ve WTO, Panel by mohl zastavit řízení o otázce, která byla již dříve rozhodnuta ve WTO (nebo i v řízení podle ZVO).

²⁹⁹ srov. Pauwelyn, J.: *Going Global, Regional, or Both? Dispute Settlement in the Southern African Development Community (SADC) and Overlaps with the WTO and Other Jurisdictions*. (2004) 13 *Minn. J. Global Trade*. s. 231-237.

³⁰⁰ srov. R. Hassanien, M.: *Bilateralism and Multilateralism: Can Public International Law Reconcile Between Them? Real Options for Further Developments in WTO Jurisprudence*. *Asper Review of International Business and Trade Law*. 2008. s. 51.

³⁰¹ Pozn. autora: často jde o různé druhy arbitráží ad hoc.

³⁰² Pozn. autora: za splnění tří výše stanovených podmínek „totožnosti“.

³⁰³ srov. *Developments in the Law: Res Judicata*. s. 821.

³⁰⁴ srov. Griller, S.: *At the crossroads: the world trading system and the Doha round*. Springer. 2008. s. 34.

V nedávné době Panel WTO neaplikoval princip estoppel ve sporu *Argentina – Poultry* Brazílie proti Argentině.³⁰⁵ Argentina požadovala, aby stížnost nebyla před Panelem WTO projednána. Argumentovala tím, že Brazílie předložila její obchodní opatření k rozhodnutí podle ZVO – Mercado Común del Cono Sur (dále jen "MERCOSUR") a proto by neměla mít právo tuto záležitost znovu projednat před Panelem. Panel uvedl, že aby mohl aplikovat estoppel, musí být splněny tyto podmínky: (a) Jednoznačná a jasná skutková zjištění, (b) projev vůle strany sporu musí být dobrovolný, bezpodmínečný a dovolený a (c) musí být přítomna dobrá víra v takovýto projev. Všechny tři podmínky musí splněny kumulativně. Brazílské tvrzení však nesplňovalo první (chyběla jasná skutková zjištění) a třetí podmínku (Argentina neprokázala dobrou víru v to, že Brazílie nepředloží žalobu také ve WTO). Protokol Brazílie,³⁰⁶ na základě kterého byl spor s Argentinou v rámci MERCOSUR řešen, Brazílii neomezoval v podání následné stížnosti k WTO.³⁰⁷ Panel proto pokračoval v řízení. V tomto sporu se přiklonil k výše zmíněné definici estoppel jako obecné právní zásady a projevil vůli užít princip v případě splnění tří výše uvedených podmínek.

Doktrína na tento princip stále nemá jednotný názor. Na jedné straně se objevují tvrzení, že estoppel zahrnuje i *souhlas* (s jednáním), na který druhý stát spoléhá, na druhé straně je *souhlas* chápán jako další důvod pro odmítnutí vzneseného nároku vedle estoppel. Ve sporu *Guatemala – Cement* se Panel přiklonil k druhému názoru.³⁰⁸ K odlišnému závěru se dá dojít při analýze případu *Preah Vihear*, ve kterém MSD uvedl, že souhlas spíše chápat jako jistý základ pro aplikaci estoppel než že by byl zvláštním právním principem.³⁰⁹

Odvolací orgán již jednou judikoval, že aplikace principu estoppel nemusí být jednoduchá.³¹⁰ Přestože je estoppel obecným principem mezinárodního práva, orgány WTO musí nejprve analyzovat povahu a praktický rozsah aplikace principu a následně

³⁰⁵ srov. *Argentina – Definite Anti-Dumping Duties on Poultry from Brazil*, WT/DS241/R, Panel Report (přijata 19. května 2003), bod 7.18.

³⁰⁶ Pozn. autora: jde o protokol Brazílie ke Smlouvě Asunci zakládající MERCOSUR.

³⁰⁷ Pozn. autora: Brazílie nepopřela, že nepředloží žalobu ve WTO.

³⁰⁸ srov. *Guatemala – Anti-Dumping Investigation Regarding Portland Cement From Mexico*, WT/DS60/R, Panel Report (přijata 19. června 1998), bod 8.23.

³⁰⁹ srov. *Case Concerning The Temple of Preah Vihear*, ICJ, 15. červen 1962.

³¹⁰ Pozn. autora: Důvodem, proč se mohou Panely a Odvolací orgán zdráhat princip estoppel užít je, že jeho aplikace může vést k jistému omezení schopnosti členů WTO zahájit řízení a to vzhledem podpoře fungování procedury není z hlediska politiky orgánů WTO vhodné.

zhodnotit, zda Dohody WTO nemění či jinak nezužují aplikaci tohoto principu v právu WTO. Zůstává tak otázkou, zda k využití principu estoppel vůbec dojde.

3.6 *Řádný proces*

Zásada řádného procesu je nepostradatelným principem mezinárodního práva, kterým je procesní právo ovládáno a je proto inherentní zásadou judiciálního i kvasijudiciálního řízení. Zjednodušeně se dá říct, že platí rovnost zbraní pro obě strany sporu – žalobce a žalovaný mají stejné procesní prostředky, jak se hájit se a domáhat nároku. V tomto smyslu se vyjadřují modelová pravidla mezinárodní obchodní arbitráže Komise Spojených národů pro mezinárodní obchod (dále jen "UNCITRAL"), která ve svém článku 15 uvádí, že „*se stranami je rovněž zacházeno a v každé fázi řízení je stranám dána plná příležitost uvádět své argumenty*“.³¹¹ Odvolací orgán ve sporu *US – FSC* uvedl, že hlavním účelem procesních pravidel zakotvených v DSU a dalších pramenech práva WTO je podporovat spravedlivé, rychlé a efektivní řešení sporů.³¹² Právním základem pro aplikaci principu řádného procesu je nejen obecné mezinárodní právo, ale též článek 11 DSU, který ukládá Panelu povinnost princip řádně aplikovat – jednak musí mezi strany vhodně rozdělit důkazní břemeno, určit potřebou míru dokazování a objektivně zhodnotit skutkové záležitosti. Mnoho otázek zůstává po hříchu nezodpovězeno. Jde zejména o objektivní zhodnocení věci, nebo vedení řízení Panelem. Mnoho důležitých procesních rozhodnutí je ponecháno v diskreční pravomoci Panelů. Na druhou stranu je tato absence konkrétní úpravy pochopitelná. Mnoho členských států se řídí odlišnou právní kulturou a chápou jinak koncept řádného procesu, než jak tomu je v zemích euroatlantického prostoru. Proto mnoho procesních situací a institutů mohou řešit v jiných právních systémech zcela odlišným způsobem. Je tudíž složité stanovit pravidla vyjadřující obsah principu řádného procesu, aniž by byl jeden z právních systémů preferován.

³¹¹ srov. UNCITRAL Arbitration Rules, 28. duben 1976.

³¹² srov. *USA – Tax Treatment for "Foreign Sale Corporation"*, WT/DS108/AB/R, Appellate Body Report (přijata 20. března 2000), bod 166.

Princip řádného procesu a jednotlivé aspekty řízení se objevují v judikatuře Odvolacího orgánu. Odvolací orgán několikrát uvedl (např. ve sporu *EC – Bananas*), že kdyby standardizované Pracovní postupy upravovaly *předběžné závěry Panelů*, mohly by omezit nespravedlnost pro strany sporu i třetí účastníky. Ve sporu *India – Patents* se do hledáčku Odvolacího orgánu dostala nedostatečná úprava Pracovních postupů Panelu z hlediska vhodnějšího zjišťování pravého stavu věcí na samotném začátku panelové procedury.³¹³ Odvolací orgán proto apeloval na vytvoření standardizovaných pravidel panelové procedury, jejichž ustavení by zajistilo aplikaci principu řádného procesu.

Pokud jde o určení obchodního opatření a nároků, které jsou předmětem sporu již v průběhu konzultací, tato konkretizace patří mezi základní požadavky DSU, které jsou sice implicitní, ale vyplývají z celé koncepce procedury. Žalobce nedostal požadavku konkretizace řízení ve sporu *EC – Computer Equipment* a byla tak narušena řádnost procesu z hlediska obrany žalovaného. Ke konkretizaci předmětu sporu se také váže otázka, zda může být obchodní opatření v průběhu řízení konkretizováno, či měněna jeho charakteristika. Odpověď poskytl Odvolací orgán ve věci *Chile – Price Band System*,³¹⁴ a uvedl, že by žalobce neměl pozměňovat svoji argumentaci v průběhu řízení a zacházet s předmětným obchodním opatřením jako s *pohyblivým cílem*. Zároveň v tomto případě judikoval, že Panel zbavil žalovaného práva na obhajobu, když rozhodl o nároku, který žalobce (Argentina) nevznesl.

Právo na odpověď je spolu s požadavkem přesného stanovení předmětu sporu *sine qua non* aplikace zásady řádného procesu. Jistým úskalím se může zdát znění článku 12 odst. 2 DSU, které apeluje na rychlost řízení a vyšší flexibilitu procedury za účelem vyšší kvality závěrečných zpráv Panelů. Odvolací orgán však ve své zprávě ve sporu *Australia – Salmon*, že i přes toto ustanovení musí Panel zajistit řádnost procesu, která zahrnuje povinnost poskytnout stranám sporu adekvátní příležitost vyjádřit se k předloženým důkazům a tvrzením. Odvolací orgán dále potvrzuje zde zmíněnou

³¹³ srov. *India – Patent Protection for Pharmaceutical and Agricultural Chemical Products*, WT/DS50/AB/R, Appellate Body Report (přijata 19. prosince 1997), část VIII: “It is worth noting that, with respect to fact-finding, the dictates of due process could better be served if panels had standard working procedures that provided for appropriate factual discovery at an early stage in panel proceedings.”

³¹⁴ srov. *Chile – Price Band System and Safeguard Measures Relating to Certain Agricultural Products*, WT/DS207/AB/R, Appellate Body Report (přijata 23. září 2002), bod 144.

premisu, že právo vyjádřit se ke všem předloženým tvrzením a důkazům je nezpochybnitelným fundamentem řádného procesu.³¹⁵

3.7 *Břemeno důkazu*

Důkazní břemeno je výhradně institutem procesního práva i obecnou právní zásadou mezinárodního práva. Ve sporech před Panely a Odvolacím orgánem je vždy nastolena otázka: „která ze stran sporu má poskytnout důkazy požadované orgány DSU pro vydání rozhodnutí?“ DSU ani další Dohody WTO neposkytují odpověď, proto se jí zabývá až judikatura.

Dohody WTO obsahují ustanovení, která ukládají členům WTO povinnosti, jejichž podstatou je pozitivní plnění. Jiná ustanovení těchto smluv obsahují výjimky z těchto povinností. Žalující, který vznáší nárok, má uvést svůj právní názor i faktické skutečnosti, které prokazují, že žalovaný ustanovení Dohody WTO porušil tím, že neplnil, když měl. Břemeno důkazu proto leží na žalobci. Pokud se žalovaný aktivně brání – dovolává se výjimek z uložených povinností, přechází důkazní břemeno ohledně jeho tvrzení na jeho osobu.

Toto potvrdil Odvolací orgán ve sporu *USA – Shirts and Blouses*.³¹⁶ Odvolací orgán uvedl, že důkazní břemeno leží na straně, která vznáší nárok, nebo která se aktivně hájí. Podle závěru Panelu měl žalobce (Indie) prokázat zjevné porušení povinností žalovaným, na základě kterého se presumuje *zrušování nebo zmenšování výhod*. Pokud se žalovaný aktivně brání a dovolává se výjimky, nese v případě svého tvrzení břemeno důkazu. Žalovaný (USA) proto v tomto sporu argumentoval, že žádná z aplikovatelných hmotněprávních norem, kterých se dovolával, není výjimkou, a proto nenese břemeno důkazu.³¹⁷

³¹⁵ Pozn. autora: proto Odvolací orgán odmítl tvrzení, že prodloužení lhůty na odpověď je v rozporu s principem řádného procesu.

³¹⁶ srov. *United States – Measure Affecting Imports of Woven Wool Shirts and Blouses From India*, WT/DS33/AB/R, Appellate Body Report (přijata 23. května 1997), s. 3.

³¹⁷ srov. Untelhalter, D.: *Allocating the Burden of Proof in WTO Dispute Settlement Proceedings*. Cornell International Law Journal. 2009. s. 211.

Ve sporu *EC – Hormones*³¹⁸ došlo k odklonu od pravidel o důkazním břemenu. Odvolací orgán vyčlenil z ustanovení, která jsou výjimkami (za jejichž dovolávání nese žalovaný i odpovídající důkazní břemeno) kategorii *autonomních práv*. Takové právo je chápáno jako právo jednat mimo uložené povinnosti, na první pohled ale nemusí být odlišitelné od výjimek. Pokud se normy dovolává žalovaný, nepřesouvá se na něj důkazní břemeno. To nadále nese žalobce, který má prokázat, že žalovaný užil opatření, která jsou v rozporu s jemu svěřeným autonomním právem.³¹⁹ Odvolací orgán postupně interpretuje ustanovení Dohod WTO a uvádí, které normy ukládají povinnosti, vymezují výjimky nebo přiznávají autonomní právo.

Pokud žalobce unese důkazní břemeno a žalovaný se nebude dovolávat výjimky, případně neunese důkazní břemeno vztahující se k výjimce, bude žalobce ve sporu úspěšný. V opačném případě, unese-li žalovaný břemeno důkazu u vznesené obrany (výjimky), žalobce úspěšný nebude. Stejně tak nebude žalobce úspěšný, pokud neprokáže, že žalovaný nejednal v souladu se svým autonomním právem.

Rozdělení ustanovení Dohod WTO do těchto tří kategorií činí procesní situaci pro obě strany sporu do jisté míry nepřehlednou a někdy i nepředvídatelnou. Odlišnost mezi výjimkou a autonomním právem nemusí být očividná a ani judikturně potvrzena. V takových případech může dojít k překvapivému přesunu důkazního břemene.

3.8 *Soudní ekonomie*

Soudní ekonomie patří mezi důležité a často zmiňované principy procedury DSU. Princip soudní ekonomie je Panely hojně užíván, v případě Odvolacího orgánu je tomu tak v podstatně menší míře. Tento princip se v rozhodování orgánů WTO projevuje rozsahem zohledňovaných nároků a argumentů ve sporu. Panely vycházejí jen z těch nároků a tvrzení, které jsou podstatné a mají úzký vztah k řešení daného sporu. Nezabývá se proto dalšími argumenty a opatřeními, které mohou porušovat, nebo

³¹⁸ srov. *European Communities – Measures Concerning Meat and Meat Products*, WT/DS26/AB/R, Appellate Body Report (přijata 16. ledna 1998), bod 104.

³¹⁹ srov. *European Communities – Conditions for the Granting of Tariff Preferences to Developing Countries*, WT/DS246/AB/R, Appellate Body Report (přijata 7. dubna 2004).

porušují právo WTO tím, že jsou v rozporu s některou z Dohod WTO, ale nevztahují se k předmětnému sporu. Princip soudní ekonomie je využíván ve 41 % všech řešených sporů.³²⁰ Jeho aplikace se dotýká jednak účastníků řízení, protože je mnohdy předmětem odvolání proti zprávě Panelu, má přímý dopad na judikaturu orgánů WTO, potažmo na všechny členy WTO. Odvolací orgán poprvé vymezil obsah tohoto principu ve sporu *US – Wool Shirt and Blouses*.³²¹ Uvedl, že se Panel má zabývat jen těmi nároky, které vedou k řešení daného sporu. Přesto Odvolací orgán v případě *US – Lead and Bismuth II*, ve kterém svůj předchozí výklad zpřesnil, uvedl, že užití principu soudní ekonomie je plně v diskreční pravomoci Panelu. Toto zpřesnění mělo předcházet snahám Panelů užívat princip soudní ekonomie za každou cenu a aplikovat jej do krajností s rizikem možné *denegatio iustitiae*. K této situaci, tzv. *false judicial economy* došlo ve sporu *Australia – Salmon*. Problematičnost a nejasnost v aplikaci tohoto principu přetrvává. Proč v některých případech je hospodárnost řízení využita a v jiných nikoliv? Hledáním odpovědi se zabývají někteří představitelé doktríny a jednou z možných odpovědí je, že rozhodování Panelů je do jisté míry ovlivněno politikou. Tento *vstup* má ale specifický charakter. Panely se aplikací vyhnou mnohdy velmi kontroverzním, z hlediska členů WTO politicky citlivým otázkám. Aplikace principu zároveň ovlivňuje i samotnou motivaci neúspěšného žalovaného k provedení závěrečné zprávy. Tato zpráva se může při zpětném pohledu zdát věcně zúžená a hranice, kde došlo ke správné aplikaci principu a kde k *false judicial economy*, nemusí být zcela zřejmá. K výše uvedenému závěru o snazší implementaci vede i zkušenost, že právě žalovaní členové často požadují užití principu soudní ekonomie. Třetí možnou odpovědí jsou také třetí, účastníci se členové, kteří požívají v řízení práva účastníků. Jejich podání jsou podle Bushe a Pelce mnohdy smíšené povahy (chápáno tvrzení a argumenty prospívající oběma stranám sporu).³²² A podle těchto dvou autorů jsou podání smíšené povahy klíčová vzhledem k principu soudní ekonomie tím, že v jistém smyslu vymezují rozsah rozhodnutí a zvyšují pravděpodobnost, že Panely princip aplikují a to až o 68 %

³²⁰ srov. L. Bush, M., J. Pelc, K.: *Ruling Not to Rule, WTO Panels and the Use of Judicial Economy*, <http://www.asil.org/files/ielconferencepapers/busch.pdf> [cit. 28.8.2010], s. 6.

³²¹ srov. *United States – Measure Affecting Imports of Woven Wool Shirts and Blouses from India*, WT/DS33/AB/R, Appellate Body Report (přijata 25. dubna 1997), bod 3.

³²² srov. L. Bush, M., J. Pelc, K.: *Ruling Not to Rule, WTO Panels and the Use of Judicial Economy*, <http://www.asil.org/files/ielconferencepapers/busch.pdf> [cit. 28.8.2010], s. 11.

oproti podáním podporujícím pouze některou stranu sporu.³²³ Achillovou patou aplikace principu je, jak je již uvedeno, *false judicial economy* jejímž důsledkem dochází v určitém rozsahu k *denegatio iustitiae*. Příčinou je to, že Panel, který se v rámci své diskreční pravomoci rozhodne nezabývat se některými nároky vznesenými žalobcem, se nebude v daném rozsahu zabývat ani skutkovými okolnostmi.

Přesto, že Odvolací orgán následně judikuje, že princip nebyl užit správně nebo vhodně, nemůže věc vrátit zpět Panelu k vyšetření ani zjišťovat skutkové okolnosti. Odvolací orgán se zabývá pouze *questiones facti* a právní interpretací a bez znalosti skutkových okolností nemůže rozhodovat o nárocích, na které byl princip aplikován. K takové situaci došlo ve sporu *EC – Sugar*.³²⁴ Na výše popsanou situaci Panely reagují, ač velmi nepravdělně. Za situace, kdy Panel zamýšlí princip aplikovat, provede skutkovou analýzu nároků, kterými se rozhodl dále nezabývat. Činí tak pro případ, že by Odvolací orgán následně považoval aplikaci principu za nesprávnou a aby mohl rozhodnout o těchto nárocích. Obecně lze říci, že princip soudní ekonomie je v jistém smyslu odlišný od principu *hospodárnosti řízení* používaného ve vnitrostátních právních řádech.³²⁵ Je nutné ho chápat jako prostředek, který napomáhá snadnější politické *vstřebatelnosti* závěrečných zpráv a zužování jejich judikaturního dopadu na celý systém práva WTO.

3.9 *Objektivní posouzení faktů a právních otázek*

Objektivní posouzení faktů a právních otázek je velice důležitým úkolem Panelů v průběhu každého panelového řízení. Na toto téma se dá nahlížet ze dvou odlišných pohledů. Za prvé, jsou Panely oprávněné přezkoumat záležitosti jim předložené? Do jaké míry jsou Panely povinny se řídit výsledky vyšetřování státních orgánů? DSU upravuje objektivní posouzení v článku 11.

Článek 11 DSU stanoví:

³²³ srov. s. 20 tamtéž.

³²⁴ srov. *European Communities – Export Subsidies on Sugar*, WT/DS265/AB/R, Appellate Body Report (přijata 28. dubna 2005), bod 336.

³²⁵ Pozn. autora: chápe se tak rychlost řízení, a nižší nákladnost, jak pro soudní orgán, tak pro účastníky sporu.

„Funkcí skupin odborníků je pomoci DSB při plnění povinností, vyplývajících z tohoto Ujednání a uvedených dohod. V této souvislosti by měla skupina odborníků objektivně posoudit předmětné otázky, včetně objektivního posouzení faktů případu, použitelnosti příslušných ustanovení uvedených dohod a slučitelnosti faktů s těmito ustanoveními a formulovat ty jiné nálezy, které napomohou DSB při tvorbě doporučení nebo rozhodnutí v souladu s uvedenými dohodami. Skupina odborníků bude pravidelně konzultovat sporné strany a poskytne jim přiměřené možnosti pro přijetí vzájemně uspokojivého řešení.“

Článek 11 pojednává o tzv. externí rovině posuzování. Toto posuzování se dotýká rozdělení pravomocí mezi mezinárodním systémem urovnávání sporů, které reprezentuje WTO, a jeho členy. Posuzování faktů a právních otázek je velice dynamickou činností a je prováděno vždy, když Panel přezkoumává čtyři základní věci: 1) národní právo členského státu; 2) výklad tohoto práva správními a soudními orgány; 3) postup při zjišťování skutkových podkladů a výsledná zjištění státních orgánů a 4) závěr, zda tato zjištění byla učiněna v souladu s ustanoveními dotyčné Dohody WTO.³²⁶ Panel se zabývá jak skutkovými, tak právními otázkami. Je zodpovědný za skutková zjištění i jejich právní subsumpci ze strany soudních a správních orgánů stran sporu. Za interní rovinu je považován přezkum právních otázek, které byly posuzovány v panelové fázi, v rámci odvolacího řízení.

Otázka rozsahu přezkumu vyvstává, pokud Panel zkoumá národní právo členského státu, tak jak je jeho orgány interpretováno včetně skutkových zjištění. Aby bylo dosaženo cílů článku 11 DSU, poskytuje článek 13 DSU Panelům široké investigativní pravomoc. Panely jsou oprávněny získávat informace jak od jednotlivců, tak od státních orgánů, a členové mají povinnost poskytovat Panelům součinnost a informace. Články 11 a 13 DSU se nijak o Odvolacím orgánu nezmiňují. Z logiky věci se na něj tyto články vztahují také a to proto, aby mohl kontrolovat způsob posouzení a zajistil řádný postup řízení. Pokud se odhlédne od článků 11 a 13 DSU, je

³²⁶ srov. M. Trebilcock, J., Howse, R.: *The Regulation of International Trade*. London-New York: Routledge. 1999. str. 69.

článek 17 odst. 6 Dohody WTO o antidumpingu (dále jen "ADA") jediným konkrétním vodítkem v právu WTO. Aplikuje se pouze na antidumpingová řízení.³²⁷

Článek 17 odst. 6 ADA se týká dvou aspektů přezkumu: 1) výsledků skutkových zjištění provedených státními orgány, a 2) interpretace relevantních mezinárodních smluv (Dohod WTO). Pokud jde o skutková zjištění, jsou Panely podle článku 17 odst. 6 (i) ADA vázány závěry národních orgánů, pokud vyšetřování bylo provedeno v souladu s vnitrostátním zákonodárstvím a posouzení bylo nestranné a objektivní.

Článek 17 odst. 6 (i) uvádí:

„Při posuzování věci uvedené v odstavci 5:

(i) ve svém posouzení skutkových okolností věci, musí panel určit, zda zjištění skutečností orgány bylo správné a zda hodnocení těchto skutečností bylo nestranné a objektivní. Je-li zjištění skutečností správné a hodnocení bylo nestranné a objektivní, i kdyby panel mohl dojít k jiným závěrům, je hodnocením vázán.“

Článek 17 odst. 6 ADA jako jediný z ustanovení Dohod WTO odkazuje na článek 11 DSU. Důvod, proč odkaz není obsažen i v dalších Dohodách WTO, je historickou náhodou. V době kdy se připravovala ADA, delegáti i přes mnohé pochybnosti tento odkaz do ní vložili. Na základě rozhodnutí konference ministrů toto ustanovení mělo zůstat součástí dohody po dobu 3 let, do dalšího hodnotícího jednání, ke kterému již nedošlo. Existence tohoto ustanovení stále budí pochybnosti o jeho účelnosti právě s ohledem na skutečnost, že článek 11 je zcela ideální pro plnění úkolů, ke kterému má článek 17 odst. 6 sloužit.

Pokud jde o to, zda antidumpingové opatření je v souladu s ADA, článek 17 odst. 6 (ii) uvádí dva kroky. Nejprve Panel zjistí, zda relevantní ustanovení dovoluje více možných výkladů. Opatření je následně shledáno přípustným, jestliže národní orgány jednaly v souladu s „některou z těchto interpretací“. Článek 17 odst. 6 (ii) ADA zní:

„(ii) panel vykládá příslušná ustanovení dohody v souladu s obyčejovými výkladovými pravidly mezinárodního práva veřejného. V případě, že panel zjistí, že příslušné

³²⁷ srov. Koratana, M.: *THE STANDARD OF REVIEW IN WTO LAW*, International Trade Law & Regulation. 2009, s. 2.

ustanovení této dohody umožňuje více přípustných výkladů, panel shledá opatření orgánů v souladu s dohodou, pokud se opírá o jeden z přípustných výkladů.“

Při porovnání článku 17 odst. 6 ADA a 11 DSU se zdá, že článek 17 odst. 6 je výjimkou z článku 11 DSU. Článek 17 odst. 6 vyjadřuje požadavek, aby Panely spoléhaly na výsledky zjištění a posouzení státních orgánů. Jeho restriktivní znění má omezovat Panely a oslabit jejich roli v antidumpingovém řízení. Panely jednající pouze na základě článku 11 DSU jsou na druhé straně méně svázány procesními pravidly, mají větší prostor k uvážení při *objektivním posuzování*. Nicméně praxe to nepotvrzuje.

Vázanost závěry národních orgánů neposkytuje Panelům možnost provést nové vyšetřování a jejich pravomoc je omezena na podrobné posouzení, zda byla dodržována procesní pravidla stanovená v Dohodách WTO. Ve sporu *Guatemala – Cement*³²⁸ Odvolací orgán jasně vymezil princip vázanosti: *“v našem přezkumu hodnocení skutečností zjištěných národními vyšetřovacími orgány budeme nejdříve prověřovat zjištění, ke kterým dospěly vyšetřovací orgány. To znamená, že nezjišťujeme skutečnosti, které nejsou součástí vyšetřovacího spisu.“* Vyjádření vystihuje obsah principu vázanosti ve vztahu ke zjišťování skutečností a podle tohoto pravidla nemají Panely možnost prověřovat jiná zjištění než ta, která byla hodnocena vyšetřovacími orgány a jsou obsažena ve spise. Tento test je upraven článkem 17 odst. 6 ADA.

Ve sporu *US – Hot-rolled Steel*,³²⁹ Odvolací orgán uvedl, že článek 17 odst. 6 ADA je doplňkový k článku 11 DSU ve vztahu k antidumpingovým záležitostem a proto by neměl být považován za ustanovení, které článek 11 nahrazuje. Ve skutečnosti je článek 11 DSU chápán jako vedoucí a ústřední princip a článek 17 odst. 6 ADA je jeho jistým rozpracováním a vysvětlením a je aplikovatelný pouze v případě řízení ve věcech antidumpingu. Pokud určité skutečnosti byly ignorovány, nebo nebyly náležitě prošetřeny státními orgány,³³⁰ může tato skutečnost vést k tomu, že výsledná skutková zjištění budou Panely považována za nedostatečná. Za těchto okolností by Panely mohly rozhodnout o provedení nových šetření (dále jen "De novo"). De novo posuzováním se myslí rozšíření vyšetřování provedeného státními

³²⁸ srov. *Guatemala – Anti-Dumping Investigation Regarding Portland Cement From Mexico*, WT/DS60/AB/R, Appellate Body Report (přijata 2. listopadu 1998).

³²⁹ srov. *United States – Imposition of Countervailing Duties on Certain Hot-Rolled Lead and Bismuth Carbon Steel Products Originating in United Kingdom*, WT/DS138/AB/R, Appellate Body Report (přijata 7. června 2000).

³³⁰ Pozn. autora: zjišťovací procedura byla chybná a neadekvátní.

orgány, či jeho kompletní opakování. Panelům je tak poskytnuta svoboda k zaujetí zcela odlišných závěrů než těch, ke kterým došly orgány členského státu. V situacích, kdy nebyly národním orgánům v době zjišťování „po ruce“ skutečnosti, které jsou pro Panel relevantní, může De novo pravidlo zahrnovat vše od menšího okruhu skutkových zjištění až po velké množství informací.

Podle společné interpretace článků (která se aplikuje na případy řízení ve věcech antidumpingu) 11 DSU a 17 odst. 6 ADA, jsou Panely povinny nejprve aplikovat pravidlo vázanosti, objeví-li se pochybnosti, aplikuje se De novo pravidlo. Ke stejným závěrům lze dojít i při interpretaci samotného článku 11 DSU. Pojem *objektivní zhodnocení* se myslí pouze posouzení *náležitě*. Toto pravidlo může vést orgány WTO k úplnému použití De novo pravidla (tedy použití v celém rozsahu skutečností, které mají být zjištěny), k pravidlu úplné vázanosti předloženými zjištěními nebo i k jen částečné aplikaci obou pravidel. Použití těchto tří přístupů se může lišit případ od případu. Interpretace nesměřuje k soudnímu aktivismu a nejde ani nad pravomoc Panelů zakotvenou v ustanoveních Dohod WTO. Judikatura se zdá být s tímto přístupem v souladu. Odvolací orgán ve sporu *EC – Hormones* uvedl,³³¹ že náležitým posouzením není plné uplatnění principu závaznosti či principu De novo.

Analýza článku 11 Odvolacím orgánem není nová. Zcela totožný výklad byl přijat Panelem již dříve ve sporu *US – Underwear*.³³² Tento případ zahrnoval spor na základě Dohody WTO o textilu a oděvech (Agreement on Textiles and Clothing, dále jen "ATC"). ATC stejně jako SPS mlčí, pokud jde o posuzování faktů a právních otázek. Panel vyjádřil názor, že k objektivnímu zhodnocení nemusí dojít zcela novým šetřením, ani úplným podřízením se výsledkům vyšetřování orgánů členských států.³³³ Zároveň uvedl tři podmínky, které musí být splněny, aby došlo k objektivnímu zhodnocení: (i) státní orgány musí pečlivě zkoumat relevantní skutečnosti a okolnosti, (ii) odůvodní, jak dospěly ke zjištění skutečností a následnému rozhodnutí a (iii) tato

³³¹ srov. *European Communities – Measures Affecting Meat and Meat Products*, WT/DS26/AB/R, Appellate Body Report (přijata 16. ledna 1998), bod 116.

³³² srov. *United States – Restrictions on Imports of Cotton and Man-made Fibre Underwear*, WT/DS24/R, Panel Report (přijata 14. listopadu 1996).

³³³ srov. bod 7.9 až 7.12 tamtéž.

rozhodnutí byla provedena v souladu se závazky, kterému vyplývají z Dohod WTO, resp. aplikovatelné Dohody WTO v tomto případě.³³⁴

Pohled na objektivní zhodnocení podle článku 11 DSU, tak jak bylo vyloženo Panelem a Odvolacím orgánem v sporech *US – Underwear* a *EC – Hormones*, zdůraznil dvě podstatné skutečnosti. Prvně došlo k odmítnutí extrémních způsobů posuzování – zkoumání *De novo* (v plném rozsahu) a přístupu úplné vázanosti zjištěními státních orgánů. Byla potvrzena nutnost rovnováhy mezi orgány WTO a orgány členských států a jakýkoliv posun, ať už jedním či druhým směrem by mohl vest k odlišné úrovni hodnocení, jež by mohla v důsledku způsobit rozšíření nebo zúžení práv a povinností vyplývajících z Dohod WTO.³³⁵ Za druhé, Odvolací orgán v případě *EC – Hormones* uvedl, že soudní aktivismus Panelů není na místě, zejména ve vztahu k oprávnění Panelů provádět nová skutková zjištění. Názor vyjádřený ve sporu *EC – Hormones* byl potvrzen Odvolacím orgánem také ve sporech *Argentina – Footwear*³³⁶ a *US – Wheat Gluten*.³³⁷ Panely proto musí posuzovat skutková zjištění členských států v každém případě zvlášť a počínat si velmi opatrně. Objektivní zhodnocení má být proto pružným principem, který zajistí, že Panely budou disponovat dostatkem informací (skutkových i právních ve vztahu ke straně sporu) pro rozhodování ve věci samé.

3.10 Role Amicus curiae v rozhodování Panelů a Odvolacího orgánu

V průběhu panelové procedury a odvolacího řízení se velice často objevují i třetí subjekty - osoby s postavením *Amicus curiae*.³³⁸ Jde o osoby, které nejsou účastníkem řízení, ale mohou předkládat svá podání. Činí tak z důvodu, že mají na předmětu sporu

³³⁴ srov. bod 7.13 tamtéž.

³³⁵ srov. *European Communities – Measures Concerning Meat and Meat Products*, WT/DS26/AB/R a 42, Appellate Body Report (přijata 13. února 1998), bod 115.

³³⁶ srov. *Argentina – Safeguard Measure on Imports of Footwear*, WT/DS121/AB/R, Appellate Body Report (přijata 14. prosince 1999).

³³⁷ srov. *United States – Definitive Safeguard on Imports of Wheat Gluten from the European Communities*, WT/DS166/AB/R, Appellate Body Report (přijata 22. prosince 2000).

³³⁸ Pozn. autora: v textu se bude objevovat latinské označení tohoto institutu, český ekvivalent zní – přítel soudu, v judikatuře Nejvyššího soudu ČR a Ústavního soudu ČR se jeho podání označují za „*Amicus curiae* brief“, tento pojem bude používán i v této práci.

zájem. Již za účinnosti GATT 1947 osoby s tímto statutem předkládaly svá vyjádření v podobě *Amicus curiae* brief Sekretariátu, který je následně předával Panelům. Panely tato vyjádření ve skutečnosti nikdy nebraly v úvahu s vědomím, že rozhodovaly spory, které mají striktně mezistátní povahu. Členové Panelů byli přesvědčeni, že se mají zabývat pouze nároky a argumenty, které byly předloženy stranami sporu. Praxe osob s postavením *Amicus curiae* neutichla ani po vzniku WTO. Již v prvním sporu, *U.S – Gasoline*,³³⁹ navázal Odvolací orgán na praxi Panelů GATT 1947 a nevzal *Amicus curiae* briefs v úvahu. Ve sporu *EC – Asbestos*³⁴⁰ Odvolací orgán odmítl dokonce všech 18 stanovisek předložených třetími osobami.³⁴¹ Ke změně v přístupu došlo až ve sporu *U.S. – Shrimp*.³⁴² Připuštění osob s postavením *Amicus curiae* se stalo jedním z nejkontroverznějších témat v řešení sporů.³⁴³ Panely a Odvolací orgán postupně vygenerovaly množství judikatury vztahující se k osobám s tímto postavením.³⁴⁴ Podle výše uvedeného rozhodnutí mají Panely dle článku 13 DSU právo přijmout a uvážit stanovisko předložené těmito osobami.³⁴⁵ Tuot pravomoc má také Odvolací orgán, který své oprávnění opírá v některých případech o článek 17 odst. 9 DSU³⁴⁶ a o článek 16 odst. 1 Pracovního řádu pro odvolací řízení.³⁴⁷

Stanoviska mohou předkládat jak jednotlivci, tak organizace. Podle judikatury Panelů a Odvolacího orgánu pojem *organizace* zahrnuje členy WTO, advokátní

³³⁹ srov. *United States – Standards for Reformulated and Conventional Gasoline*, WT/DS2/AB/R, Appellate Body Report (přijata 29. dubna 1996).

³⁴⁰ srov. *European Communities – Measures Affecting Asbestos and Asbestos-Containing Products*, WT/DS135/AB/R, Appellate Body Report (přijata 12. března 2001) ve spojení s WT/DS135/R, Panel Report (přijata 18. září 2000), bod 339.

³⁴¹ srov. Yang, G., Mercurio, B., Li, Y.: *WTO dispute settlement understanding: a detailed interpretation*. Kluwer Law International. 2005. s. 204.

³⁴² srov. *United States – Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products*, WT/DS58/AB/R, Appellate Body Report (přijata 6. listopadu 1998), bod 83.

³⁴³ srov. General Council Minutes of the Meeting, WT/GC/M/60, 22. listopad 2000.

³⁴⁴ srov. např. *United States – Imposition of Countervailing Duties on Certain Hot-Rolled Lead and Bismuth Carbon Steel Products Originating in United Kingdom*, WT/DS138/AB/R, Appellate Body Report (přijata 7. června 2000) a dále srov. *European Communities – Measures Affecting Asbestos and Asbestos-Containing Products*, WT/DS135/AB/R, Appellate Body Report (přijata 12. března 2001).

³⁴⁵ srov. *European Communities – Trade Description of Sardines*, WT/DS231/AB/R, Appellate Body Report (přijata 23. října 2002), bod 164 a 167.

³⁴⁶ srov. *United States – Countervailing Duties on Certain Corrosion-Resistant Carbon Steel Flat Products from Germany*, WT/DS213/AB/R, Appellate Body Report (přijata 19. prosince 2003), bod 39 a dále srov. *European Communities – Trade Description of Sardines*, WT/DS231/AB/R, Appellate Body Report (přijata 26. září 2002), bod 166.

³⁴⁷ srov. *United States – Imposition of Countervailing Duties on Certain Hot-Rolled Lead and Bismuth Carbon Steel Products Originating in United Kingdom*, WT/DS138/AB/R, Appellate Body Report (přijata 7. června 2000), bod 36.

kanceláře a nevládní neziskové organizace. Ze zpráv Panelů a Odvolacího orgánu se dá dovodit, že mezivládní organizace a státy, které nejsou smluvní stranou Dohod WTO, mohou mít také postavení *Amicus curiae*. Otázka, zda mezinárodní organizace, které úzce spolupracují s WTO, mohou požívat obdobné postavení, je složitější. Důvodem je existence smlouvy mezi MMF a WTO.³⁴⁸ MMF úzce spolupracuje s WTO a proto nemá dovoleno vystupovat v řízení jako *Amicus curiae*. Podle některých názorů by mělo být postavení *Amicus curiae* odepřeno také ostatním mezinárodním organizacím s užšími vazbami na WTO.³⁴⁹

Okruh subjektů, které požívají postavení *Amicus curiae*, nebyl ještě zcela vymezen. Proto by tak měl Odvolací orgán v budoucnu učinit. Dosud vzniklo několik pravidel upravujících tuto problematiku. V průběhu panelové procedury mohou stanoviska obsahovat pouze skutkové otázky,³⁵⁰ v odvolací fázi pak mohou být předkládány pouze právní názory.³⁵¹ *Amicus curiae* může předkládat *Amicus curiae* brief, nemá však nárok na to, aby jeho obsah byl Panelem nebo Odvolacím orgánem přijat nebo jakkoli zohledněn. Právo na přijetí podání je omezeno na členy WTO, kteří se účastní sporu. Panel a Odvolací orgán mohou učinit závěr, zda vyjádření obsažené v *Amicus curiae* brief přijme či nikoliv a zda jej jakýmkoliv způsobem zohlední při zvažování věci samé. Odvolací orgán má nadto pravomoc stanovit postup, který upravuje způsob přijímání těchto stanovisek.³⁵² *Amicus curiae* brief nemá opakovat již jednou uvedená skutková zjištění a právní argumenty. Pokud žalovaný nebo žalobce připojí stanovisko obsažené v *Amicus curiae* brief ke svému podání, stane se toto stanovisko jeho součástí³⁵³ a orgány WTO se jím musí zabývat. *Amicus curiae* se i přes právo předložit stanovisko nemůže řízení účastnit.

348 srov. The Agreement between the International Monetary Fund and the World Trade Organization, WT/L/195, Annex I.

349 srov. S. Gao, H.: *Amicus Curiae in WTO. Dispute Settlement. Theory and Practise.* s. 5.

350 C. Umbricht, G.: An 'Amicus Curiae Brief' on Amicus Curiae Briefs at the WTO. *Journal of International Economic Law.* 2001. s. 779-880.

351 srov. European Communities – Measures Affecting Asbestos and Asbestos-Containing Products, WT/DS135/AB/R, Appellate Body Report (přijata 12. března 2001), dále srov. European Communities – Trade Description of Sardines, WT/DS231/AB/R, Appellate Body Report (přijata 26. září 2002), bod 19.

352 srov. článek 17 odst. 9 DSU.

353 srov. United States – Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products, WT/DS58/AB/R, Appellate Body Report (přijata 6. listopadu 1998), bod 89 a 91.

Kontroverze spojená s osobami s postavením *Amicus curiae* je způsobena zejména skutečností, že na řízení, které je omezeno na členy WTO, mohou mít vliv prostřednictvím svých vyjádření i soukromé osoby. *Amicus curiae* může předloženými stanovisky nepřímým způsobem prosazovat své vlastní zájmy, nebo zájmy sice obecné, ale orgány WTO původně nezohledňované, např. životní prostředí a lidská práva.³⁵⁴

V průběhu prvních 10 let existence WTO odlišné postoje vůči osobám *Amicus curiae* vykrytalizovaly v promyšlené snahy o explicitní úpravu tohoto institutu – jak pozitivní, tak negativní – tedy její zákaz. Ze strany USA, EU a dalších vyspělých států byla podporována myšlenka úpravy zvláštní procedury pro přijímání podání od osob *Amicus curiae*. Konkrétní návrh na změnu DSU v tomto smyslu byl předložen ze strany EU. Ve svém znění byl velice podobný úpravě ad hoc procedury stanovené Odvolacím orgánem ve sporu *US – Shrimp*. Ze strany rozvojových zemí byl předložen návrh, kterým mělo být v DSU explicitně vyloučeno přijímat *Amicus curiae* briefs Panelu a Odvolacím orgánem. V kolizi těchto dvou postojů se objevuje skrytý spor mezi bohatými, vyspělými zeměmi a chudými o budoucí podobu WTO. Osoby *Amicus curiae* jsou jistým střípkem do mozaiky transparentnosti celého systému. Jelikož je transparentnost WTO jedním z její základních principů,³⁵⁵ ze strany vyspělých států je zde očividný úmysl přiblížení WTO světové veřejnosti nejen veřejností zasedání Panelu a Odvolacího orgánu, ale také možností předkládat podání – tedy výslovným připuštěním osob s postavením *Amicus curiae*. To se naopak nelíbí rozvojovým a nejméně rozvinutým státům světa, které neústupně tvrdí, že jde o vztahy a spory subjektů mezinárodního práva a tomu by měla odpovídat procesní úprava, jak s ohledem na transparentnost – neveřejnost zasedání orgánů WTO, tak s nepřipustností podání třetích osob. Rozvojové země se také bály možného tlaku médií a veřejnosti na probíhající spory a konkrétně v případě *Amicus Curiae* – o nadměrný tlak ze strany neziskového sektoru.

³⁵⁴ srov. tamtéž.

³⁵⁵ P. Debra S.: *Redesigning the World Trade Organization for the Twenty-First Century*. Wilfrid Laurier University Press. 2009. s. 257.

3.11 Náklady řízení

Procedura řešení sporů, počínaje zahájením konzultací, s sebou nese náklady pro všechny strany. S těmito náklady musí účastníci počítat. Nutno připomenout, že řízení před Panely, Odvolacím orgánem a služby Generálního ředitele jsou hrazeny z rozpočtu WTO. Do nákladů řízení se státům počítá právní pomoc, která obvykle tvoří značnou částku. Každý účastník sporu si náklady platí sám a tento názor byl podpořen ve sporu *US – 1916*.³⁵⁶ Ta se pohybuje v řádech stovek tisíc dolarů a to i v jednoduchých případech. Částky se u mezinárodních advokátních kanceláří pohybují v rozmezí 500 až 1000 dolarů za hodinu.³⁵⁷ Ve složitějších sporech částky dosahují i několika milionu dolarů.³⁵⁸ Proto každá země před zahájením řízení provádí kalkulaci nákladů a prospěchu z potenciálního úspěchu. Všeobecně platí pravidlo, že čím menší ekonomika, tím větší je citlivost země na výši nákladů řízení při hodnocení analýzy nákladů a výnosů. DSU vychází vstřícně rozvojovým a nejméně rozvinutým zemím (dále budou označovány jen jako "rozvojové země"). Článek 27 odst. 2 DSU přiznává rozvojovým zemím asistenci právního experta. Ten však nesmí poskytovat právní pomoc v rozsahu, který byl v rozporu s nestranností Sekretariátu. Důsledkem je, že tito právní experti nesmí poskytovat právní pomoc v pravém smyslu slova (hmotněprávní pomoc). Mohou pouze seznamovat strany s jejich procesními možnostmi a informovat o podmínkách řízení.

Pro potřeby rozvojových členských států bylo zřízeno Poradenské centrum pro právo WTO (dále jen "ACWL"). Cílem této mezinárodní organizace, která je na WTO nezávislá a jejímiž členy jsou některé státy WTO, je poskytovat právní pomoc rozvojovým členským státům při urovnávání sporů. Právní pomocí se myslí zejména poskytnutí stanoviska, příprava podání, zastupování při jednání před Panely a Odvolacím orgánem až po pomoc v průběhu implementační fáze. ACWL od svého vzniku poskytla pomoc ve 20 % všech zahájených řízení. Za rok 2009 poskytla 194

³⁵⁶ srov. *United States – Anti-Dumping Act of 1916*, WT/DS136/ARB, 22.6 Arbitration (vydána 24. února 2004), bod 5.76.

³⁵⁷ srov. Nordström, H.: *The cost of WTO litigation, legal aid and small claim procedures*. National Board Of Trade. Stockholm. 2006. s. 2.

³⁵⁸ Pozn. autora: např. u případu *Japan – Photographic Film*, WT/DS44/AB/R, Appellate Body Report (přijata 22. ledna 1999), srov. s. 1 tamtéž.

stanovisek.³⁵⁹ Sazby, které ACWL členským zemím účtuje, jsou v porovnání z výše uvedenými sazbami advokátních kanceláří nesrovnatelné. Pohybují se od 25 dolarů za hodinu u nejméně rozvinutých zemí do 200 dolarů za hodinu u některých rozvojových zemí.³⁶⁰ Zároveň je stanovena horní hranice, kolik si ACWL může v jednotlivých fázích řízení účtovat. Téměř polovina členských států WTO má přístup ke službám ACWL. Nejméně rozvinutým a rozvojovým zemím tak není kladena překážka v přístupu ke spravedlnosti. Řešení sporů je pro ně dostupné nejen právně, ale i fakticky.“

4. Srovnání systému řešení sporů ve WTO a NAFTA

Členské státy WTO mezi sebou v minulosti uzavíraly a nadále uzavírají mezinárodní smlouvy zakládající ekonomická uskupení různé míry integrace. Jde například o zóny volného obchodu a celní unie (regionálního a většinou multilaterálního charakteru) a vysoce integrované jednotné vnitřní trhy.³⁶¹ Státy se prostřednictvím smluvních vztahů, struktur a procedur řešení sporů snaží vytvořit předvídatelné a stabilní obchodní prostředí v určitém světovém regionu. V posledních desetiletích směřovala snaha především k vytváření postupů, které budou řešit spory efektivně a přispívat tak k širšímu respektování závazků vyplývajících z uzavřených smluv.

Aby bylo možno potvrdit v úvodu zmíněnou hypotézu, tato kapitola se zaměří na srovnání mechanismů řešení sporů užívaných v rámci WTO a NAFTA, analýzu institucionální a procesní roviny, podobnosti a odlišnosti obou systémů a rozbor konkrétních výhod a nevýhod pro strany sporu.

³⁵⁹ srov. *Report on Operations*. Advisory Centre on WTO Law. 2009. s. 6, nejvíce za celou svojí existenci.

³⁶⁰ srov. http://www.acwl.ch/e/dispute/dispute_e.aspx, [cit. 25. 10. 2009], existuje tabulka rozhodující o výši odměn za poskytnutou pomoc pro rozvojové státy.

³⁶¹ srov. například NAFTA; Smlouva o založení Karibského společenství (1973) – (Barbados, Jamaika, Guyana, Trinidad a Tobago), Bangkotská deklarace zakládající Sdružení národů jihovýchodní Asie – ASEAN (Myanmar, Singapur, Thajsko, Vietnam, Brunej, Filipíny, Indonésie, Kambodža, Laos, Malajsie).

ŘEŠENÍ SPORŮ VE WTO

Procedury řešení sporů NAFTA jsou rozděleny do šesti oddělených skupin: 1) mezivládní řešení sporů – podle kapitoly 20, 2) panely složené ze zástupců dvou smluvních států rozhodujících ve věcech antidumpingu a vyrovnávacích opatření podle kapitoly 19, 3) rozhodčí řízení a řešení sporů zahrnující specifické druhy konzultací podle kapitoly 11. týkající se investic, 4) užívání národních soudních orgánů pro spory ve věcech práv duševního vlastnictví a veřejných zakázek, 5) řešení sporů před sekretariátem³⁶² podle článku 14 a 15 Severoamerické dohody o environmentální spolupráci (dále jen "NAAEC")³⁶³ mezi soukromými subjekty a smluvním státem NAFTA a 6) užití rozhodčích panelů ve sporech o vynucování zákonodárství v oblasti životního prostředí podle části páté NAAEC.

Komparace se zaměří na řešení sporů mezi státy. Pro srovnání se neužijí kapitoly upravující řešení sporů, kterého se mohou jako strany sporu účastnit i soukromé subjekty ze smluvních států NAFTA. V proceduře podle DSU mohou vystupovat soukromé subjekty pouze v postavení *Amicus curiae*. Níže uvedené srovnání je tudíž provedeno mezi kapitolou 20 NAFTA a DSU.

NAFTA je smlouvou zakládající zónu volného obchodu podle článku XXIV GATT 1994. Smlouva byla uzavřena mezi Mexikem, USA a Kanadou za účelem posílení ekonomické spolupráce a mezinárodního obchodu se zbožím, službami a duševním vlastnictvím. Úzká spolupráce těchto smluvních států má zvýšit kvalitu života občanů, přispět k vyšší pracovněprávní ochraně, přinést větší pracovní příležitosti a vést k efektivnější ochraně životního prostředí. NAFTA vznikla na počátku roku 1994 a nahradila kanadsko-americkou dohodu o volném obchodu (dále jen "CUSFTA"), která vznikla v roce 1989.³⁶⁴

Řešení sporů je upraveno v 19 člancích 20. kapitoly. Tato kapitola se nachází v 7. části NAFTA, která nese název *Administrativní a institucionální ustanovení*.³⁶⁵ Není tak podrobná jako DSU. Kapitola 20 má svůj původ v 18. kapitole CUSFTA.

³⁶² Pozn. autora: jde o nový orgán zřízený na základě NAAEC (jak definována dále).

³⁶³ Pozn. autora: jde o tzv. *side agreement*, dohodu, která náleží do smluvního rámce založeného NAFTA.

³⁶⁴ srov. *Canada – United States Free Trade Agreement* (1989), dále srov. *World Trade Organization. Dispute Settlement Reports 2000*. Cambridge University Press. 2003. s. 3064 a dále srov. Trebilcock, M., Howse, R.: *The Regulation of international trade*. Third edition. Routledge. 2005. s. 147.

³⁶⁵ srov. H. Jackson, J.: *The world trading system: law and policy of international economic relations*. MIT Press. 1997. s. 134 - 135.

Ta upravovala tři stádia řízení: dvoustranné konzultace, přezkum komisí pro obchod a závazné rozhodčí řízení. Spory, které spadaly do oblasti upravené jak GATT 1947, tak CUSFTA, mohly být urovnány na kterémkoli v těchto fór. Záleželo pouze na úvaze žalobce. Pokud si žalobce fórum již zvolil, nemohl věc předložit na jiném fóru. Spor, který byl předložen v rámci GATT 1947, nebo jiné ZVO, nemohl být díky vylučovací klauzuli řešen podle CUSFTA.³⁶⁶

Kapitola 20 přiznává smluvním státům NAFTA právo předložit stížnost. Mohou tak učinit v případě, kdy očekávají podle ustanovení části druhé (obchod se zbožím – kromě přílohy 300-A), kapitoly šesté (obchod s elektřinou), části třetí (technické překážky obchodu), kapitoly dvanácté (příhraniční obchod se službami) nebo části 6 (duševní vlastnictví) NAFTA výhody a tyto výhody jsou jednáním jiného smluvního státu rušeny nebo zmenšeny.³⁶⁷

Dohody WTO i NAFTA obsahují obdobná ustanovení upravující obchod se zemědělskými plodinami, sanitární a fyto-sanitární opatření, technické překážky obchodu, obchod s textilem a se službami, investiční opatření se vztahem k obchodu a též obecné výjimky národní bezpečnosti.³⁶⁸ K přesahu smluv dochází i odkazem jedné smlouvy na druhou. V případě NAFTA a GATT 1947³⁶⁹ jde o mnoho ustanovení, která jsou do NAFTA inkorporována prostřednictvím odkazů na Dohody WTO. Např. článek III GATT 1947 o národním zacházení v kapitole třetí je obsažen ve článku 301 odst. 1 NAFTA, článek 309 odst. 1 NAFTA odkazuje na článek 11 GATT 1947 a na jejího nástupce, článek 2101 odst. 1 NAFTA odkazuje v kapitole 20. NAFTA na obecné výjimky článku XX GATT 1947. Nemusí jít vždy o odkaz. NAFTA obsahuje ustanovení stvrzující závazky vyplývající z členství ve WTO.

Článek 2005 odst. 1 umožňuje smluvním státům volnost výběru jurisdikce a stanoví:

„S výhradou odstavců 2, 3 a 4, spory týkající se jakékoliv záležitosti vyplývající z této dohody, Všeobecné dohody o clech a obchodu, jakékoliv dohody sjednané na jejich

³⁶⁶ Pozn. autora: článek 1801 CUSFTA, který upravuje výběr fóra, se projevil i u článku 2005 NAFTA, dále srov. *World Trade Organization. Dispute Settlement Reports 2000*. Cambridge University Press. 2003. s. 3065.

³⁶⁷ Pozn. autora: Existují také další opatření, která jsou stanovená ve článku 2101 NAFTA, tzv. obecnou výjimkou.

³⁶⁸ srov. článek 2012 NAFTA a článek XI GATT 1994.

³⁶⁹ Pozn. autora: GATT 1947 je součástí GATT 1994 bez Protokolu o prozatímním provádění.

základě, nebo jakékoliv nástupnické dohody (GATT), mohou být urovnány na jakémkoliv fóru podle uvážení žalující strany.“

Jsou stanoveny 3 výjimky, které omezují výběr fóra ve prospěch NAFTA:

1. Spor se bude řešit v rámci NAFTA, pokud o to požádá třetí smluvní stát NAFTA.
2. Pokud se spor týká environmentálních dohod a jestliže to žalovaný stát žádá, spor se urovná prostřednictvím NAFTA.
3. Pokud se spor týká sanitárních a fytosanitárních opatření, nebo environmentálních, ochranných, nebo zdravotních standardů a jestliže to žalovaný stát žádá, smluvní státy NAFTA jsou povinny takový spor urovnat prostřednictvím NAFTA.³⁷⁰

Pokud stát zahájí řízení podle kapitoly 20 NAFTA, nebo podle DSU a druhá strana sporu nevznese proti řízení žádnou námitku,³⁷¹ řízení před vybraným fórem nadále vylučuje užití jiného fóra.³⁷² Platí zde však výjimka z výjimky. V případě, že jde o spory, jejichž předmět se dotýká smluv, opatření a standardů, které jsou uvedeny v druhé a třetí výjimce, lze zahájit řízení i v rámci NAFTA, přestože již probíhá řízení podle jiné smlouvy.

Výjimkami a principem vyloučení se omezuje forum shopping. Smluvní státy jsou povinny určité druhy sporů urovnávat pouze podle NAFTA. Možnost, která je dána státům, jež se účastní na obou smluvních rámcích, dává prostor pro potvrzení, nebo vyvrácení hypotézy této rigorózní práce. Jde v podstatě o zodpovězení otázky: Pokud dojde ke kolizi jurisdikcí obou systémů, která z nich je obecně vhodnější pro řešení sporů?

³⁷⁰ srov. článek 2005 odst. 2 až odst. 4 tamtéž.

³⁷¹ Pozn. autora: jde o obecnou výjimku stanovenou ve článku 2101 NAFTA.

³⁷² srov. článek 2005 odst. 6 tamtéž.

4.1 *Institucionální rovina*

Komparace postupů při řešení sporů v rámci WTO a NAFTA odkrývá institucionální strukturu a různou míru složitosti obou systémů. Institucionální rovina řešení sporů ve WTO byla podrobněji vysvětlena v kapitole druhé. Řešení sporů zajišťuje DSB, Panely Odvolací orgán, Generální ředitel a Sekretariát,³⁷³ v případě NAFTA tak činí tři instituce: Komise pro volný obchod (dále jen "Komise"), Sekretariát NAFTA a rozhodčí panely NAFTA.

Komise má za úkol dohlížet na mnohé aspekty správného fungování NAFTA jako celku. Prostřednictvím konzultací řeší spory ohledně interpretace a aplikace smlouvy.³⁷⁴ Je složena ze zástupců vlád smluvních států. Kanadu reprezentuje ministr pro mezinárodní obchod, USA a Mexiko jsou zastoupeny ministry obchodu. Komise se schází minimálně jedenkrát ročně a rozhoduje konsensem.

Sekretariát NAFTA je odpovědný za administrativní podporu Komise, výborů a panelů NAFTA pro řešení sporů. V každé smluvní zemi má svoji pobočku.³⁷⁵

Panely NAFTA jsou orgány, které jsou ustavovány ad hoc k jednotlivým sporům. Jsou tvořeny pěti členy, kteří mají být vybíráni ze seznamu osob navržených všemi třemi smluvními státy. Tyto osoby mají odbornou kvalifikaci v právu a mezinárodním obchodu.

4.2 *Procesní rovina*

Pokud se členský stát WTO domnívá, že výhody vyplývající z Dohod WTO byly zrušeny nebo zmenšeny, může požádat o zahájení konzultací se členem WTO, kterého v dané věci považuje za viníka. Žalobce zahájení konzultací oznámí DSB.³⁷⁶ Pokud smluvní stát NAFTA považuje opatření, která jiný smluvní stát zavádí,

³⁷³ Pozn. autora: ale i další subjekty – rozhodci, expertní přezkumné skupiny.

³⁷⁴ srov. Hufbauer G., J. Schott J.: *NAFTA revisited: achievements and challenge*. Institute for International Economics. 2005. s. 214, pozn.: konzultace tohoto typu mají politický charakter.

³⁷⁵ srov. článek 2001, 2002 NAFTA.

³⁷⁶ srov. článek 4 odst. 2, 3 DSU.

za jakkoliv narušující fungování NAFTA, může po narušiteli požadovat konzultace.³⁷⁷ Konzultace jsou fakultativní a poskytují příležitost využít méně formální způsob, jak spor urovnat. Přesto se v praxi NAFTA klade větší důraz právě na konzultační fázi.³⁷⁸ DSU u konzultací preferuje dosažení vzájemně přijatelného řešení.³⁷⁹ Pokud strany sporu takového řešení nedosáhnou, mohou stále využít jiné, alternativní způsoby, jak spor urovnat. Jak již bylo zmíněno výše, Generální ředitel může ex offo nabídnout dobré služby, smírčí a zprostředkovací řízení.³⁸⁰

4.2.1 Konzultační fáze

Prvním stádiem je podle NAFTA fakultativní užití konzultací. Strany sporu mají učinit jakýkoliv pokus, aby dospěly k vzájemně přijatelnému řešení. Strany si mají navzájem předat dostatek informací o právech, která byla porušena, obě mají nakládat s důvěrnými informacemi se stejnou péčí a nemají přijímat řešení, která negativně ovlivní další smluvní stát.³⁸¹

Na rozdíl od konzultací, dobré služby jsou obligatorní součástí procedury a vyžadují dodatečnou konzultaci před Komisí, to i v případě, že prvotní dvoustranná jednání skončila bezvýsledně.³⁸² Komise je svolána do 10 dnů od obdržení žádosti a pokusí se přispět k urovnání sporu.³⁸³ Má pravomoc požadovat informace a podklady, konzultovat věc s experty, ustavovat pracovní nebo expertní skupiny. Může také nabídnout smírčí a zprostředkovací řízení nebo i jiné způsoby urovnávání sporů nebo může vydávat doporučení.³⁸⁴

Není-li Komise úspěšná ve lhůtě 30 dnů od zahájení řízení, nebo v době, kterou

³⁷⁷ srov. článek 2006 odst. 1 NAFTA.

³⁷⁸ srov. Hufbauer G., J. Schott J.: *NAFTA revisited: achievements and challenge*. Institute for International Economics. 2005. s. 218.

³⁷⁹ srov. článek 3 odst. 7 DSU.

³⁸⁰ Pozn. autora: Tyto způsoby řešení sporů mohou být zahájeny kdykoliv v průběhu sporu.

³⁸¹ srov. článek 2006 odst. 5 NAFTA.

³⁸² srov. článek 2007 odst. 1 tamtéž.

³⁸³ srov. článek 2001 odst. 2 tamtéž.

³⁸⁴ srov. článek 2007 odst. 5 tamtéž.

si strany dohodly, může kterákoliv strana požádat Komisi o ustavení panelu NAFTA.³⁸⁵ Dvoufázovost konzultací poskytuje větší příležitost ke zvážení možných způsobů řešení a může tak předejít panelovému řízení.

4.2.2 Panelová procedura

Na žádost kterékoliv strany sporu Komise ustaví panel.³⁸⁶ Přestože úkoly panelu NAFTA jsou velice podobné Panelům ve WTO, smluvní státy nazývají panel NAFTA rozhodčím panelem. Toto pojmenování může být vykládáno jako zájem států, aby panelová fáze měla podobu rozhodčího řízení. Prvním krokem k ustavení panelů v obou režimech je zvolení obsazení.

Ve WTO se Panely skládají, jak bylo podrobně popsáno v kapitole druhé, ze 3 nestranných jednotlivců, výjimečně až 5 osob, které jsou vybírány převážně s ohledem na svoji zkušenost a kvalifikaci. Sekretariát spravuje Seznam a na jeho základě nominuje osoby na členy Panelů. Pokud však nejsou členové Panelu do 20 dnů vybráni, Generální ředitel společně s předsedou příslušné rady či výboru provedou konečný výběr.³⁸⁷

NAFTA uvádí, že panel je obsazen pěti členy. Ti budou ze seznamu vybráni stranami sporu. Tento seznam měl být přijat na základě dohody všech stran, nicméně k jeho přijetí stále nedošlo. Jména osob jsou na seznamu vedena po dobu tří let.³⁸⁸ Pokud jsou ve sporu pouze dva státy NAFTA, musí se nejprve dohodnout na předsedovi panelu. Činí tak do 15 dnů od podání žádosti o ustavení panelu. Pokud se neshodnou, strana určená losem vybere osobu předsedy do 5 dnů. Předseda nesmí být státním příslušníkem této strany.³⁸⁹ Do 15 dnů od výběru předsedy musí každá ze stran vybrat dva členy panelu, kteří jsou státními příslušníky protistrany. Jestliže například žalovaný nevybere členy panelu, přistoupí se k losu. Losem budou ze seznamu vybráni členové

³⁸⁵ srov. článek 2008 odst. 1, 2 tamtéž, děje se tak písemnou formou.

³⁸⁶ srov. článek 2008 NAFTA.

³⁸⁷ srov. článek 8 odst. 7 DSU.

³⁸⁸ srov. článek 2009 odst. 1 NAFTA.

³⁸⁹ srov. článek 2011 odst. 1, písm. a-b tamtéž.

panelu NAFTA, kteří mají občanství žalobce.³⁹⁰ Pokud se sporu účastní všechny smluvní státy NAFTA, postup vybírání členů panelů je téměř totožný, jen s tím rozdílem, že strana, proti které je podána žaloba, musí vybrat dva členy panelu, kteří jsou občany žalujících států.³⁹¹ Žalobci posléze vyberou dva členy (každý jednoho) panelu žalovaného. Nedojde-li k výběru, přistoupí se k losu.³⁹² Na rozdíl od Panelů WTO, do kterých se vybírají osoby podle různorodých kritérií (akademické znalosti či zkušenosti z praxe) a reprezentující z různé světové regiony, osoby, které jsou jmenovány členy panelu NAFTA, jsou občany smluvních států NAFTA. NAFTA umožňuje stranám sporu dohodnout si pravidla řízení pro panelovou proceduru.³⁹³ Největším současným problémem řešení sporů podle kapitoly 20 je skutečnost, že nebyl přijat seznam na základě kterého by se vybírali členové panelů. To způsobuje zásadní překážku v užívání procedury. Pokud není shoda obou stran na užití kapitoly 20, nedojde k užití panelové procedury, protože panel může být ustaven až na základě dvoustranné nebo třístranné dohody (budou-li se účastnit sporu všechny tři státy NAFTA) o obsazení panelu.

Panel WTO po svém ustavení provádí vyšetřování na základě vymezeného předmětu řízení. Zjišťuje informace a konzultuje celou záležitost alespoň dvakrát se stranami sporu.³⁹⁴

Jakmile jsou členové panelu NAFTA vybráni, obdrží písemná podání a následně i ústní svědectví obou stran. Panely zjišťují relevantní skutečnosti obdobně, jak tomu je v případě Panelů WTO. Navíc na žádost kterékoliv strany anebo z vlastní iniciativy může požadovat informace od odborníků za podmínky, že strany sporu s jeho postupem a podmínkami souhlasí.³⁹⁵

Panel WTO přezkoumává písemná podání a ústní svědectví stran, a pokud uváží za vhodné, seznámí se stanovisky třetích osob, které mají postavení *Amicus curiae*. Poté

³⁹⁰ srov. odst. 1, písm. c tamtéž.

³⁹¹ srov. odst. 2, písm. a-c tamtéž.

³⁹² srov. písm. d tamtéž.

³⁹³ srov. článek 2012 odst. 1-5.

³⁹⁴ srov. článek 12, 13, dodatek 4, článek 12 odst. 9 a článek 12 odst. 8 DSU.

³⁹⁵ srov. článek 2014 NAFTA, dále srov. M. Abbott, F.: *Law and Policy of Regional Integration: The NAFTA and Western Hemispheric Integration in the World Trade Organization System*. Wolters Kluwer Law & Business. 1995. s. 101, dále srov. článek 2015 NAFTA.

vydá zatímní zprávu a předá ji stranám sporu k vyjádření.³⁹⁶ Následně Panel vydá závěrečnou zprávu, rozešle ji členům WTO a předloží ji DSB. Pokud žádná ze stran nepodá proti zprávě odvolání, DSB zprávu přijme ve lhůtě 60 dnů od jejího vydání. Pokud se však kterákoliv ze stran proti zprávě odvolá, řízení dále pokračuje před Odvolacím orgánem. Ten přezkoumává pouze právní otázky a je povinen vydat zprávu do 60, nejpozději však do 90 dnů. DSB je povinen do 30 dnů přijmout zprávu Odvolacího orgánu (nebo Panelu v rozsahu, který nebyl namítán).³⁹⁷

Řízení před rozhodčími panely není v kapitole 20 upraveno. Na základě článku 2012 NAFTA Komise přijala modelová pravidla řízení, která se užití, jestliže se strany sporu nedohodnou na vlastním procesním postupu. Pokud jde o zprávy panelů, kapitola 20 upravuje požadavky na jejich obsah. Na základě informací poskytnutých stranami sporu a externími odborníky, panel NAFTA vydá první zprávu (dále jen "Předběžná zpráva") do 90 dnů ode dne svého ustavení. Předběžná zpráva má obsahovat skutkové okolnosti, určení, zda opatření, o které se vede spor, nebo ruší výhody přiznané NAFTA, zda projednávaná věc spadá do jurisdikce panelu a poskytuje doporučení jak spor urovnat.³⁹⁸ Stranám sporu je dána možnost předložit písemná stanoviska k Předběžné zprávě do dvou týdnů ode dne jejího vydání. Na základě těchto stanovisek si panel může dodatečně vyžádat vyjádření některé ze stran sporu, provést další vyšetření, nebo zprávu znovu uvážit. Ve lhůtě 30 dnů od vydání Předběžné zprávy přijme panel závěrečnou zprávu.³⁹⁹ Není-li závěrečná zpráva přijata jednomyslně, členové panelu, kteří se zprávou nesouhlasí, mohou vydat separátní votum.⁴⁰⁰ Obě zprávy i separátní vota jsou vydána panelem jako celkem. Hlasování panelu při přijímání zpráv i separátní vota jsou zcela anonymní.⁴⁰¹ NAFTA nepřiznává stranám sporu proti zprávě žádný opravný prostředek.

Zde lze vidět prvek charakteristický pro rozhodčí řízení, kdy strany mohou dohodou ovlivňovat procesní pravidla – např. lhůtu či postup v řízení. Po obdržení

³⁹⁶ srov. článek 15, 10 odst. 2, článek 9 odst. 2 DSU.

³⁹⁷ srov. článek 16, 17 tamtéž.

³⁹⁸ srov. článek 2016 odst. 2 NAFTA.

³⁹⁹ srov. článek 2016 odst. 4-5, 2017 odst. 1 tamtéž.

⁴⁰⁰ srov. článek odst. 3 tamtéž, podle vyznění článku, zpráva se bude přijímat většinou hlasů.

⁴⁰¹ srov. článek 2017 odst. 2 tamtéž.

závěrečné zprávy panelu NAFTA s ní strany sporu povinně souhlasí.⁴⁰² Svůj souhlas musí oznámit sekretariátu NAFTA.

Omezené zásahy orgánů NAFTA do určení konečného řešení se odráží také v postupu následujícím po vydání zprávy. Strany sporu jsou povinny dohodnout se na vzájemně přijatelném řešení. Dochází tak k hledání řešení prostřednictvím diplomatických kanálů. Podkladem pro tato jednání je závěrečná zpráva. Tím se liší procedura DSU. Závěrečné zprávy orgánu WTO často samy obsahují doporučení a návrhy jak zamezit porušování Dohod WTO. Pokud je neobsahují, záleží na uvážení žalovaného, jak zprávu provede.⁴⁰³

4.2.3 Implementace rozhodnutí

Implementační fáze ve WTO následuje bezprostředně po přijetí závěrečné zprávy. Na jednání DSB, které se koná do 30 dnů po přijetí zprávy, žalovaný oznámí způsob, kterým chce docílit její provedení.⁴⁰⁴ Pokud není možné vyhovět ihned, je stanovena RPT, ve které má žalovaný tak učinit.⁴⁰⁵ WTO ponechává odpovědnost za vynucování a implementaci přijatých zpráv na DSB.

V případě, že ve WTO nedojde k implementaci zprávy, žalobce jedná s žalovaným o vzájemně přijatelném vyrovnání.⁴⁰⁶ Nedosáhnou-li strany dohody o vyrovnání do 20 dnů po vypršení RPT, může žalobce požádat DSB o autorizaci SCO. ⁴⁰⁷ DSB by měl žádosti vyhovět do 30 dnů od vypršení RPT.⁴⁰⁸ Pokud žalovaný namítá rozsah autorizovaných SCO, může žádat arbitráž.⁴⁰⁹ Na základě žádosti

⁴⁰² srov. článek 2018 odst. 1 tamtéž.

⁴⁰³ Pozn. autora: Pokud se neshodnou na nepřijetí zprávy – tzv. negativní konsensus.

⁴⁰⁴ srov. článek 21 DSU.

⁴⁰⁵ srov. tamtéž.

⁴⁰⁶ Pozn. autora: vyrovnání ze strany žalovaného je dobrovolné a má být poskytnuto v souladu s Dohodami WTO.

⁴⁰⁷ srov. tamtéž.

⁴⁰⁸ srov. odst. 6 tamtéž.

⁴⁰⁹ srov. tamtéž, arbitráž je vedena Panelem, který původně spor rozhodoval, nebo rozhodcem jmenovaným Generálním ředitelem.

stěžovatele (žalovaného) DSB schválí užití SCOO na úrovni určené rozhodcem.⁴¹⁰ Aplikace SCOO může být schválena nejen v oblasti obchodu, která byla předmětem sporu, ale též v jiných oblastech v rámci stejné Dohody WTO. K aplikaci SCOO může dojít i podle jiných Dohod WTO, pokud aplikace SCOO v dotčené oblasti není možná nebo efektivní.⁴¹¹

DSU uvádí, že vyrovnání a užití SCOO je pouze dočasným řešením. Žalovaný má přednostně provést přijatou zprávu a uvést dotčená obchodních opatření do souladu s Dohodami WTO.⁴¹²

Článek 2018 NAFTA uvádí, že řešením je na prvním místě odstranění či neimplementace opatření, která byla ve zprávě označena za v rozporu s NAFTA. Pokud se strany sporu neshodnou na řešení, má přijít na řadu kompenzace. Pokud se žalovaný s žalobcem nedohodl na vzájemně přijatelném řešení podle článku 2018 odst. 1 NAFTA ve lhůtě 30 dnů od doručení závěrečné zprávy, může žalobce žalovanému pozastavit výhody se stejným účinkem do doby, dokud nebude dosaženo trvalého řešení.⁴¹³

Panely ani sekretariát NAFTA nedisponují pravomocí dohledu nad implementací doporučení obsažených ve vydaných zprávách. NAFTA postrádá lhůtu podobnou RPT pro implementaci řešení, poskytuje jen pořádkovou lhůtu v délce 30 dnů. Cílem této lhůty je přimět obě strany společně jednat a dospět k oboustranně přijatelnému řešení. NAFTA ukládá žalovanému povinnost jednat v dobré víře. Protože odvetná opatření nejsou výhodná ani pro jednu ze stran, nedává podle NAFTA žádný smysl taková opatření užívat, pokud ani v průběhu pořádkové lhůty nedošlo k implementaci řešení žalovaným, který jedná v dobré víře.

Pokud se žalovanému nepodaří doporučení realizovat, ani neprokáže svoji dobrou víru, žalobce může suspendovat koncese ve stejné oblasti obchodu, kterého se spor před panelem NAFTA týkal. Suspendaci provádí bez potřeby jakékoliv autorizace ze strany orgánů NAFTA. Pokud by toto opatření nebylo praktické nebo

⁴¹⁰ srov. odst. 7 tamtéž.

⁴¹¹ srov. odst. 3 tamtéž.

⁴¹² srov. článek 22 odst. 1 tamtéž.

⁴¹³ srov. článek 2019 odst. 1 NAFTA.

účinné, může pozastavit výhody u jiných oblastí obchodu.⁴¹⁴ NAFTA shodně s DSU umožňuje užít odvetná opatření i v jiných oblastech, než které se sporem souvisí. Pokyny smluvním stranám NAFTA neuvádí žádné další podrobnosti. Pokud se kterékoliv straně sporu zdá, že rozsah výhod, jež byly suspendovány, je ve zřejmém nepoměru, má právo požádat Komisi o ustavení panelu. Ten určí, zda je míra suspendace oprávněná.⁴¹⁵ Panel vydá závěrečnou zprávu do 60 dnů a žalobce je jí při suspendaci vázán.⁴¹⁶

NAFTA neposkytuje žádná další vodítka. Pouze doporučuje využít diplomatického jednání, pokud není spor do té doby vyřešen. Řízení podle NAFTA tak, jak je zde popsáno, má mnoho podobností se starší, diplomaticko-vyjednávací procedurou GATT 1947.

4.3 Shrnutí společných prvků

Na základě této analýzy je možné shrnout podobnosti úprav. Oba mechanismy se řídí procesními ustanoveními, která jsou ovlivněna desetiletími užívání GATT 1947.⁴¹⁷ NAFTA i DSU upravují vydávání autoritativních rozhodnutí a nabízí způsoby jejich vynucení. Oba se tak odlišují od pouhého diplomatického vyjednávání politických dohod (ač u NAFTA je tento rys o poznání slabší) a jsou charakteristické mezivládní procedurou. Účastníkem sporů podle DSU i kapitoly 20 NAFTA mohou být pouze státy. Uznává se možnost stran konzultovat záležitosti týkající se sporu se zájmovými skupinami v průběhu řízení. Pouze smluvní státy mohou předkládat vyjádření. Ustanovení NAFTA jsou obdobná ustanovením GATT 1994. Smluvní státy NAFTA

⁴¹⁴ srov. článek 2019 odst. 2, písm. b tamtéž.

⁴¹⁵ srov. tamtéž.

⁴¹⁶ Pozn. autora: strany se mohou domluvit na jiné délce lhůty.

⁴¹⁷ Pozn. autora: GATT 1947 byla inspirací při přípravě kapitoly 18 CUSFTA a následně CUSFTA byla vzorem pro kapitolu 20 NAFTA, dále srov. *Dispute settlement Reports 2000*. World trade organization. Cambridge University Press. 2003. s. 3065.

se tak mohou domáhat plnění povinností ukládaných na základě GATT 1994 nebo NAFTA.⁴¹⁸

Panelová procedura podle obou smluv je velice podobná. Strany předkládají svá tvrzení v písemné i ústní formě. Jednání panelů jsou důvěrná, i proto, aby členové panelů nebyli vystaveni vnějším vlivům a tlakům. Oba panely vydávají závěrečné zprávy. Pokud jde o sankce v případě nedostatečné implementace rozhodnutí, DSU i NAFTA umožňují dobrovolnou kompenzaci i možnost suspendace koncesí.

4.4 Shrnutí odlišných prvků

DSU a kapitola 20 NAFTA se od sebe v mnohém liší. Oba mechanismy jsou rozdílné zejména ve způsobu fungování. DSB je orgánem WTO, který spolu se Sekretariátem provádí administraci systému. Mezi nejpodstatnější pravomoci DSB patří přijímání zpráv, které se tak stávají závaznými. V případě NAFTA je tím orgánem Komise a Sekretariát NAFTA. Komise postrádá pravomoc přijímat zprávy. DSU stanovuje konzultace jako povinnou část procedury. Pokud jsou bezvýsledné, může žalobce žádat DSB o ustavení Panelu. Kapitola 20 NAFTA uvádí užití konzultací pouze jako možnost. Stranám sporu obligatorně ukládá konzultace s Komisí, která poskytne dobré služby. Pokud se s pomocí Komise nepodaří dosáhnout urovnání sporu, kterákoliv ze stran může požádat o ustavení panelu. Panely NAFTA jsou obsazeny 5 členy na rozdíl od DSU, podle kterého mají Panely 3 členy, ve složitějších případech jich může být až 5. Kapitola 20 umožňuje zapojení státních příslušníků smluvních států NAFTA v rámci rozhodčích panelů. DSU naproti tomu neumožňuje, aby spory byly rozhodovány státními příslušníky stran sporu.⁴¹⁹

Sekretariát je podle DSU primárně odpovědný za výběr členů Panelů. NAFTA přenechává výběr členů na stranách sporu. V obou případech může dojít k významným zpožděním ve výběru členů, protože strany sporu mohou svým nesouhlasem nebo pasivitou ve výběru celou proceduru podstatně zpomalit. Lze dovodit, že metody výběru

⁴¹⁸ srov. Palmetter, D., C. Mavroidis, P.: *Dispute settlement in the World Trade Organization: practice and procedure*. Cambridge University Press. 2004. s. 53.

⁴¹⁹ Pozn. autora: výjimkou je Odvolací orgán, přezkoumává pouze právní otázky.

členů podle kapitoly 20 a DSU se od sebe odlišují. NAFTA upravuje reverzní výběr – nejprve dojde k dohodě na osobě předsedy a posléze se přistupuje k výběru dvou státních příslušníků protistrany. DSU stanoví, že výběr členů Panelů provádí zásadně Sekretariát a strany sporu jeho složení odsouhlasí.⁴²⁰

Zřejmě nejvýraznějším rozdílem mezi kapitolou 20 a DSU je skutečnost, že pouze DSU přiznává opravný prostředek proti vydané zprávě. Odvolací orgán má za úkol přezkoumat zprávu po právní stránce.

Řízení mají odlišná časová rozpětí mezi zahájením až do okamžiku vydání závěrečné zprávy. Standardní délka řízení podle DSU je 6 měsíců, maximálně však 9 měsíců, bez zahrnutí lhůty šedesáti dnů pro přijetí zprávy. S odvolacím řízením se může doba řízení prodloužit na 15 měsíců.⁴²¹ Než mohou být aplikována sankční opatření, může uplynout až 16 měsíců od zahájení řízení. NAFTA panelu poskytuje dobu max. 12 měsíců, ale celková doba řízení se může, na základě dohody stran, lišit. K tomu je nutno připočítat 30denní pořádkovou lhůtu na hledání vzájemně přijatelného řešení.

NAFTA podněcuje strany sporu k užití dobrých služeb, smířčího řízení a mediace za účelem dosažení vzájemně přijatelného řešení sporu přátelským způsobem. DSU v tomto smyslu jde dále a stanoví, že dobré služby, smířčí řízení a mediace mohou být zahájeny na návrh kterékoliv strany, ve kterékoliv fázi řízení a dokonce i tehdy, kdy strany již dospěly k řešení.

Oba systémy se liší ve způsobu přijímání a implementaci zpráv. Podle DSU je DSB jediným orgánem, který přijímá zprávy. Proto strany sporu až na výjimku – díky pravidlu negativního konsensu, nemohou přijetí závěrečné zprávy blokovat. NAFTA ukládá oběma stranám povinnost závěrečnou zprávu přijmout, takže nepřijetí nepřipadá vůbec v úvahu. Zpráva panelu však není na druhou stranu závazná a slouží jako podklad pro následná jednání. Strany mohou dospět k řešení odlišnému od toho, ke kterému se panel ve svém doporučení přiklonil. Odvolací orgán rozhoduje o rozporu obchodních

⁴²⁰ Pozn. autora: oba systémy upravují odlišné bezpečnostní pojistky pro případ, že dojde k obstrukcím od kterékoliv strany sporu.

⁴²¹ Pozn. autora: s odvolacím řízením trvá 3 měsíce + 30 dní pro přijetí závěrečné zprávy Odvolacím orgánem.

opatření s příslušnou Dohodou WTO a za jistých podmínek poskytuje doporučení, jak tento rozpor odstranit.⁴²²

DSU uvádí, že nedochází-li k implementaci zprávy, mohou se obě strany sporu dohodnout na vyrovnání. Pokud k ní nedochází, může žalobce se souhlasem DSB užít odvetná opatření. Člen WTO, vůči kterému odvetná opatření směřují, může iniciovat rozhodčí řízení, které přezkoumá jejich přiměřenost. Kapitola 20 neupravuje odvolací řízení a tudíž je implementace stádiem, které bezprostředně navazuje na panelovou proceduru. Strany se pokouší nalézt řešení na základě doporučení panelu. Pokud nedojde k odstranění namítaných opatření nebo k jejich uvedení do souladu s NAFTA, může přijít na řadu kompenzace nebo odvetná opatření. Úspěšný žalobce může užít odvetná opatření vůči žalovanému bez potřeby jejich autorizace. V DSU je jejich užití podmíněno autorizací ze strany DSB.

Dalším, velice podstatným rozdílem je odlišné zacházení s nejméně rozvinutými zeměmi ve všech fázích řízení.⁴²³ DSU přiznává preferenční zacházení vůči méně rozvinutým zemím, zejména pokud je jednou ze stran řízení některá z vyspělých zemí. NAFTA naopak žádné preferenční zacházení neobsahuje.

Míra politického vlivu působícího na fungování obou systémů je další podstatnou odlišností. V DSU se projevuje viditelná snaha omezit politický vliv na průběh řízení, např. pomocí negativního konsensu a také možností odvolání. Kapitola 20 připouští mnohem více politických intervencí, prakticky kdykoliv v průběhu řízení: možnost států dohodnout si vlastní postup v panelové proceduře, upravit délku lhůt, nezávaznost vydané zprávy a absence dohledu nad implementací.

4.5 Konkrétní výhody a nevýhody pro strany sporu v obou systémech

Skutečnost, že smluvní státy NAFTA jsou zároveň členskými státy WTO, umožňuje vznik omezenému okruhu situací (na začátku kapitoly byl vymezen), kdy

⁴²² Změnou národní právní úpravy.

⁴²³ srov. článek 24 odst. 1 DSU.

si v případných sporech budou moci zvolit, na kterém fóru se pokusí svůj spor urovnat. Rozhodnutí, který z právních režimů si státy zvolí, je právním a politickým rozhodnutím, které plně zohlední výhody i nevýhody, jenž oba systémy žalobci i žalovanému poskytují. Žalující státy se proto rozhodují již s částečnou znalostí své výchozí pozice (a to i s ohledem na existující judikaturu orgánů řešení sporů) a možného výsledku řízení. Aby bylo srovnání těchto systémů plnohodnotné, nepostačí se pouze zabývat strukturou jejich institucí a srovnáním obou mechanismů, ale také konkrétními důsledky pro strany sporu v jeho jednotlivých fázích.

Konkrétní výhody stran sporu jsou ilustrovány na případu, kdy žalující stát je úspěšný, nebo bude úspěšný a žalovaný stát neúspěšný. Pokud je žalující stát v obou režimech neúspěšný, namítané opatření zůstává nedotčeno. Je nutno připomenout, že žádnou z výhod a nevýhod není možné chápat absolutně.

4.5.1 Úspěšný žalobce

Výhody WTO

DSU zakládá velmi propracovaný systém, který posiluje postavení úspěšného žalobce již tak upevněné důvěrou panující v rámci WTO. Nárok žalobce na odstranění obchodních opatření je uznán přijatou zprávou Panelu a v případě odvolání i přijetím potvrzující zprávy Odvolacího orgánu. Žalobce má, na rozdíl od protistrany, v případě dalšího diplomatického vyjednávání jednoznačně silnější vyjednávací pozici. Diplomatský tlak, kombinovaný se systémem založeným na jasných pravidlech, poskytuje žalobci příležitost dosáhnout zadostiučinění. Přestože peněžní vyrovnání může být v mnoha případech relativně malá částka, jak se již stalo ve sporech *EC – Bananas*⁴²⁴ a *EC – Hormones*,⁴²⁵ z diplomatického hlediska mají dohody o vyrovnání silný politický podtext s minimálním dopadem na vzájemný obchod. Je nutné

⁴²⁴ srov. *European Communities – Regime for The Importation, Sale and Distribution of Bananas*, WT/DS27/AB/R, Appellate Body Report (přijata 9. září 1997).

⁴²⁵ srov. *European Communities – Measures Affecting Meat and Meat Products*, WT/DS26/AB/R, Appellate Body Report (přijata 16. ledna 1998).

podotknout, že zatímco politické napětí v případě sporu o banány a hovězí maso trvalo, kompenzační částky byly nízké.

Úspěšný žalobce rovněž disponuje možnostmi, jak dosáhnout kompenzace. Pokud není praktické nebo účinné provést kompenzaci odvetným opatřením vůči stejnému sektoru hospodářství, ve kterém byl žalobce postižen, článek 22 odst. 3 DSU poskytuje již výše zmíněnou možnost křížového opatření, jde tedy o zavedení odvetných opatření proti jiným oblastem hospodářství žalovaného podle stejné Dohody WTO, nebo dokonce podle jiné Dohody WTO.

DSU má *nivelizační účinek*. Ten pomáhá členům s relativně slabší pozicí v mezinárodním systému, vynutit si od členů s mnohem větším ekonomickým vlivem a silnějším postavením uvedení obchodních politik do souladu s přijatými zprávami. Žalobce, zejména pokud jde o rozvojovou zemi, se může v menší míře obávat toho, že by protistrana zprávu neprovedla. Příkladem může být již mnohokrát zmíněný spor *U.S. – Shrimp*, ve kterém USA čelily stížnostem skupiny rozvojových zemí.⁴²⁶ USA vyhověly a přijatou zprávu provedly. Pokud by se tentýž spor řešil prostřednictvím GATT 1947, USA by pravděpodobně přijetí zprávy blokovaly (jak bylo již výše popsáno, pro přijetí zprávy byl nutný konsensus obou stran sporu). Podle pravidel DSU mají úspěšní žalobci jistotu přijetí zprávy, pokud její přijetí sami k vlastní újmě nezablokují. Žalobce svojí žalobou vytváří precedent ve věci výkladu určitých ustanovení Dohod WTO, neboť je schopen napadnout široce užívanou obchodní praxi tím, že ji orgán WTO shledá v rozporu se závazky být u jediného konkrétního člena. Spor *Canada – Certain Measures Concerning Periodicals*⁴²⁷ může být v tomto ohledu vhodným příkladem. USA napadly Kanadou zavedená dovozní opatření,⁴²⁸ vztahující se na prodej dovážených periodik. Odvolací orgán shledal tato opatření diskriminačními. Uvedený případ je dnes chápán jako precedent, který umožnil jednodušší vstup na celosvětový trh tištěných periodik. Také spor *Canada – Term of Patent Protection*⁴²⁹ byl dalším případem, v němž USA přispěly ke vzniku precedentu v oblasti ochrany průmyslového vlastnictví. V tomto případě předloženém

⁴²⁶ srov. *United States – Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products*, WT/DS58/AB/R, Appellate Body Report (přijata 6. listopadu 1998).

⁴²⁷ srov. *Canada – Certain Measures Concerning Periodicals*, WT/DS31/R, Panel Report (přijata 30. července 1997).

⁴²⁸ Pozn. autora: šlo o uložení zvláštní daně.

⁴²⁹ srov. *Canada – Term of Patent Protection*, WT/DS170/AB/R, Appellate Body Report (přijata 18. srpna 1999).

USA, Odvolací orgán shledal kanadský patentový zákon v rozporu s TRIPS. Kanadský zákon poskytoval pro patenty 17letou ochranu, zatímco TRIPS přiznává 20leté minimum. Rozhodnutí případu vedlo ke zrušení opatření ze strany Kanady a ke vzniku mezinárodního precedentu.

Výhody NAFTA

Výhodou NAFTA zůstávají méně podrobná pravidla. Obě strany sporu, a zejména žalobce, mohou užít diplomatické prostředky a nalézt řešení sporu rychleji, než kdyby byla pravidla vyčerpávajícím způsobem zakotvena. Důležitou roli hraje Komise, která po konzultacích obligatorně poskytuje dobré služby. DSU upravuje pouze fakultativní užití Generálního ředitele při dobrých službách, smířcím nebo zprostředkovacím řízení. Pokud panel NAFTA rozhodne, která strana ve sporu je v právu, neexistují žádná zpoždění s odvolacím řízením, protože na panelovou proceduru žádný přezkum nenavazuje.

Po přijetí zprávy mají strany sporu 30 dnů na jednání v dobré víře za účelem nalezení řešení. Tato pořádková lhůta může zvýšit šanci, že žalovaný vyjde žalobci vstříc. Pokud žalovaný nadále užívá protiprávní opatření, tradičně úzké vztahy mezi USA, Kanadou a Mexikem mohou sloužit jako katalyzátor v řešení sporů a přispívat k uvádění těchto opatření do souladu s NAFTA. Je samozřejmě komplikovanější řešit spory mezi členskými státy WTO, které spolu bezprostředně nesousedí, nemají žádný společný regionální obchodní režim a musí spory urovnávat na půdě WTO, jejíž orgány mají sídlo v švýcarské Ženevě.

Nevýhody WTO

Přijetí zprávy posiluje pozici žalobce. Pokud se ale žalovaný nebude zprávu, respektive jejím doporučením nebo návrhem řídit, může to znamenat, že i přes využití prostředků, které DSU poskytuje, žalobce nedosáhne skutečného urovnání.

Dokud se žalovaný nebude řídit doporučením zprávy, žalobce se nemůže domáhat jakékoliv kompenzace za dobu minulou, protože ta se na rozdíl od práva

národního ve WTO neuplatňuje zpětně.⁴³⁰ Žalobce může využít článek 21 odst. 5 DSU (Panel posuzující slučitelnost), rozhodčí řízení dle článku 22 a SCOO. Celý postup je nákladný, zejména pro rozvojové a nejméně rozvinuté země (pokud nevyužijí služeb ACWL). Objevuje se všudypřítomné riziko nepřijatelného výsledku z politického i ekonomického hlediska.

Odvetná opatření mají sankční charakter, jde např. o dovozní cla (zdanění dováženého zboží), která žalovaného ekonomicky poškozují. Tato opatření způsobují ztrátu také pro producenty a spotřebitele žalobce. Příkladem může být 100% clo a dovozní zákazy uvalené USA na některé evropské exportní artikly v souvislosti se sporem *EC – Bananas*, které zdvojnásobily cenu některých výrobků, jako např. italské kávovary, lanýže. Tato opatření se stala příčinou nepřijatelně vysokých cen dotčených produktů pro americké spotřebitele a poškodila tak evropské výrobce a exportéry. V případě dovozních cel dochází k dvojsečnému efektu, který odvetná opatření způsobují. Hlavním účelem opatření je sice poškození žalovaného, nakonec ale poškodí i ekonomiku žalobce.

Nevýhody NAFTA

Protože úprava je jednodušší, čelí žalobce větším překážkám při hledání řešení, než v případě WTO. Jednou z hlavních nevýhod je již zmíněná absence seznamu, ze kterého se mají vybírat členové panelů. Tento nedostatek blokuje využití procedury za podmínky, že žalovaný s jejím užitím nesouhlasí a s žalobcem se neshodne na obsazení panelu. Zatímco politický tlak a užívání diplomatických kanálů může implementaci řešení podpořit, jeho nedostatek může mít zcela opačný efekt. Změny diplomatického klimatu mají dopad na fungování celého systému. Lze v tom spatřovat podstatnou nevýhodu, která se ve fungování DSU projevuje v menší míře. Absence konkrétních doporučení pro neúspěšného žalovaného může být žalobci na újmu, protože ztěžuje následné hledání přijatelného řešení.

Žalobce těží z morálního zadostiučinění a teoretické diplomatické podpory jediného státu. Bez závazného rozhodnutí nebo dohledu orgánu podobného DSB však

⁴³⁰ Pozn. autora: vyrovnání ve WTO je poskytováno do budoucna, nikoliv zpětně.

nemusí dojít k urovnání. Navíc, samotný žalobce si také nemusí vědět rady s implementací. Pokud jde o odvetná opatření, mají stejný negativní dopad jak ve WTO.

4.5.2 Neúspěšný žalovaný

Výhody WTO

Žalovanému, který je ve sporu neúspěšný, přiznává DSU několik výhod. Tou první je více možností, jak provedení zprávy oddalovat. Může uplynout až 9 měsíců než je zpráva Panelem vydána. Poté se žalovaný může proti zprávě odvolat, přičemž Odvolací řízení následně trvá další tři měsíce.⁴³¹ Za druhé, pokud je zpráva Panelu Odvolacím orgánem potvrzena, žalovaný může navrhnout délku RPT, která podléhá schválení DSB, nebo se může pokusit prodloužit RPT na základě dohody se žalobcem, nebo žádat vydání rozhodnutí o délce RPT v rozhodčím řízení až na celkovou dobu 15 měsíců.⁴³² Za třetí, strana nemusí zprávu provést *de iure*, ale může tak učinit *de facto* a tuto skutečnost oznámit DSB. Za čtvrté, žalovaný může čelit řízení před Panelem podle článku 21 odst. 5 DSU o implementaci a za páté, pokud by tento Panel rozhodl v neprospěch žalovaného, může se žalovaný odvolat proti rozhodnutí k Odvolacímu orgánu. Za šesté, po rozhodnutí podle článku 21 odst. 5 DSU, může žalovaný oddalovat provedení zprávy a čelit řízení o suspendaci koncesí podle článku 22 DSU. Za sedmé, žalovaný nemusí souhlasit se stanoveným rozsahem autorizované suspendace ze strany žalobce a může požadovat arbitráž podle článku 22 odst. 6 DSU.⁴³³ Až poté může žalobce užít SCOO. Kompenzace může být poskytována jen do budoucna, nikoliv zpětně.

Druhou výhodou žalovaného ve sporu jsou odvetná opatření žalobce. Může dojít k situacím, ve kterých je rozsah autorizovaných SCOO méně bolestný, zatímco uvádění

⁴³¹ srov. článek 20 DSU.

⁴³² Pozn. autora: jde o maximální dobu, dále srov. 21 odst. 3 písm. c tamtéž.

⁴³³ srov. článek 22. odst. 6 tamtéž.

sporných opatření do souladu se závazky WTO může být politicky velmi nákladné. Výsledný soulad nemusí být vůbec zajištěn.

Třetí výhodou je skutečnost, že pokud zprávu provede, posílí svým způsobem důvěru v instituce WTO a přispěje ke vzniku precedentu pro své budoucí jednání. Příkladem může být spor *U.S. – Shrimp*,⁴³⁴ ve kterém USA jako žalovaný byly neúspěšné. USA uvedly své jednání do souladu s přijatou zprávou a staly se příkladem pro ostatní členy WTO.

Kanada přispěla ke vzniku podobného precedentu provedením zprávy v již výše zmíněném případě *Canada – Term of Patent Protection*.⁴³⁵ Stala se tak příkladem pro rozvojový svět v plnění závazků z TRIPS. Může být proto vhodným argumentem i pro země se slabou vyjednávací pozicí a nepřímo tak posilovat jejich pozici jako žalobce.

Výhody NAFTA

Žalovaný není vázán zprávou vydanou rozhodčím panelem. Článek 2018 NAFTA uvádí: „*strany sporu se dohodnou na vyřešení sporu v souladu s určeními a doporučeními panelu.*“ Ustanovení smlouvy ukládá stranám sporu povinnost, aby se na řešení dohodly a vydaná zpráva má být pouze vodítkem k hledání řešení.

Žalovaný má možnost vyjednat řešení, které se může podstatným způsobem odklonit od doporučení. K tomu přispívá důvěrnější diplomatické klima panující mezi smluvními státy NAFTA.

Dobrá víra hraje při implementaci řešení podstatnou roli. Pokud žalovaný jedná v dobré víře a přesto neimplementuje řešení v požadované lhůtě, nemohou mu být pozastaveny výhody vyplývající z NAFTA. Vhodným příkladem je spor *Mexican Trucking*,⁴³⁶ ve kterém Mexiko poskytlo USA nezbytnou lhůtu (9 měsíců) k přijetí

⁴³⁴ srov. *United States – Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products*, WT/DS58/AB/R, Appellate Body Report (přijata 6. listopadu 1998).

⁴³⁵ srov. *Canada – Term of Patent Protection*, WT/DS170/AB/R, Appellate Body Report (přijata 12. října 2000), bod 102.

⁴³⁶ srov. *Cross-Border Trucking Services*, USA-MEX-1998-2008-01, Panel Report (přijata 6. února 2001).

legislativních opatření zajišťující implementaci řešení.⁴³⁷ USA však v řádné lhůtě řešení neimplementovaly. Mexická strana neužila odvetných opatření, protože USA prokázaly dobrou víru ve snaze uvést svoji obchodní politiku do souladu s NAFTA. V jistém smyslu výhodou pro žalovaného je i 30denní pořádková lhůta. Žalovaný není touto lhůtou nijak svazován, tak jak tomu je v případě RPT v DSU. Také není pod dohledem orgánů NAFTA tak, jak tomu je v případě DSB. Řešení, jak již bylo výše řečeno, je stranami sporu dosaženo dohodou. Vyjednávací pozice jsou určeny vydanou zprávou. Stejně tak v případě *Broomcom Mexico*⁴³⁸ nebyla zavedena žádná odvetná opatření z mexické strany, přestože implementace dohodnutého řešení ze strany USA trvala také 9 měsíců.

Protože všechny tři smluvní státy NAFTA jsou zároveň i členy WTO, nemůže si žádný z těchto států dovolit porušit závazky vyplývající z Dohod WTO při užití odvetných opatřeních dovolených podle NAFTA. Z toho vyplývá, že užití ustanovení NAFTA o odvetných opatřeních není neomezené, naopak je omezeno a smluvní stát NAFTA s velkou pravděpodobností nebude škodu hradit.⁴³⁹

Nevýhody WTO

DSU umožňuje prodloužit spor v řádu let. Neúspěšný žalovaný, který zprávu neprovede, musí nakonec své jednání uvést do souladu se závazky. V opačném případě čelí aplikaci SCOOP ze strany žalobce. V závěrečné fázi řízení se musí žalovaný rozhodnout, zda provede mnohdy politicky citlivá vnitrostátní opatření a uvede své jednání do souladu s předmětnou Dohodou WTO, nebo ponechá opatření v platnosti a dohodne se na vyrovnání, či zda bude čelit odvetným opatřením žalobce.

Tím, že se stát stane členem WTO, podřizuje se jurisdikci orgánů této organizace. Jakékoliv jednání žalovaného, které je v rozporu se závazky, podkopává jednak základy, na kterých je systém založen a rovněž zhoršuje a oslabuje vlastní pozici

⁴³⁷ srov. D. Murphy, S.: *United States Practices in International Law 2002–2004*. Cambridge University Press. 2006. s. 176.

⁴³⁸ srov. *U.S. Safeguard Action Taken on Broom Corn Brooms from Mexico*, USA-97-2008-01, Panel Report (přijata 30. ledna 1998).

⁴³⁹ srov. Kwak, K. & Marceau, G.: *Overlap and Conflicts of Jurisdiction between the World Trade Organization and Regional Trade Agreements*. In: *The Canadian Yearbook of International Law*. 2003. s. 83-152.

ve společenství, které organizace ztělesňuje. Přestože WTO, jako mezinárodní organizace, postrádá vlastní nástroje vynucení svých rozhodnutí,⁴⁴⁰ čelí žalovaný mezinárodnímu tlaku, protože zprávy jsou přijímány DSB.

Skutečnost, že žalovaný neprovede přijatou zprávu, může mít potenciální přesah i na diplomatickou úroveň, jak tomu bylo ve vztazích mezi USA a EU ve sporech *EC – Bananas* a *EC – Hormones*. Pokud žalovaný zprávu neprovede, může jeho jednání (nebo spíše pasivita) ovlivnit vlastní schopnost předkládat v budoucnu důvěryhodné žaloby. Tím, že žalovaný odmítá zprávy provést, poskytuje ostatním členům WTO příležitost vzdát se vůči němu bezpodmínečné vzájemnosti.

Další nevýhodou žalovaného, jak ukázaly spory *EC – Bananas* a *EC – Hormones*, je užití pravidla křížového protiopatření SCOO.⁴⁴¹ Pokud si žalovaný porovná potenciální škodu v jiných oblastech své ekonomiky, které mohou být postiženy, může shledat, že je pro něho z hlediska vnitropolitických dopadů výhodnější zprávu provést.

Nevýhody NAFTA

Po vydání zprávy nemá žádná strana sporu možnost podat opravný prostředek. Na řadu přichází diplomatická jednání o vzájemně přijatelném řešení. Zprávy, které nejsou ve svém doporučení dostatečně podrobné, mohou být problematické. I přesto, že k žádnému takovému rozhodnutí patrně dosud nedošlo, bylo by velkým problémem zejména pro Mexiko, které je jako rozvojová země omezeno svými technickými možnostmi. Tento nedostatek umocňuje absence preferenčního zacházení v průběhu řízení.

Bezprostřední hrozba 30denní pořádkové lhůty může vést žalovaného k prokázání dobré víry. Přestože kapitola 20 NAFTA cílí primárně na dosažení dohody vyjednáváním a snaží se předejít odvetným opatřením, neúspěšný žalovaný si nemůže

⁴⁴⁰ Pozn. autora: DSB může pouze autorizovat opatření, které užije žalobce, nemůže však sám užít opatření proti žalovanému.

⁴⁴¹ srov. článek 22 odst. 3 DSU.

být nikdy jist, zda se žalobce nerozhodne užít nejzazších prostředků, které NAFTA poskytuje a to suspendaci výhod.

NAFTA podporuje rychlejší provedení dohodnutého řešení ze strany žalovaného, naproti tomu DSU umožňuje dobu, po kterou existuje nesoulad žalovaného, prodlužovat. Tak tomu bylo např. ve sporech *EC – Hormones a EC – Bananas*. V tom se skrývá jistá nevýhoda pro neúspěšného žalovaného. Kdyby spor v případě *Trucking case* byl řešen hypoteticky podle DSU, USA jako žalovaný by se pravděpodobně proti zprávě odvolaly za účelem oddálení jejího provedení tak, jak se v mnoha případech stalo.⁴⁴²

5. Závěr

Aby bylo možno potvrdit hypotézu, že řešení sporů podle DSU je pro žalobce obecně vhodnější, než řešení sporů podle NAFTA, je nutno provést zhodnocení. Zhodnocení se musí týkat všech rysů obou procedur, které byly v předchozí kapitole předmětem srovnání.

Některé argumenty, které byly v předchozí kapitole zmíněny a které zvýhodňují WTO, platí vůči všem nejméně integrovaným ekonomicky celkům, jako např. vliv precedentů, politický tlak velmi početného členstva na plnění závazků či preventivní charakter řešení sporů podle DSU. Při bližším pohledu na institucionální, procesní aspekty DSU a jejich následné srovnání s kapitolou 20 NAFTA, je zřejmé, že oba systémy od sebe v mnohém odlišují. Tím se v praxi rozšiřuje prostor pro rozhodování členských států WTO (USA, Kanada, Mexiko), který z právních režimů při řešení sporů budou preferovat – z hlediska výhod žalobce i žalovaného a z hlediska efektivního hledání řešení.

⁴⁴² srov. např. *United States – Tax Treatment for „Foreign Sales Corporations“*, WT/DS108/R, Panel Report (přijata 8. října 1999).

ŘEŠENÍ SPORŮ VE WTO

DSU vytváří silně formalizované, podrobně upravené řízení. Formalizace řízení jednoznačně omezuje manévrovací prostor účastníků ve sporu a brání nadřazování politických zájmů nad právní aspekty. Na druhé straně může v praxi postrádat dostatečnou pružnost, která by za jiných okolností řízení urychlila.

Složení panelů má bezesporu vliv na jejich rozhodování. Zapojení státních příslušníků sporných stran tak, jak se tomu děje v případě panelů podle kapitoly 20 NAFTA, je v určitém smyslu prospěšné, protože členové panelů jsou obvykle obeznámeni s právem obou stran sporu a mohou mít i povědomí o právu WTO. Panely NAFTA však nezajišťují nestrannost a vytvářejí prostor pro politické ovlivňování sporů. DSU naopak razí cestu nestrannosti všech členů Panelů ve vztahu k projednávané věci a upřednostňuje odborné a nezávislé rozhodování. Jednoznačnou slabinou kapitoly 20 je absence seznamu, ze kterého by strany sporu vybíraly členy panelu, proto je kapitola 20, v případě neshody nad obsazením panelu prakticky nepoužitelná.

Nelze opomenout skutečnost, že DSU upravuje odvolací řízení. V jeho průběhu dochází k přezkumu zpráv nestranným trvalým tělesem. Negativem je, že se tím řízení prodlužuje a stranám vznikají další náklady. Pozitivem je zejména uvážení věci ze všech právních hledisek a odstranění právních chyb obsažených ve zprávách Panelů. Odvolací orgán sjednocuje judikaturu – je garantem, že v podobných případech se bude postupovat obdobně. Díky své autoritě vydává zprávy s mnohem větší právní vahou než jak tomu je u Panelů. Nestranné obsazení Panelů a možné využití opravného prostředku mluví, dle mého názoru, ve prospěch DSU.

Bezesporu kladným prvkem v DSU je užití principu *negativního konsensu*. Odstraňují se tak problémy s přijímáním závěrečných zpráv. Podle 20 NAFTA mají strany sporu uložen *přímus souhlasu* a na rozdíl od DSU se nemohou dohodnout na odmítnutí vydané zprávy. Zpráva panelu NAFTA není závazná. Úspěšný žalobce se nezbaví nejistoty co do způsobu odstranění deklarované protiprávnosti. V otázce přijímání rozhodnutí je pro žalovanou stranu (zejména pak pro ekonomicky slabší stát) vhodnější určení způsobu odstranění protiprávního jednání nezávislým subjektem řízení – například panelem, nebo si jednostranně zvolit řešení, než vyjednávat s žalobcem o způsobu řešení na základě vydaného doporučení. Vyjednané řešení se může značně odklonit od přijaté zprávy, a proto se tato možnost se jeví jako výhodnější u států

se silnou vyjednávací pozicí – zejména pro USA. Požadavek negativního konsensu k nepřijetí zprávy a její závaznost v případě přijetí upřednostňuje DSU.

Výběr fóra má klíčový význam pro ekonomicky a politicky slabší smluvní stát NAFTA - Mexiko. Mexiko by mohlo upřednostnit spíše mechanismus WTO oproti NAFTA. Hlavním důvodem je skutečnost, že WTO obecně lépe chrání zájmy slabšího státu. Ze strany WTO jde o ochranu mnohostranným společenství – to se dá označit za politicko-morální aspekt a jednak z legalistické povahy procedury DSU – jako aspekt právně-technický. Pokud bude probíhat spor se slabším smluvním státem NAFTA před orgánem WTO, může ho svým účastenstvím podpořit ve sporu teoreticky až 152 států, - na rozdíl od NAFTA, kde tak může učinit jen jeden stát. Spor předložený orgánům WTO se může dotýkat mnoha členů. Tito členové mohou svým jednáním (např. žádostí vlastní konzultace) přispět ke zvýšení politického tlaku na neúspěšného, ale ekonomicky silnějšího žalovaného. To samé se samozřejmě týká i USA a Kanady, pokud považují za vhodné posílit svoji pozici.

Většina členů WTO jsou státy, které patří do skupiny rozvojových nebo nejméně rozvinutých zemí. Převaha počtu těchto zemí vůči vyspělým státům v poměru dva ku jedné vymezi směr vývoje řešení sporů již za existence GATT 1947⁴⁴³ a posléze WTO. Proto také DSU dnes, na rozdíl od NAFTA, upravuje zvláštní, výhodnější zacházení s rozvojovými zeměmi.⁴⁴⁴ Tento rozdíl může být pro Mexiko ve vztahu NAFTA stimulem, aby své stížnosti vůči USA, nebo Kanadě předkládalo právě ve WTO. DSU vychází Mexiku vstříc obsazením Panelů občanem rozvojové země na jeho žádost; výslovným uvedením způsobu, jakým bylo zohledněno příznivější zacházení vůči rozvojové zemi ve zprávě Panelu; a poskytnutím podpory ze strany Sekretariátu ve formě asistence právního experta. Řízení podle DSU i NAFTA je z hlediska nákladů na právní pomoc finančně náročné. Absence přístupu k právní pomoci omezuje schopnost zejména rozvojových států předložit stížnost orgánům WTO. Jde-li o zhodnocení NAFTA a WTO, tématem nákladů řízení se zabývá pouze WTO. Nabízí se proto vysvětlení, že na rozdíl od NAFTA, kde je pouze jeden smluvní stát státem rozvojovým, ve WTO šlo o důležitou skutečnost pro více než jednu polovinu všech členů. WTO poskytuje vedle těchto výhod pro rozvojové země možnost využít

⁴⁴³ srov. pozn. 39, Procedury 1966.

⁴⁴⁴ srov. článek 3 odst. 12, článek 12 odst. 10,11; článek 21, odst. 2, 7, 8, článek 22 odst. 2, článek 27 odst. 2 DSU.

právních služeb za symbolické sazby v rámci ACWL. Bohužel Mexiko nepatří mezi státy, které by tyto služby mohly využít. Může těžit pouze z preferenčních ustanovení DSU. Na druhou stranu může zvláštní přístup k rozvojovým zemím (ve sporech s Mexikem) motivovat USA a Kanadu k předkládání stížností orgánům NAFTA. Tyto dva státy by se tak vyhnuly procesnímu zvýhodnění Mexika podle DSU.

Z pohledu žalobce a žalovaného precedenty ve WTO a NAFTA hrají významnou roli. Na straně úspěšného žalobce jde o autoritativní potvrzení jeho interpretace smlouvy, a pokud žalovaný provede přijatou zprávu, zvýší svůj kredit s důsledky pro budoucí spory. Platí to jak ve WTO, tak NAFTA. Judikatura WTO má vliv i na rozhodování panelů v NAFTA – za podmínky, že jde o interpretaci podobných ustanovení obou smluvních režimů. Precedenty orgánů WTO působí vůči všem členům WTO, tedy vůči 153 ze 196 států světa. Z hlediska interpretace je tam, kde se závazky z ZVO a Dohod WTO překrývají, vhodnější spor předložit ve WTO, než řešit případné spory před orgány dvou či více ZVO, kterých je stát smluvní stranou. Rozhodnutí WTO působí preventivně proti vzniku sporů s totožným nárokem podle smluv ZVO. Judikatura panelů NAFTA neovlivňuje rozhodování Panelů a Odvolacího orgánu WTO. Je nutné mít stále na zřeteli, že se jedná o rozhodování sporů podle smluv, jejichž ustanovení upravují shodné oblasti. Z hlediska precedentů proto srovnání preferuje proceduru DSU.

Pokud jde o implementaci zpráv, má DSU svoji slabou stránku předně v absenci efektivních nástrojů nutících členy WTO provádět přijaté zprávy. Tuto slabost sdílí také NAFTA (a ostatní ZVO). Příčinu lze hledat prvotně v koordinační povaze mezinárodního práva. Ustanovení DSU umožňují oddálit užití sankčních opatření, žalovaný se může domáhat i snížení jejich intenzity a pokud přistoupí k vyrovnání, zkušenost ukazuje, že toto dočasné řešení je politicky méně nákladné než provedení zprávy. NAFTA oproti tomu upravuje lhůtu pořádkového charakteru a prakticky totožná sankční opatření, která předpokládá DSU. Lze tak shrnout, že bude-li chybět politická vůle k plnění závazků, přijaté řešení podle kapitoly NAFTA ani zprávy orgánů WTO nebude možné na žalovaném vynutit. Zkušenost s aplikací NAFTA a DSU ukazuje, že jediné řešení sporu, u kterého nejsou kladeny žádné implementační překážky, je

v případě, kdy namítané obchodní opatření před panely ob stojí a není nutno provádět v obchodní politice žalovaného žádné změny.⁴⁴⁵

Některé prvky upřednostňují NAFTA – například větší míra neformálnosti a rychlost řešení sporů v případě politické vůle na obou stranách. Ve prospěch WTO ale působí více faktorů – zejména institucionální podpora, preferenční zacházení (v tomto ohledu pouze ve prospěch Mexika), nestranní členové Panelů, možnost zevrubného a objektivnějšího přezkoumání věci díky existenci přezkumu, silný diplomatický tlak členů na implementaci přijatých zpráv, vliv precedentů na převážnou část zemí světa a na méně integrované ekonomické celky a v neposlední řadě předchází duplikaci soudních sporů proti těmto opatřením.

Na základě zhodnocení významných rysů obou procedur, které byly podrobeny komparaci, lze bez větších námitek potvrdit hypotézu a to i při zohlednění odlišného ekonomického postavení všech tří zemí, které se obou systémů účastní. Závěrem je nutno dodat, že hodnocení vyplývající z potvrzení hypotézy, kterou si tato práce dala za cíl, nelze jako celek obecně vztáhnout i na jiné ZVO.

Lze konstatovat, že WTO disponuje patrně nejpropracovanější procedurou řešení sporů v mezinárodním právu. Přestože si této skutečnosti jsou všichni členové WTO vědomi, neustále probíhá diskuse nad budoucím směřováním procedury. Aby řešení sporů ve WTO bylo v budoucnu stále funkční a efektivní, je nutné, aby pružně reagovalo na objevující se výzvy jak vně WTO, např. světovou ekonomickou krizi, tak uvnitř WTO (např. chronické problémy s implementací v politicky sensitivních sporech).

⁴⁴⁵ srov. *U.S. Safeguard Action Taken on Broom Corn Brooms from Mexico*, USA-97-2008-01, Panel Report, (přijata 30. ledna 1998).

Seznam zkratek

ACWL	Poradenské centrum pro právo WTO
ADA	Dohoda WTO o antidumpingu
ATC	Dohoda WTO o textilu a oděvech
BENELUX	Volné společenství Belgie, Nizozemska, Lucemburska
DSB	Orgán pro řešení sporů
DSU	Ujednání o pravidlech a řízení při řešení sporů
ECOSOC	Hospodářská a Sociální rada OSN
EHS	Evropské hospodářské společenství
EU	Evropská unie
GATS	Všeobecná dohoda o obchodu se službami
GATT 1947	Všeobecná dohoda o clech a obchodu uzavřená roku 1947
GATT 1994	Všeobecná dohoda o clech a obchodu uzavřená roku 1994
ITO	Mezinárodní obchodní organizace
MERCOSUR	Společný trh Jihu
MMF	Mezinárodní měnový fond
NAAEC	Severoamerická dohoda o enviromentální spolupráci
NAFTA	Severoamerická dohoda o volném obchodu
OFTA	Zóna volného obchodu mezi USA a Ománem
OSN	Organizace spojených národů
RPT	Rozumná lhůta
SCM	Dohoda WTO o subvencích a vyrovnávacích opatřeních
SCOO	Přerušení aplikace koncesí a dalších závazků

ŘEŠENÍ SPORŮ VE WTO

SPS	Dohoda WTO o sanitárních a fytosanitárních opatřeních
TRIPS	Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví
UNCITRAL	Komise Spojených národů pro mezinárodní obchod
VCLT	Vídeňská úmluva o smluvním právu uzavřená roku 1969
WTO	Světová obchodní organizace
ZVO	Smlouva zakládající zónu volného obchodu

Seznam použitých pramenů

Primární prameny

Mezinárodní smlouvy:

- *Agreement between the International Monetary Fund and the World Trade Organization*, WT/L/195, Annex I, 1996.
- *Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace*, vyhlášena pod č. 191/1995 Sb.
- *Canada-US Free Trade Agreement*, 1989.
- *General Agreement on Tariffs and Trade*, 1994.
- *Havana Charter for an International Trade Organization*, 1948.
- *North American Free Trade Agreement*, 1994.
- *Vídeňská úmluva o smluvním právu z roku 1969*, vyhlášená pod č. 15/988 Sb.

Předpisy Evropské unie:

- *Nařízení rady (ES) č. 3286/94 z 22. prosince 1994*, O. J. L. 349, 31. prosinec 1994, 71, ve znění nařízení (ES) č. 356/95, O.J. L 41, 23. únor 1995.

Dokumenty Organizace spojených národů:

- *UNCITRAL Arbitration Rules*, 28. duben 1976.

Rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora:

- *Case concerning the Temple of Preah Vihear, (Cambodia v. Thailand), Merits, Judgment of 1.5 June 1962: I.C. J. Reports 1962.*

Úřední dokumenty a rozhodnutí orgánů GATT 1947:

- *Brazilian internal taxes, GATT/CP.3/42 - II/181.*
- *Income Tax Practices Maintained By Belgium, L/4424-23S/127, Panel Report (přijata 12. listopadu 1976).*
- *Document MTN.GNG/NG13/1, 10. duben 1987, no. 6.*

Vnitřní předpisy orgánů WTO:

- *Working Procedures for Appellate Review, WT/AB/WP/5, 2005.*

Rozhodnutí orgánů WTO:

- *Argentina – Definitive Anti-Dumping Duties on Poultry from Brazil, WT/DS241/R, Panel Report (přijata 22. dubna 2003).*
- *Argentina – Measures Affecting Imports of Footwear, Textiles, Apparel and Other Items, WT/DS56/AB/R, Appellate Body Report (přijata 27. března 1998).*
- *Australia – Measures Affecting Importation of Salmon, WT/DS18/AB, Appellate Body Report, (přijata 6. listopadu 1998).*
- *Australia – Subsidies Provided to Producers and Exporters of Automotive Leather, WT/DS126/AB/R, Appellate Body Report (přijata 16. června 1999).*
- *Brazil – Measures Affecting Desiccated Coconut, WT/DS22/AB/R, Appellate Body Report (přijata 21. února 1997).*

ŘEŠENÍ SPORŮ VE WTO

- *Brazil – Export Financing Programme For Aircraft*, WT/DS46/R, Panel Report (přijata 14. dubna 1999), Annex 1 (Procedures Governing Business Confidential Information).
- *Canada – Certain Measures Affecting the Automotive Industry*, WT/DS139/AB/R, WT/DS142/AB/R, Appellate Body Report (řijata 19. června 2000).
- *Canada – Measures Affecting the Export of Civilian Aircraft*, WT/DS70/R, Panel Report (přijata 14. srpna 2000), Annex 1 (Procedures Governing Business Confidential Information).
- *Canada – Term of Patent Protection*, WT/DS170/AB/R, Appellate Body Report (přijata 12. října 2000).
- *Chile – Price Band System and Safeguard Measures Relating to Certain Agricultural Products*, WT/DS207/AB/R, Appellate Body Report (přijata 23. září 2002).
- *Costa Rica's Challenge to US Restrictions on the Import of Underwear*, WT/DS24/R, Panel Report (přijata 14. listopadu 1996).
- *European Communities – Anti-Dumping Duties on Imports of Cotton-type Bed Linen from India*, WT/DS141/R, Panel Report (přijata 30. října 2000).
- *European Communities – Anti-Dumping Duties on Malleable Cast Iron Tube or Pipe Fittings from Brazil*, WT/DS219/R, Panel Report (přijata 7. března 2003).
- *European Communities – Export Subsidies on Sugar*, WT/DS265/AB/R, Appellate Body Report (přijata 28. dubna 2005).
- *European Communities – Measures Affecting Asbestos and Asbestos-Containing Products*, WT/DS135/AB/R, Appellate Body Report (přijata 5. dubna 2001).
- *European Communities – Custom Classification of Certain Computer Equipment*, WT/DS62/4/AB/R, Appellate Body Report (přijata 5. června 1998).
- *European Communities – Measures Affecting the Importation of Certain Poultry products*, WT/DS69/AB/R, Appellate Body Report (přijata 13. července).
- *European Communities – Measures Affecting Meat and Meat Products*, WT/DS26/AB/R, Appellate Body Report (přijata 16. ledna 1998).

ŘEŠENÍ SPORŮ VE WTO

- *European Communities – Measures Concerning Meat and Meat Products*, WT/DS26/ARB, 22.6 Arbitration (vydána 12. července 1999).
- *European Communities – Regime for The Importation, Sale and Distribution of Bananas*, WT/DS27/AB/R, Appellate Body Report (přijata 9. září 1997).
- *European Communities – Regime for importation, Sale and Distribution of Bananas* WT/DS27/ECU, 21.5 Arbitration (vydána 12. dubna 1999).
- *European Communities – Regime for Importation, Sale and Distribution of Bananas*, WT/DS27/ARB, 22.6 Arbitration (vydána 19. dubna 1999).
- *European Communities – Trade Description of Sardines*, WT/DS231/AB/R, Appellate Body Report (přijata 23. října 2002).
- *Guatemala – Anti-Dumping Investigation Regarding Portland Cement from Mexico*, WT/DS60/AB/R, Appellate Body Report (přijata 25. listopadu 1998).
- *India – Patent Protection for Pharmaceutical and Agricultural Chemical Products*, WT/DS79/R, Panel Report (přijata 22. září 1998).
- *Indonesia – Certain Measures Affecting the Automobile Industry*, WT/DS54/R, 55, 59, 64, Panel Report (přijata 23. července 1998).
- *Indonesia – Certain Measures Affecting the Automotive Industry*, WT/DS54/15, WT/DS54/15, WT/DS55/14, WT/DS59/13, WT/DS64/12, 21. 3(c) Arbitration (vydána 7. prosince 1998).
- *Japan – Measures Affecting Consumer Photographic Film and Paper*, WT/DS44/AB/R, Appellate Body Report (přijata 22. ledna 1999).
- *Korea – Taxes On Alcoholic Beverages*, WT/DS75/R, WT/DS84/R, Panel Report (přijata 17. září 1999).
- *Mexico – Tax Measures on Soft Drinks and Other Beverages*, WT/DS308/AB/R, Appellate Body Report (přijata 6. března 2006).
- *Protection of Pharmaceuticals Products*, WT/DS114/13, 21. 3 Arbitration (přijata 18. srpna 2000).
- *United States – Anti-Dumping Act of 1916*, WT/DS136/ARB, 22.6 Arbitration

(vydána 24. února 2004).

- *United States – Countervailing Duties on Certain Corrosion-Resistant Carbon Steel Flat Products from Germany*, WT/DS213/R, Panel Report (přijata 3. července 2002).
- *United States – Definitive Safeguard on Imports of Wheat Gluten from the European Communities*, WT/DS166/AB/R, Appellate Body Report (přijata 22. prosince 2000).
- *United States – Final Countervailing Duty Determination With Respect To Certain Softwood Lumber From Canada*, WT/DS257/R, Panel Report (přijata 23. srpna 2003).
- *United States – Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products*, WT/DS58/AB/R, Appellate Body Report (přijata 6. listopadu 1998).
- *United States – Imposition of Countervailing Duties on Certain Hot-Rolled Lead and Bismuth Carbon Steel Products Originating in United Kingdom*, WT/DS138/AB/R, Appellate Body Report (přijata 7. června 2000).
- *United States – Countervailing Duties on Certain Corrosion-Resistant Carbon Steel Flat Products from Germany*, WT/DS213/AB/R, Appellate Body Report (přijata 19. prosince 2003).
- *United States – Measures Affecting The Cross-Border Supply of Gambling and Betting Services*, WT/DS285/AB/R, Appellate Body Report, (přijata 7. dubna 2005).
- *United States – Measure Affecting Imports of Woven Wool Shirts and Blouses From India*, WT/DS33/AB/R, Appellate Body Report (přijata 23. května 1997).
- *United States – Measure Affecting Imports of Woven Wool Shirts and Blouses from India*, WT/DS33/AB/R, Appellate Body Report (přijata 25. dubna 1997).
- *United States – Standards for Reformulated and Conventional Gasoline*, WT/DS2/AB/R, Appellate Body Report (přijata 20. května 1996).

Rozhodnutí orgánů NAFTA:

- *United States – Safeguard Action Taken on Broom Corn Brooms from Mexico*, USA-97-2008-01, Panel Report, (přijata 30. ledna 1998).
- *Cross-Border Trucking Services*, USA-MEX-1998-2008-01, Panel Report (přijata 6. února 2001).

Sekundární prameny

Odborné monografie:

- M. ABBOTT, F. *Law and Policy of Regional Integration: The NAFTA and Western Hemispheric Integration in the World Trade Organization System*. Wolters Kluwer Law & Business, 1995. ISBN 978-0792332954.
- AUST, A. *Modern Treaty Law and Practice*. Cambridge University Press, 2000. ISBN 978-0521591539.
- CROOME, J. *Reshaping the World Trading System: A History of the Uruguay Round*. DIANE Publishing, 1995. ISBN 978-0788130465.
- VAN DEN BOSSCHE, P. *The law and policy of the World Trade Organization: text, cases and materials*. Cambridge University Press, 2005. ISBN 978-0521822909.
- DE BÚRCA, G. – SCOTT, J. *The EU and the WTO: legal and constitutional issues*. Oxford, Portland, OR: Hart Publishing, 2003. ISBN 978-1841131993.
- HOWSE, R. *The world trading system*. Taylor & Francis, 1998. ISBN 978-0415123679.
- E. HUDEC, R. *The GATT Legal System and World Trade Diplomacy*. N. H: Butterworth Legal Publishers, 1990. ISBN 978-0880633441.
- E. HUDEC, R. – L. M. KENNEDY, D. – SOUTHWICK, J. *The political economy of international trade law: essays in honour of Robert E. Hudec, World Trade Organization*. Cambridge University Press, 2002. ISBN 978-0521813198.

- C. HUFBAUER, G. – J. SCHOTT, J. *NAFTA revisited: achievements and challenges*, Institute for International Economics, Peterson Institute, 2005. ISBN 978-0881323344.
- H. JACKSON, J. *The Jurisprudence of GATT and WTO: Insights on treaty law and economic relations*. Cambridge University Press, 2000. ISBN 978-0521620567.
- H. JACKSON, J. *The World Trade Organization – Constitution and Jurisprudence*. London: Royal Institute of International Affairs, 1998. ISBN 978-1855673533.
- H. JACKSON, J. *The World Trading System*. MIT Press, 1997. ISBN 978-0262600279.
- H. JACKSON, J. *Sovereignty, the WTO and changing fundamentals of international law*. Cambridge University Press, 2006. ISBN 978-0521860079.
- LESTER, S. – MERCURIO, B. *Free trade agreements and Public international law*. Bilateral and Regional Trade Agreements: Commentary and Analysis. Cambridge University Press, 2009. ISBN 978-0521878272.
- LOWENFELD, F. *International Economical Law*. Oxford: Oxford University Press, 2002. ISBN 978-0199226931.
- MATSUSHITA, M. – J. SCHOENBAUM, T. – C. MAVROIDIS, P. *The World Trade Organisation: Law, Practice, and Policy*. Oxford University Press, 2006. ISBN 978-0199208005.
- D. MURPHY, S. *United States Practices in International Law 2002 – 2004*. Cambridge University Press, 2006. ISBN 978-0521750714.
- PALMETER, D. – C. MAVROIDIS, P. *Dispute settlement in the World Trade Organization: practice and procedure*. Cambridge University Press, 2004. ISBN 978-0521530033.
- PAUWELYN, J. *Conflict of norms in public international law: how WTO law relates to other rules of international law*. Cambridge University Press, 2003. ISBN 978-1855673533.
- P. DEBRA, S. *Redesigning the World Trade Organization for the Twenty-First Century*. Wilfrid Laurier University Press, 2009. ISBN 978-1554581566.

- PERDIKIS, N. – READ, R. *The WTO and regulations of international trade*. International Economics Study Group. Edward Elgar Publishing, 2005. ISBN 978-1843762003.
- U. PETERSMANN, E. *The GATT/WTO Dispute Settlement System: International Law, International Organizations, and Dispute Settlement*. Martinus Nijhoff Publishers, 1997. ISBN 978-9041109331.
- TREBILCOCK, J. – M. HOWSE, R. *The regulation of international trade*. Routledge, 2005. ISBN 978-0415700345.
- WAINCYMER, J. *WTO litigation: procedural aspects of formal dispute settlement*. Cameron May, 2002. ISBN 978-1874698732.
- YANG, G. – MERCURIO, B. – LI, Y. *WTO dispute settlement understanding: a detailed interpretation*. Kluwer Law International, 2005. ISBN 978-9041123619.
- SACERDOTI, G. – YANOVICH, A. – BOHANES, J. *The WTO at ten: the contribution of the dispute settlement system*. Cambridge University Press, 2006. ISBN 978-05218631.
- SIMMA, B. – MOSLER, H. – BROKELMANN, H. – ROHDE, Ch. *The Charter of the United Nations: a commentary*. Oxford University Press, 1994. ISBN 978-0199244499.
- SINCLAIR, I. *The Vienna Convention on the Law of Treaties*. Manchester University Press, 1984. ISBN 978-0719005411.
- P. STEWART, T. *The GATT Uruguay Round – A Negotiating History (1986-1992)*. Kluwer Law International, 1993. ISBN 978-9041192921.
- ZIMMERMANN, T. *Negotiating The Review of the WTO Dispute Settlement Understanding*. Cameron May, 2006. ISBN 978-1905017171.

Články v odborných periodikách:

- BARTELS, L. *Applicable Law in WTO Dispute Settlement Proceedings*. 35 Journal of World Trade, 2001. s. 499-500.

- BRONCKERS, M. *More Power to the WTO?* 4 Journal of International Economic Law, 2001. s. 41-65.
- O. A. ELIAS, – L. LIM, C. *General Principles of Law, "Soft" Law and the Identification of International Law.* 28 Netherlands Yearbook of International Law 3, 1997. s. 4-44.
- H. ERSKINE, D. *Resolving Trade Disputes, the Mechanisms of GATT/WTO Dispute Resolution.* 2 Clara Journal Of International Law 40, 2004. s. 40-83.
- GAO, H. *The Mighty Pen, the Almighty Dollar, and the Holy Hammer and Sickle: An examination of the conflict between trade liberalization and domestic cultural policy with special regard to the recent dispute between the US and China on restrictions on certain cultural products.* 2 Asian Journal of WTO and International Health Law and Policy 313, 2007. s. 333-36.
- R. HASSANIEN, M. *Bilateralism and Multilateralism: Can Public International Law Reconcile Between Them? Real Options for Further Developments in WTO Jurisprudence.* Asper Review of International Business and Trade Law, 2008. s. 51-66.
- KWAK, K. – MARCEAU, G. *Overlap and Conflicts of Jurisdiction between the World Trade Organization and Regional Trade Agreements.* The Canadian Yearbook of International Law, 2003. s. 83-152.
- MAKI, P. *Interpreting GATT using the Vienna Convention on the Law of Treaties: a Method to Increase Legitimacy of the Dispute Settlement System.* 9 Minnesota Journal of Global Trade, 2000. s. 358-359.
- MARCEAU, G. *A Call for Coherence in International Law: Praises for the Prohibition Against "Clinical Isolation" in WTO Dispute Settlement.* 33 Journal of World Trade, 1999. s. 87-152.
- MARCEAU, G. *Conflict of Norms and Conflicts of Jurisdictions: The Relationship between the WTO Agreement and MEAs and other Treaties.* 35 Journal of World Trade, 2001. s. 1082. ISSN 1011-6702.

- MATSUSHITA, M. *Governance of International Trade under World Trade Organisation Agreements – Relationships between World Trade Organisation Agreements and Other Agreements*. 38 *Journal of World Trade*, 2004. s. 185-474.
- MITCHELL, A. – VOON, T. *Free trade agreements and Public international law, Bilateral and Regional Trade Agreements: Commentary and Analysis*. Simon Lester and Bryan Mercurio. Eds. Cambridge University Press, 2007.
- LENNARD, M. *Navigating by the Stars: Interpreting the WTO Agreements*. 5 *Journal of International Economic Law*, 2002. s. 17-89.
- L. LIM, C. *The Amicus Brief Issue at the WTO*. 4 *Chinese Journal of International Law* 85, 2005. s. 99-110.
- L. LIM, C. *Law and Diplomacy in World Trade Disputes*. 6 *Singapore Journal of International & Comparative Law* 436, 2002. s. 436-497.
- KORATANA, M. *THE STANDARD OF REVIEW IN WTO LAW*. *International Trade Law & Regulation*, 2009. s. 2.
- PAUWELYN, J. *Dispute Settlement in the Southern African Development Community (SADC) and Overlaps with the WTO and Other Jurisdictions*. *Journal of Global Trade Going Global, Regional*, s. 231-237.
- PAUWELYN, J. *Adding Sweeteners to Softwood Lumber: The WTO-NAFTA Adding Sweeteners to Softwood Lumber: The Spaghetti Bowl' is Cooking*. *Journal of International Economic Law*, 2006. s. 1-10.
- TRACHMAN, J. *The Domain of WTO Dispute Resolution*. 40 *Harvard International Law Journal*, 1999. s. 1-44.
- UNTELHALTER, D. *Allocating the Burden of Proof in WTO Dispute Settlement Proceedings*, *Cornell International Law Journal*, 2009. s. 209-220.
- WALKER, H. *Dispute Settlement: The Chicken War*. *The American Journal of International Law*, 1964. s. 671-685.

Příspěvky ve sbornících:

- E. HUDEC, R. *The Role of the GATT Secretariat, the Evolution of the WTO Dispute Settlement Procedure*. In *The Uruguay Round and Beyond – Essays in Honour of Arthur Dunkel*.
- BHAGWATI, J. – HIRSCH, M. Ann Arbor: University Of Michigan Press. 1998. s. 101-120. ISBN 978-0472086474.

Jiné dokumenty:

- L. BUSH, M. – J. PELC, K. *Ruling Not to Rule, WTO Panels and the Use of Judicial Economy*, <http://www.asil.org/files/ielconferencepapers/busch.pdf> [cit. 28.8.2010].
- S. GAO, H. *Amicus Curiae in WTO*. Dispute Settlement, Theory and Practise. China rights Forum, 2006. No. 1.
- KWAK, K. – MARCEAU, G. *Overlaps And Conflicts of Jurisdiction Between The Wto And Rtas*, Conference on Regional Trade Agreements World Trade Organisation. 2002. [://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/sem_april02_e/marceau.pdf](http://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/sem_april02_e/marceau.pdf), [cit. 25. 1. 2010].
- NORDSTRÖM, H. *The cost of WTO litigation, legal aid and small claim procedures*. National Board Of Trade. Stockholm, 2006.
- *Report on Operations*. Advisory Centre on WTO Law, 2009. s. 6.
- WORLD TRADE ORGANIZATION, *Dispute settlement Reports 2000*. Cambridge University Press, 2003. ISBN 978-0521828536.

Internetové zdroje:

- http://www.acwl.ch/e/dispute/dispute_e.aspx, [cit. 25. 10. 2009].

ŘEŠENÍ SPORŮ VE WTO

- <http://www.nafta-sec-alena.org/en/DecisionsAndReports.aspx?x=312>, [cit. 25. 10. 2009].
- http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/disp_settlement_cbt_e/c2s1p1_e.htm, [cit. 25. 1. 2010].
- http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/disp_settlement_cbt_e/c2s1p1_e.htm#weaknesses, [cit. 25. 1. 2010].
- http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/rc_e.htm, [cit. 25. 1. 2010].

WTO dispute settlement

Klíčová slova: WTO, NAFTA, řešení sporů

Key words: WTO, NAFTA, dispute settlement

ABSTRACT

The World Trade Organization was established fourteen years ago as a successor of the General Agreement on Tariffs and Trade to facilitate and develop international trade by removing obstacles and gradually lead the world to global trade liberalization. The purpose of the WTO, however, could not be achieved without its ability to solve the disputes that would arise among its members. Therefore, dispute settlement mechanisms are one of the cardinal elements of the multilateral trading system. In addition to the WTO, there are many different regional clusters of economic integration which have their own mechanisms for resolving disputes. In many of said organizations the parties are usually also a WTO Member States. An example of this is the North America Free Trade Agreement (NAFTA) - which might be the largest FTA in the world. This thesis has three main aims: to undertake (i) nearly comprehensive description of the WTO dispute settlement system, (ii) comparison of the WTO and NAFTA dispute settlements and (iii) confirmation of the hypothesis that the WTO dispute settlement system, in comparison with NAFTA's, is a more appropriate forum for Trade related dispute's resolution. It basically answers the question: "If there are overlapping jurisdictions of both systems, which of them is generally preferable to resolve disputes?" In order to attain this answer, this thesis has been divided in five chapters, which deal with the following topics: The first chapter deals with the historical development of dispute resolution from WTO's predecessor, GATT 1947 to the emergence of the WTO. The second chapter focuses in greater detail on the various stages of the proceedings, while the third chapter deals with selected aspects of the WTO dispute settlement mechanism. Chapter four focuses on the comparison of WTO and NAFTA dispute settlement mechanisms. Herein a comparison is made, in the institutional and procedural level, of the similarities and differences, as well as the specific advantages and disadvantages for the parties in both systems. The final chapter provides the actual evaluation and confirmation of hypotheses. It summarizes the findings and implications of the

conclusion of this work. The conclusion resulting from the confirmation of the hypothesis cannot result in a flat-rate for other free trade areas, customs unions, single or internal markets, but rather is limited to this unique combination of national and contractual arrangements.